

Затверджено
Наказ Вищого навчального закладу
Укоопспілки «Полтавський
університет економіки і торгівлі»
18 квітня 2019 року № 88-Н
Форма № П - 4.04

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСІЛКИ
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»**
Інститут економіки, управління та інформаційних технологій
Форма навчання заочна
Кафедра фінансів та банківської справи

Допускається до захисту
Завідувач кафедри _____ В.В. Карцева
«__» _____ 2019р.

ДИПЛОМНА РОБОТА
на тему:
**СТРАТЕГІЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ
ПІДПРИЄМСТВА**

(за матеріалами Полтавського казенного експериментального протезно-
ортопедичного підприємства)

зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
освітня програма «Фінанси і кредит»
освітнього ступеня магістра

Виконавець роботи Грицай Каріна Валентинівна

(підпис, дата)

Науковий керівник д. е. н., доцент Гудзь Тетяна Павлівна

(підпис, дата)

Рецензент Галінська Тетяна Станіславівна

Полтава 2019

ЗМІСТ

С.

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗРОБКИ СТРАТЕГІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	7
1.1 Наукові підходи щодо сутності фінансової стійкості підприємства та фактори, що впливають на неї.....	7
1.2 Стратегія забезпечення фінансової стійкості підприємства	19
1.3 Механізм розробки стратегії забезпечення фінансової стійкості підприємства	30
Висновки за розділом 1.....	42
РОЗДІЛ 2 КОМПЛЕКСНИЙ АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ОСНОВА РОЗРОБКИ СТРАТЕГІЇ ЙОГО ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ	45
2.1 Загальна характеристика фінансово-господарської діяльності Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства	45
2.2 Аналіз фінансової стійкості Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства	54
2.3 Діагностика фінансової рівноваги підприємства	69
Висновки за розділом 2.....	79
РОЗДІЛ 3 УДОСКОНАЛЕННЯ СТРАТЕГІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	82
3.1 Прогнозування фінансової стійкості підприємства	82
3.2 Вибір стратегії забезпечення фінансової стійкості підприємства на основі SPACE-аналізу	94
3.3 Напрями підвищення фінансової стійкості підприємства у стратегічній перспективі	102
Висновки за розділом 3.....	114
ВИСНОВКИ	116
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ.....	122
ДОДАТКИ.....	133

ВСТУП

У ході посилення процесів економічної глобалізації успішне функціонування підприємств значною мірою залежить від рівня стійкості їх фінансового стану. Тільки за цієї умови підприємство зможе генерувати чинники позитивних кількісних і якісних змін для нормального функціонування в теперішній час і зростання виробничого потенціалу в майбутньому. Тому на нинішньому етапі ринкових реформ забезпечення фінансової стійкості підприємств є одним з головних факторів ефективного функціонування та розвитку виробництва, впровадження досягнень науково-технічного прогресу, розвитку конкуренції, підвищення експортних можливостей підприємства, галузі та країни в цілому. Зважаючи на це, дослідження теоретико-методологічних, методичних та практичних аспектів оцінки фінансової стійкості підприємства набувають особливої актуальності.

Дослідженню питань визначення економічної сутності поняття «фінансова стійкість підприємства» та управління нею присвячені праці багатьох вчених, як вітчизняних так і зарубіжних, серед яких Е. Альтман, М. С. Абрютіна, О. І. Барановський, Л. Бернстайн, І. Бланк, В. Бочаров, Ю. Брігхем, В. О. Василенко, А. В. Грачев, В. В. Іванов, К. В. Ізмайлова, В. В. Ковальов, Г. О. Крамаренко, М. Я. Коробов, Л. А. Лахтіонова, В. О. Павловська, Р. Партин, А. М. Поддєрьогін, Н. А. Мамонтова, Р. Сайфулін, Р. Савицька, А. Шеремет, Е. Хелферт, Ю. С. Цал-Цалко та інші.

Аналіз праць вказаних авторів показав, що разом з достатньо глибокою опрацьованістю проблеми, мають місце дискусійність, а в окремих випадках і суперечність підходів до оцінки фінансової стійкості підприємств.

Незважаючи на значну кількість праць, присвячених проблемам оцінки та управління фінансовою стійкістю суб'єктів господарювання, практично

відсутні розробки щодо механізму формування та реалізації стратегії забезпечення фінансової стійкості підприємств. Виникає потреба у подальшому вивченні фінансової стійкості як економічної категорії, розробленні комплексної оцінки фінансової стійкості суб'єктів господарювання, що враховуватиме вплив чинників внутрішнього та зовнішнього середовища.

Метою дипломної роботи є поглиблене вивчення сутності фінансової стійкості підприємства та механізму розробки стратегії управління нею з наступним обґрунтуванням вибору оптимального її виду, а також проведення аналізу та надання об'єктивної оцінки фінансової стійкості Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства за 2016-2018 роки та виявлення шляхів її підвищення.

Згідно з цією метою нами було сформульовано та виконано наступні завдання:

- проаналізувати наукові підходи щодо визначення сутності фінансової стійкості підприємства;
- дослідити сутність стратегії забезпечення фінансової стійкості підприємства;
- обґрунтувати структуру механізму розробки стратегії забезпечення фінансової стійкості підприємства;
- надати фінансово-економічну характеристику Полтавського державного експериментального протезно-ортопедичного підприємства за 2016-2018 роки;
- здійснити аналіз фінансової стійкості підприємства та факторів впливу на неї;
- провести діагностику фінансової рівноваги підприємства;
- провести прогнозування фінансової стійкості підприємства;
- обґрунтувати вибір стратегії забезпечення фінансової стійкості підприємства на основі SPACE-аналізу;

– запропонувати шляхи підвищення фінансової стійкості підприємства у довгостроковій перспективі.

Об'єктом дослідження виступає стратегія забезпечення фінансової стійкості підприємства.

Предметом дослідження є теоретичні і практичні засади формування стратегії забезпечення фінансової стійкості підприємства, а також обґрунтування шляхів її підвищення у довгостроковій перспективі.

Методологічною основою дослідження стали діалектичний метод пізнання та системний підхід до аналізу економічних явищ та процесів, що дало можливість комплексно дослідити науково-практичну проблему формування стратегії забезпечення фінансової стійкості підприємства.

Повнота опрацювання теоретично-методологічної бази дослідження та вирішення поставлених у роботі задач досягнуті на основі використання наступних методів та підходів: гносеологічний підхід – при розкритті співвідношення та розмежування сутності таких понять як: фінансова стійкість, фінансова стабільність, фінансова безпека, фінансова рівновага; індукції та дедукції – для визначення місця стратегії забезпечення фінансової стійкості підприємства у його стратегічному наборі; аналізу і синтезу – при обґрунтуванні механізму розробки стратегії забезпечення фінансової стійкості підприємства; аналіз коефіцієнтів – для характеристики фінансового стану Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства та визначення типу його фінансової стійкості; факторний аналіз – для оцінки впливу чинників на фінансову стійкість підприємства; статистичні моделі – для оцінки ймовірності банкрутства підприємства; трендовий аналіз – для визначення прогнозної динаміки рівня фінансової стійкості Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства; економіко-математичні методи, а саме: кореляційно-регресійний аналіз – для розробки моделі прогнозування фінансової стійкості Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства; SWOT-аналіз – для виявлення можливостей і

загроз, сильних і слабких сторін підприємства у сфері забезпечення фінансової стійкості; SPACE-аналіз – для обґрунтування вибору стратегії забезпечення фінансової стійкості Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства; графічний метод – для наочного зображення викладених положень; логічний підхід – для узагальнення наукового досвіду з досліджуваної проблематики, а також обґрунтування необхідності новітніх розробок у сфері стратегічного управління фінансовою стійкістю підприємства та формулювання висновків.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає у наступному: уточнена сутність понять «фінансова стійкість підприємства» та «стратегія забезпечення фінансової стійкості підприємства»; обґрунтований механізм розробки стратегії забезпечення фінансової стійкості підприємства; виведена кореляційно-регресійної модель для прогнозування рівня фінансової стійкості Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства; обґрунтований вибір стратегії консервативного типу для забезпечення фінансової стійкості Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства; запропоновані заходи щодо підвищення фінансової стійкості Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства у довгостроковій перспективі.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗРОБКИ СТРАТЕГІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

1.1 Наукові підходи щодо визначення сутності фінансової стійкості підприємства та фактори, що впливають на неї

Аналіз літературних джерел дозволив виділити підходи до визначення сутності поняття «фінансова стійкість підприємства».

Відповідно до першого підходу, прихильниками якого є М. М. Селезньова і А. Ф. Іонова, В. І. Макар'єва, О. С. Філімоненков, Ю. С. Цал-Цалко, поняття «фінансова стійкість підприємства» розглядається у вузькому сенсі, як один з показників фінансового стану господарюючого суб'єкта. Так, М. М. Селезньова і А. Ф. Іонова [69, с. 315], Ю. С. Цал-Цалко [88, с. 204] вважають, що фінансова стійкість – це стан активів (пасивів) підприємства, яке гарантує йому постійну платоспроможність. На думку В. І. Макар'євої [51, с. 18] фінансова стійкість підприємства – це стан структури активів підприємства, забезпеченість джерелами. О. С. Філімоненков [81, с. 304] визначає фінансову стійкість, як стан підприємства, при якому розмір його майна (активів) достатній для погашення зобов'язань, тобто підприємство є платоспроможним.

Таким чином, у наведених вище визначеннях сутність поняття «фінансова стійкість підприємства» пов'язується в основному зі станом і структурою активів і пасивів, які впливають з традиційного трактування фінансів підприємства як системи економічних відносин, які виникають в процесі формування, розподілу і використання грошових коштів (ресурсів) підприємства.

Дещо іншої точки зору дотримуються прихильники другого підходу – Г. В. Савицька, А. Д. Шеремет і Р. С. Сайфулін. Ними підкреслюється важливість показників фінансової стійкості підприємства для оцінки, перш за

все, ділової активності та надійності підприємства, які визначають його конкурентоспроможність, тим самим виступаючи гарантом ефективної реалізації економічних інтересів, причому як самого підприємства, так і його партнерів. Так, А. Д. Шеремет і Р. С. Сайфулін відзначають, що «... фінансовий стан характеризує розміщення і використання коштів підприємства. Воно обумовлене ступенем виконання фінансового плану і мірою поповнення власних коштів за рахунок прибутку та інших джерел, а також швидкістю обороту виробничих фондів і особливо оборотних коштів» [89, с. 288].

На думку цих авторів, фінансовий стан проявляється «...в платоспроможності підприємств, у здатності вчасно задовольняти платіжні вимоги постачальників техніки і матеріалів відповідно до господарських договорів, повертати кредити, виплачувати заробітну плату робітникам і службовцям, вносити платежі в бюджет» [89, с. 286].

Г. В. Савицька [68, с. 123], з одного боку, розглядає фінансову стійкість підприємства як оцінку його фінансового стану, яке визначає як економічну категорію, що відображає стан капіталу в процесі його кругообігу й здатність суб'єкта господарювання до саморозвитку у фіксований момент часу. У процесі господарської діяльності відбувається безперервний кругообіг капіталу, змінюються структура засобів і джерел їх формування, наявність і потреба у фінансових ресурсах і, як наслідок, змінюється фінансовий стан підприємства, зовнішнім проявом якого виступає платоспроможність. При цьому вона стверджує, що фінансовий стан підприємства може бути стійким, нестійким (передкризовим) і кризовим, що залежить від результатів його виробничої і комерційної діяльності. Отже, «...стійкий фінансовий стан не є випадковістю, а підсумком грамотного, умілого управління всім комплексом факторів, що визначають результати господарської діяльності підприємства» [68, с. 156]. З іншого боку, Г. В. Савицька розмежовує такі поняття, як «фінансовий стан» і «фінансова стійкість». При цьому вона визначає фінансову стійкість підприємства як «...здатність суб'єкта господарювання

функціонувати і розвиватися, зберігати рівновагу своїх активів і пасивів у внутрішньому та зовнішньому середовищі, що змінюється та гарантує його постійну платоспроможність і інвестиційну привабливість у межах допустимого рівня ризику» [68, с. 187]. Тим самим нею підкреслюється, що поняття «фінансова стійкість» ширше, ніж поняття «фінансовий стан підприємства».

На відміну від вищеназваних авторів, прихильники третього підходу (М. С. Абрютіна і А. В. Грачов, В. В. Бочаров, В. Г. Артеменко та М. В. Беллендир, М. І. Баканов і А. Д. Шеремет, Ю. Б. Рубін і В. І. Солдаткін) пов'язують фінансову стійкість підприємства з ефективним формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів. При цьому її зовнішнім проявом вони вважають платоспроможність. Так, наприклад, М. С. Абрютіна і А. В. Грачов, зводять сутність фінансової стійкості до платоспроможності підприємства і не досліджують взаємозв'язок між його фінансовим станом і фінансовою стійкістю.

На їхню думку, «...фінансова стійкість підприємства є не що інше, як надійно гарантована платоспроможність, незалежність від випадковостей ринкової кон'юнктури і поведінки партнерів» [1, с. 26].

Бочаров В. В. [16, с. 75] звужує коло розглянутих питань і вважає, що фінансова стійкість підприємства і його фінансовий стан є двома незалежними і самостійними напрямками дослідження фінансової діяльності підприємства. Аналіз фінансового стану він зводить до експрес-аналізу на основі читання, вивчення структури і динаміки статей бухгалтерської звітності та аналізу вартості майна та коштів, вкладених в нього. На його думку, оцінка фінансової стійкості включає аналіз платоспроможності, ліквідності та забезпеченості підприємства власними оборотними засобами.

Ще вужче трактують поняття «фінансова стійкість підприємства» В. Г. Артеменко і М. В. Беллендир [4, с. 26]. Вони вважають, що фінансова стійкість підприємства є характеристикою, що свідчить про стабільне перевищення доходів над витратами, вільне маневрування грошовими

коштами підприємства і ефективно їх використання в безперервному процесі виробництва і реалізації продукції. При цьому ними підкреслюється, що фінансова стійкість формується в процесі всієї виробничо-господарської діяльності і є головним компонентом загальної стійкості підприємства. Дійсно, фінансова стійкість як елемент загальної стійкості підприємства показує забезпеченість підприємства фінансовими ресурсами. Будь-яке підприємство, що здійснює виробничу і комерційну діяльність, вступає у відносини з податковими органами, органами управління цільовими фондами, іншими підприємствами (постачальниками і споживачами). У процесі цих відносин виникають зобов'язання: підприємство на деякий термін здійснює на користь іншої особи певні дії, а саме: здійснює платежі, постачає товари, надає послуги і т.д. Правомірність такого трактування сутності «фінансової стійкості підприємства» доводиться ними таким чином: аналіз стійкості фінансового стану на ту або іншу дату дозволяє з'ясувати, наскільки правильно підприємство управляло фінансовими ресурсами протягом періоду, що передує цій даті. Тому важливо, щоб стан фінансових ресурсів відповідав вимогам ринку і відповідав потребам розвитку підприємства, оскільки недостатня фінансова стійкість може призвести до неплатоспроможності підприємства і відсутності у нього коштів, необхідних для розвитку, а надлишкова – перешкоджати розвитку, обтяжуючи витрати підприємства зайвими запасами і резервами.

В рамках даного підходу М. І. Баканов і А. Д. Шеремет [7, с. 29] визначають основні показники стійкості фінансового стану підприємства: забезпеченість підприємства власними оборотними засобами; відповідність фактичних запасів нормованих оборотних коштів встановленому нормативу; забезпеченість запасів призначеними для них джерелами коштів; іммобілізація обігових коштів; платоспроможність підприємства. Таким чином, фінансова стійкість підприємства оцінюється за його платоспроможності та забезпеченістю власними оборотними коштами. Проте дані показники мають ряд недоліків. Вони не характеризують динаміку

фінансового стану підприємства, оскільки розраховуються за балансом на певну дату, тому можуть зазнавати значних змін протягом аналізованого періоду. Такий погляд на фінансову стійкість підприємства пояснимо: в довгостроковому періоді банкрутство соціалістичним підприємствам не загрожувало.

Незважаючи на недоліки, дане уявлення про фінансову стійкість підприємства збереглося і в роботах сучасних економістів. Наприклад, Ю. Б. Рубін і В. І. Солдаткін стверджують, що «...співвідношення вартості матеріальних оборотних коштів і величини власних і позикових джерел їх формування визначає стійкість фінансового стану підприємства. Забезпеченість запасів і витрат джерелами формування є сутністю фінансової стійкості, тоді як платоспроможність виступає її зовнішнім проявом» [65, с. 134]. Сутність стійкості фінансового стану, на думку цих авторів, відображають абсолютні показники фінансової стійкості підприємства, а найбільш узагальнюючим є «...надлишок чи недолік джерел коштів для формування запасів і витрат, що отримується у вигляді різниці величини джерел засобів і величини запасів і витрат» [65, с. 182]. При цьому мається на увазі забезпеченість певними видами джерел (власними, кредитними та іншими позиковими), оскільки достатність суми всіх можливих видів джерел (включаючи кредиторську заборгованість та інші пасиви) гарантована тотожністю підсумків активу і пасиву балансу.

Прихильники четвертого підходу (О. М. Фолом'єв, М. А. Федотова та В. М. Родіонова та ін.) не виділяють фінансову стійкість підприємств в окрему категорію, а розглядають її як одну зі складових економічної стійкості.

Так, О. Н. Фолом'єв характеризує економічну стійкість як наукову категорію, яка «...відображає сутність особливого стану господарської системи в складному ринковому середовищі, що гарантує цілеспрямованість її руху в сьогоденні і прогнозованому майбутньому. Вона синтезує в собі сукупність ряду властивостей самої системи і найважливіших складових її

виробничої діяльності, у тому числі продукції, матеріально-технічної бази, ресурсного забезпечення, кадрів та інтелектуального потенціалу. Дану категорію слід віднести до основних елементів категоріального апарату теорії економічних систем. Вона відрізняється від них інтегрованим втіленням в собі цілісної сукупності якостей. Це своєрідна узагальнена властивість, виражена одним поняттям» [83, с. 135].

Сучасні підприємства вступають у фінансові відносини з інвесторами; з постачальниками і покупцями з приводу форм, способів і термінів розрахунків, а також способів забезпечення виконання зобов'язань; з фінансовими (кредитними) інститутами та іншими підприємствами з приводу залучення та розміщення вільних грошових коштів; з державою – при платежах податків і зборів в бюджетну систему і відрахувань у позабюджетні фонди та ін. Все розмаїття перерахованих відносин виникає в процесі формування, розподілу, перерозподілу і використання капіталу, доходів, фондів, резервів та інших фінансових джерел підприємства, тобто фінансових ресурсів.

У зв'язку з цим, в рамках п'ятого підходу, прихильниками якого є М. Я. Коробов, М. А. Федотова та В. М. Родіонова, Є.І. Масленніков та ін., сутність поняття «фінансова стійкість підприємства» визначається як результат взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства. Так, М. Я. Коробов [41, с. 354] стверджує, що фінансова стійкість підприємства - це відповідність параметрів діяльності підприємства і розміщення його фінансових ресурсів критеріям позитивної характеристики фінансового стану. Згідно думки В. М. Родіонової та М. А. Федотової [64, с. 13], фінансова стійкість – це такий стан фінансових ресурсів підприємства, їх розподілу та використання, яке забезпечує розвиток підприємства на основі зростання прибутку і капіталу при збереженні платоспроможності і кредитоспроможності в умовах допустимого рівня ризику. Масленніков Є. І. [53] визначає фінансову стійкість як стан підприємства, при якому забезпечується стабільна, фінансова діяльність, постійне перевищення

доходів над витратами, вільний обіг грошових коштів, ефективне управління фінансовими ресурсами, безперервний процес виробництва і реалізації продукції, розширення та оновлення виробництва.

Без заперечення даної точки зору, В. В. Ковальов, розглядаючи систему регулювання процесу перерозподілу фінансових ресурсів на рівні підприємства, звертає увагу на дві сторони: «нормативну (законодавчо регулюються різні аспекти ведення бізнесу, наприклад, послідовність задоволення вимог кредиторів) та заохочувальну (надання ресурсу у тимчасове користування шляхом встановлення деякого винагороди: заробітна плата, орендна плата, відсотки, дивіденди тощо, причому розмір заохочення визначається багатьма факторами, в тому числі фактором ризику втрати наданого ресурсу. ...За отримання у тимчасове, хоча і довгострокове користування коштів потрібно здійснювати обов'язкові регулярні платежі; крім того, залучені кошти необхідно повернути.

Тому виникає проблема оцінки здатності підприємства відповідати за своїми довгостроковими зобов'язаннями – у цьому суть оцінки фінансової стійкості підприємства» [39, с. 322]. Тим самим ним підкреслюється зв'язок фінансової стійкості і довгострокової платоспроможності підприємства, а також її «заохочувальний» характер: від якості управління фінансовими ресурсами підприємства залежить її стійкість – здатність витримувати негативні впливи ззовні і при цьому стабільно функціонувати і розвиватися.

Представники шостого підходу, К. Друрі [30, с. 113], К. Хеддервік [87, с. 214] вважають, що оцінка фінансової стійкості підприємства визначається його фінансовою незалежністю. Вона пов'язана із загальною фінансовою структурою підприємства, ступенем його залежності від кредиторів і інвесторів. Фінансова стійкість у довгостроковому плані характеризується співвідношенням власних і позикових коштів. У даному контексті трактують фінансову стійкість і багато українських економістів. Наприклад, О. Р. Кривицька [45, с. 138] розглядає фінансову стійкість як результат формування достатнього для розвитку підприємства обсягу прибутку, що є

визначальною ознакою його економічної незалежності. На думку Є. В. Ізмайлової, фінансова стійкість «...характеризує ступень фінансової незалежності підприємства щодо володіння своїм майном і його використання. Цей ступінь незалежності можна оцінювати за різними критеріями: рівнем покриття матеріальних обігових коштів (запасів) стабільними джерелами фінансування; платоспроможністю підприємства (його потенціальною спроможністю покрити термінові зобов'язання мобільними активами); часткою власних або стабільних джерел у сукупних джерелах фінансування» [34, с. 83].

Прихильники сьомого підходу (І. О. Бланк, В. Ф. Пріснякова) у своїх роботах досліджують проблеми взаємозв'язку економічної і фінансової безпеки з точки зору впливу на їх рівень фінансової стійкості підприємства. Так, В.Ф. Пріснякова [61, с. 49] вважає, що рівень фінансової безпеки підприємств в умовах і ринкової, і планової економіки, насамперед, визначається станом і структурою активів підприємства та джерелами їх покриття. Бланк І.О. [14, с. 56] трактує «фінансову стійкість підприємства» як поняття близьке до «фінансової рівноваги», визначаючи зміст цих категорій частиною власних джерел при формуванні фінансових ресурсів підприємства.

Представники восьмого підходу розглядають фінансову стійкість в контексті фінансової рівноваги підприємства. Так, Н. А. Кизим, В. А. Забродський, В. А. Зінченко та Ю. С. Копчак визначають сутність поняття «рівновага» підприємства щодо процесу кругообігу його капіталу. Щодо даного процесу вони виділяють два стани: «...фінансова стійкість кругообігу капіталу на підприємстві – спроможність матеріально-фінансових потоків по всіх фазах циклу кругообігу капіталу повертатися в стан, який забезпечує правильні пропорції в їх русі, незважаючи на вплив дестабілізуючих чинників. Тоді як фінансова нестійкість – нездатність матеріально-фінансових потоків по окремих або по усіх фазах циклу кругообігу капіталу повертатися в стан, який забезпечує правильні пропорції

в їх русі під впливом дестабілізуючих чинників» [38, с. 50]. Далі ними підкреслюється, що для підтримки фінансової стійкості кругообігу капіталу на підприємстві необхідно дотримуватися чотирьох принципів:

– принцип раціональної політики залучення позикового капіталу (незалежності) базується на ефекті фінансового важеля і необхідності забезпечення незалежності господарюючого суб'єкта від зовнішніх кредиторів з метою запобігання його банкрутства;

– принцип необхідної і достатньої прибутковості функціонування капіталу (прибутковості) передбачає, що рівень економічної рентабельності повинен забезпечувати збільшення власного капіталу підприємства в розмірі, необхідному для його сталого функціонування. У свою чергу, умовами стійкого функціонування підприємства є: 1) оновлення основних фондів і довгострокові фінансові вкладення; 2) поповнення власних обігових коштів, достатніх для підтримки поточної ліквідності і забезпечення незалежності підприємства; 3) виплата дивідендів на рівні, що задовольняє інтереси акціонерів (власників); 4) матеріальне стимулювання найманих працівників підприємства;

– принцип підтримки ліквідності функціонуючого капіталу на оптимально необхідному рівні (ліквідності) передбачає підтримку певного співвідношення між групами залучених і власних оборотних коштів та їх розміщення;

– принцип необхідного рівня динамізму функціонування капіталу (оборотності) передбачає достатню швидкість обороту функціонуючого капіталу у всіх його фазах.

В іншому випадку підприємство починає втрачати ліквідність, а значить – незалежність і стійкість [38, с. 50-51].

На думку Л. А. Костирко, економічна категорія «фінансова рівновага» ширше за своїм змістом, ніж категорія «фінансова стійкість» (точніше, «фінансово-економічна стійкість»). Вона стверджує, що «...природа фінансово-економічної стійкості визначена законами відтворення, тобто

генерацією прибутку в нову вартість підприємства. Як економічна категорія вона залежить від умов і перспектив зростання або зниження ефективності фінансово-економічної діяльності, тобто відображає не тільки стан дійсного потенціалу на даний момент часу, але і невикористані можливості» [43, с. 203]. При цьому вона підкреслює, що «...для кожного підприємства існує своя точка фінансової рівноваги, що визначається рівновагою характеристик ліквідності, рентабельності, фінансової стійкості та ризику» [43, с. 198]. Таким чином, економічна категорія «фінансова рівновага» використовується Л. А. Костирко в якості інтегральної характеристики співвідношення між: ліквідністю – платоспроможністю, ліквідністю – рентабельністю, ефективністю – стійкістю.

При дослідженні даного питання було розглянуто велику кількість трактувань, де сутність поняття «фінансова стійкість» пов'язується, в основному, зі станом і структурою активів і пасивів, які впливають із традиційного трактування фінансів підприємств як системи економічних відносин, які виникають у процесі формування, розподілу та використання грошових ресурсів підприємства. Ці усі визначення не суперечать один одному і, безумовно, мають право на існування, але варто визначити найбільш повне та доцільне саме для даного дослідження поняття фінансової стійкості. Отже, фінансова стійкість – це здатність підприємства зберігати конкурентоспроможність та отримувати прибуток за умови такої ліквідності своїх активів, яка б дозволила розрахуватися з усіма зобов'язаннями в терміни, що не перевищують допустимий рівень ризику. Звідси управління фінансовою стійкістю можна визначити як процес реалізації методів, заходів та інструментів керуючим суб'єктом підприємництва для забезпечення ефективного господарювання та досягнення (збереження) постійної платоспроможності за умови високого рівня інвестиційної привабливості в конкретному середовищі.

На фінансову стійкість підприємства впливають різні фактори, які частково чи повністю залежать від підприємства. Загальної класифікації

факторів, які впливають на фінансову стійкість немає, адже багато джерел надають різні класифікації цих факторів. Найпоширеніші види факторів, що впливають на фінансову стійкість підприємства представлено на рис. 1.1.

Рисунок 1.1 Внутрішні та зовнішні чинники фінансової стійкості підприємства [66, с. 93]

Забезпечити фінансову стійкість може тільки те підприємство, яке активно реагує на зміну внутрішніх і зовнішніх факторів. Аналіз комплексу показників дає можливість визначити чинники та їх вплив на рівень фінансової стійкості підприємства, що дозволяє своєчасно взяти певних заходів для покращення фінансового стану підприємства, зменшення його залежності від зовнішніх фінансових ресурсів і забезпечення платоспроможності в довгостроковому періоді.

На фінансову стійкість підприємства впливають різноманітні чинників, які можна класифікувати за різними класифікаційними ознаками. Так, за місцем виникнення їх поділяють на зовнішні і внутрішні, за значимістю результату – основні і другорядні, за структурою – прості і складні, за часом дії – постійні і тимчасові.

Внутрішні чинники залежать від організації роботи самого підприємства, зовнішні – від рішень керівництва і колективу підприємства не залежать. Компетенція і професіоналізм спеціалістів підприємства, їх вміння враховувати зміни внутрішнього і зовнішнього середовища, злагодженість роботи колективу є теж дуже важливим чинником його фінансової стійкості. Крім того, основними внутрішніми чинниками, які необхідно враховувати на рівні окремих підприємств, є: склад і структура продукції, що випускається, і послуг, що надаються; виручка в неподільному зв'язку з витратами виробництва; потенційна можливість підприємства зайняти певну частку ринку; оптимальний склад і структура активів; склад, структура та стан фінансових ресурсів; правильний вибір стратегії і тактики управління фінансовими ресурсами; галузева приналежність суб'єкта господарювання.

До зовнішніх чинників, які слід врахувати, відносять: вплив економічних і соціальних умов господарювання, зокрема рівень розвитку техніки і технології в галузі; платоспроможний попит населення; економічна політика, її стабільність і обґрунтованість; законодавчо-правова база господарської діяльності. Але специфіка зовнішніх факторів полягає в тому, що підприємство не має можливості їх корегувати.

Саме тому основний акцент в управлінні фінансовою стійкістю підприємства має бути спрямований на внутрішні фактори, тобто ті фактори, які повною мірою залежать від самого підприємства.

Основними чинниками, що зумовлюють погіршення фінансової незалежності підприємств, є недотримання «золотого правила фінансування» діяльності підприємства, зростання обсягів позикового

капіталу в усіх формах на підприємстві, нарощування кредиторської заборгованості, зростання вартості банківських кредитів, наявність заставного капіталу тощо [92, с. 174].

Слід зазначити, що всі вищеперераховані фактори тісно взаємопов'язані, але їхній вплив на фінансову стійкість підприємства – різний, тобто одні можуть впливати негативно, а інші – позитивно.

Отже, фінансова стійкість підприємства – це такий стан фінансових ресурсів, при якому досягається фінансова незалежність підприємства від запозичених коштів, забезпечується його платоспроможність та стабільна продуктивність. При цьому, з нашої точки зору, повинні враховуватися, як зовнішні, так і внутрішні фактори впливу, проводиться постійний моніторинг за показниками фінансової стійкості, та оцінюватися вірогідність банкрутства за різними методиками. В основі досягнення внутрішньої стійкості підприємства лежить своєчасне та гнучке управління внутрішніми та зовнішніми факторами його діяльності, тобто головна роль в системі антикризового управління повинна належати широкому застосуванню внутрішніх механізмів фінансової стабілізації.

1.2 Стратегія забезпечення фінансової стійкості підприємства

Термін «стратегія» має грецьке походження. На протязі багатьох тисячоліть історії людської цивілізації він мав виключно воєнне значення, і його сутність зводилася до «мистецтва генералів знаходити вірні шляхи досягнення перемоги». Тільки у 50-х рр. XX ст. даний термін увійшов у понятійний апарат створеної в США теорії системного управління у розумінні своєчасної реакції на непередбачувані зміни ринкової кон'юнктури.

Адже саме завдяки реалізації обґрунтованої стратегії будь-який суб'єкт економіки, в тому числі і банк, може протистояти дії різних негативних чинників, уникати помилкових управлінських рішень в умовах швидкоплинного зовнішнього середовища, формувати засади довгострокового та успішного розвитку.

Одне із перших визначень стратегії як інструмента прикладного менеджменту було сформульоване А. Чендлером: «Стратегія – це визначення основних довгострокових цілей і задач підприємства, затвердження курсу дій та розподіл ресурсів, необхідних для досягнення цих цілей».

Узагальнення науково-практичних підходів до визначення сутності «стратегії» дозволяє виділити такі її характеристики [5, с. 125]:

1. Стратегія як сукупність взаємопов'язаних дій, спрямованих на досягнення стійких конкурентних переваг.
2. Стратегія – це комплекс рішень, які є рушійною силою більшості заходів, застосовуваних компанією.
3. Стратегія – це шлях створення конкурентних переваг за допомогою формування особливих характеристик власного бізнесу.
4. Стратегія – це мистецтво швидких перетворень, портфель ініціатив, спрямованих на зростання компанії та її вартості і т.п.

Важливу роль в парадигмі стратегічного управління відіграє роль диференціація видів стратегій розвитку підприємства за їх рівнями. В системі цього управління виділяють наступні види стратегій – корпоративна і функціональна стратегія.

Корпоративна стратегія визначає перспективи розвитку підприємства в цілому. Вона спрямована на виконання місії підприємства і найбільш комплексно забезпечує реалізацію головної мети функціонування підприємства – максимізацію добробуту його власників. На корпоративному рівні стратегія охоплює такі найважливіші питання, як вибір видів господарської діяльності (видів бізнесу), шляхи забезпечення довгострокових конкурентних переваг підприємства на відповідних товарних ринках, різні

форми конгломератної реорганізації (злиття, поглинання), принципи розподілу всіх основних видів ресурсів між окремими стратегічними зонами господарювання і стратегічними господарськими одиницями. Розробкою корпоративної стратегії займаються в основному менеджери вищої ланки управління підприємством.

Функціональні стратегії підприємства формуються, як правило, за основними видами його діяльності в розрізі найважливіших функціональних підрозділів підприємства. До числа основних стратегій цього рівня відносяться: маркетингова, виробнича, фінансова, персоналу, інноваційна. Функціональні стратегії підприємства направлені на деталізацію корпоративної його стратегії (реалізацію її основних цілей) і на ресурсне забезпечення стратегій окремих господарських одиниць. Розробкою основних функціональних стратегій займаються менеджери основних функціональних підрозділів підприємства [59, с. 58].

Саме фінансова стратегія є функціональною стратегією підприємства. При розробці фінансової стратегії підприємства доцільно виділяти наступні домінантні сфери (напрями) розвитку фінансової діяльності:

- стратегія формування фінансових ресурсів підприємства. Цілі, завдання та основні стратегічні рішення цієї домінанти фінансової стратегії повинні бути спрямовані на фінансове забезпечення реалізації корпоративної стратегії підприємства і відповідно підпорядковані їй;
- інвестиційна стратегія. Параметри стратегічного набору цієї домінанти фінансової стратегії повинні бути спрямовані на забезпечення інвестиційної підтримки розвитку окремих стратегічних зон господарювання і стратегічних господарських одиниць підприємства, а в цілому складати фінансову основу формування найважливіших напрямів інвестиційної діяльності підприємства в стратегічній перспективі;
- стратегія забезпечення фінансової безпеки підприємства. Цілі, завдання і найважливіші стратегічні рішення цієї домінанти фінансової стратегії повинні бути спрямовані на формування і підтримку основних

параметрів фінансової рівноваги підприємства в процесі його стратегічного розвитку;

– стратегія підвищення якості управління фінансовою діяльністю підприємства. Параметри стратегічного набору цієї домінанти фінансового стратегії розробляються фінансовими службами підприємства і включаються у вигляді самостійного блоку в корпоративну і окремі функціональні стратегії підприємства.

Домінантні сфери фінансової стратегії ми пропонуємо розширити стратегією забезпечення фінансової стійкості (рис. 1.2). Цілі, задачі і ключові стратегічні рішення даної домінанти фінансової стратегії спрямовуються на формування та підтримку найважливіших кількісних та якісних показників стійкого фінансового стану підприємства, що виявляється у його спроможності попереджувати розбалансування внутрішньої сфери фінансів, протидіючи негативному впливу внутрішніх та зовнішніх факторів.

Головне завдання розробки стратегічних рішень полягає у формуванні та забезпеченні збереження фінансової стійкості у довгостроковій перспективі розвитку підприємства. Коло стратегічних проблем, що вирішуються даною стратегією включає:

- формування та підтримку якісної структури активів за критерієм ліквідності;
- забезпечення збалансованості вхідних та вихідних грошових потоків підприємства;
- забезпечення своєчасності та повноти розрахунків із кредиторами з метою недопущення утворення критичної суми простроченої заборгованості, достатньої для порушення справи про банкрутство;
- забезпечення росту власного капіталу підприємства та вартості його бізнесу;
- усунення та мінімізація негативного впливу зовнішніх і внутрішніх чинників на фінансову стійкість підприємства;
- формування оптимальної структури капіталу.

Рисунок 1.2 – Домінантні сфери (напрямки) загальної фінансової стратегії підприємства [14, с. 238]

В основі розробки стратегії фінансової стійкості підприємства лежать принципи нової управлінської парадигми – системи стратегічного управління. Дані принципи забезпечують підготовку і прийняття стратегічних фінансових рішень в процесі розробки фінансової стратегії підприємства. До них відносяться:

1. Розгляд підприємства як відкритої соціально-економічної системи, здатної до самоорганізації. Цей принцип стратегічного управління полягає в тому, що при розробці стратегії фінансової стійкості підприємство розглядається як певна система, повністю відкрита для активної взаємодії з факторами зовнішнього середовища. У процесі такої взаємодії підприємству властиво властивість здобуття відповідної просторової, тимчасової або функціональної структури без специфічного впливу ззовні в умовах економіки ринкового типу, яке розглядається як його здатність до самоорганізації. Відкритість підприємства як соціально-економічної системи і його здатність до самоорганізації дозволяють забезпечувати якісно інший рівень формування його стратегії фінансової стійкості.

2. Облік базових стратегій операційної діяльності підприємства. Стратегія забезпечення фінансової стійкості підприємства є частиною загальної фінансової стратегії, яка підпорядковується цілям розвитку організаційної діяльності. Тому стратегія фінансової стійкості має бути узгоджена зі стратегічною метою та напрямками операційної діяльності підприємства. При цьому дана стратегія розглядається як один із провідних факторів забезпечення стабільного розвитку підприємства у відповідності з обраною ним корпоративною стратегією.

3. Переважна орієнтація на підприємницький стиль стратегічного управління капіталом. Його основу складає активний пошук шляхів ефективного розміщення фінансових ресурсів підприємства. Даний стиль фінансового управління пов'язаний із постійною трансформацією напрямків, форм і методів розміщення капіталу на шляху досягнення поставлених корпоративною стратегією цілей з урахуванням змінного впливу зовнішніх факторів.

4. Виділення політики забезпечення фінансової стійкості. Ефективність діяльності значною мірою залежить від рівня розвитку та вдосконалення системи управління капіталом. Структура даної політики має включати:

- політику управління власним капіталом – пов'язане не тільки з забезпеченням ефективного використання вже накопиченої його частини, але і з формуванням власних фінансових ресурсів, забезпечують подальший розвиток підприємства [14, с. 288];

- політику управління зобов'язаннями – є однією з найважливіших функцій фінансового менеджменту, спрямовані на забезпечення досягнення високих кінцевих результатів господарської діяльності підприємства. Використання позикового капіталу дозволяє істотно розширити обсяг господарської діяльності підприємства, забезпечити більш ефективне використання власного капіталу;

– політику управління ефективністю використання капіталу – ефективно використання капіталу забезпечує фінансову стійкість і рівень платоспроможності підприємства.

5. Забезпечення гнучкості стратегії фінансової стійкості. Майбутнього розвитку фінансової діяльності підприємства завжди властива значна невизначеність. Тому практично неможливо зберегти в незмінному вигляді розроблену стратегію забезпечення фінансової стійкості підприємства на всіх стадіях процесу її реалізації. Основою альтернативних стратегічних дій фінансових менеджерів в таких умовах виступає високий рівень гнучкості розробленої фінансової стратегії [18].

Стратегічна гнучкість являє собою потенційну можливість підприємства швидко коригувати або розробляти нові стратегічні фінансові рішення при змінених зовнішніх або внутрішніх умов здійснення фінансової діяльності. Вона досягається при такій внутрішньо організаційній координації фінансової діяльності, при якій фінансові ресурси можуть бути легко переведені з одних стратегічних зон господарювання або господарських одиниць в інші.

6. Забезпечення альтернативності стратегічного фінансового вибору. В основі стратегічних фінансових рішень повинен лежати активний пошук альтернативних варіантів напрямів, форм і методів здійснення фінансової діяльності, вибір найкращих з них, побудова на цій основі стратегія забезпечення фінансової стійкості і формування механізмів ефективної її реалізації. Альтернативність є найважливішою відмінною рисою всієї системи стратегічного управління підприємством і пов'язана з усіма основними елементами стратегічного фінансового набору - фінансовими цілями, фінансовою політикою за окремими аспектами фінансової діяльності, джерелами формування фінансових ресурсів, стилем і менталітетом фінансового управління і т.п.

7. Забезпечення постійного використання результатів технологічного прогресу у фінансовій діяльності. Формуючи стратегію фінансової стійкості,

слід мати на увазі, що фінансова діяльність є головним механізмом забезпечення впровадження технологічних нововведень, які забезпечують зростання конкурентної позиції підприємства на ринку [63, с. 10]. Тому реалізація спільних цілей стратегічного розвитку підприємства в значній мірі залежить від того, наскільки його стратегія фінансової стійкості відображає досягнуті результати технологічного прогресу і адаптована до швидкого використання нових його результатів.

8. Облік рівня фінансового ризику у процесі стратегічних фінансових рішень. Практично всі основні фінансові рішення, що приймаються в процесі формування стратегії фінансової стійкості, в тій чи іншій мірі змінюють рівень фінансового ризику. В першу чергу, це пов'язано з вибором напрямків і форм фінансової діяльності, формуванням фінансових ресурсів, впровадженням нових організаційних структур ведення фінансової діяльності. Особливо сильно рівень фінансового ризику зростає в періоди коливань ставки відсотка і зростання інфляції. В залежності від менталітету фінансових менеджерів по відношенню до рівня допустимого фінансового ризику на кожному підприємстві в процесі розробки стратегії фінансової стійкості цей параметр повинен встановлюватися диференційовано.

9. Орієнтація на професійний апарат фінансових менеджерів у процесі реалізації стратегії фінансової стійкості. Як і б фахівці не залучалися до розробки окремих параметрів даної стратегії підприємства, її реалізацію повинні забезпечувати підготовлені фахівці – фінансові менеджери. Ці менеджери повинні бути ознайомлені з основними принципами стратегічного управління, механізмом управління окремими аспектами фінансової діяльності, володіти методами стратегічного фінансового контролінгу [13, с. 259].

10. Забезпечення розробленої стратегії фінансової стійкості відповідною організаційною структурою і корпоративною культурою. Найважливішою умовою ефективної реалізації фінансової стратегії є відповідні їй зміни організаційної структури управління та організаційної

культури. Передбачені стратегічні зміни в цій галузі повинні бути складовою частиною параметрів стратегії фінансової стійкості, що забезпечують її реалізацію.

Процес розробки стратегії фінансової стійкості представляє собою формування сукупності цілеспрямованих управлінських рішень, забезпечуючи підготовку, оцінку і реалізацію програми стратегічного розвитку фінансових ресурсів підприємства. Цей процес здійснюється на підприємстві за наступними основними етапами [91, с. 153]:

1. Визначення загального періоду формування фінансової стратегії. Цей період залежить від ряду умов.

Головною умовою його визначення є тривалість періоду, прийнятого для формування корпоративної стратегії розвитку підприємства. Так як стратегія фінансової стійкості носить стосовно неї підлеглий характер, вона не може виходити за межі цього періоду (більш короткий період формування стратегії фінансової стійкості допустимо).

Важливою умовою визначення періоду формування стратегії фінансової стійкості підприємства є передбачуваність розвитку економіки в цілому і кон'юнктури тих сегментів фінансового ринку, з якими пов'язана майбутня фінансова діяльність підприємства – в умовах нинішнього нестабільного (а по окремих аспектах непередбачуваного) розвитку економіки країни цей період не може бути занадто тривалим і в середньому повинен визначатися рамками 3-5 років.

Умовами визначення періоду формування стратегії фінансової стійкості є також галузева приналежність підприємства, його розмір, стадія життєвого циклу та інші.

2. Дослідження факторів зовнішнього середовища. Таке дослідження зумовлює вивчення економіко-правових умов фінансової діяльності підприємства і можливого їх зміни в майбутньому періоді. Крім того, на цьому етапі розробки фінансової стратегії аналізується кон'юнктура фінансового ринку та фактори її визначальні, а також розробляється прогноз

кон'юнктури в розрізі окремих сегментів цього ринку, пов'язаних з майбутньою фінансовою діяльністю підприємства [56, с. 285].

3. Оцінка сильних і слабких сторін підприємства, що визначають особливості механізму забезпечення його фінансової стійкості. У процесі такої оцінки необхідно визначити чи володіє підприємство достатнім потенціалом, щоб скористатися відкриваються інвестиційними можливостями, а також виявити які внутрішні його характеристики послаблюють результативність фінансової діяльності. Для діагностики внутрішніх проблем здійснення цієї діяльності використовується метод управлінського обстеження підприємства, заснований на вивченні різних функціональних зон підприємства, що забезпечують фінансову стійкість. Для розробки стратегії фінансової стійкості в управлінське обстеження рекомендується включати наступні функціональні зони: маркетингові можливості розширення обсягів та диверсифікації операційної (а відповідно і фінансової діяльності); фінансові можливості формування інвестиційних ресурсів; чисельність, професійний і кваліфікаційний склад персоналу, який забезпечує розробку і реалізацію стратегії фінансової стійкості; наявна на підприємстві інформаційна база, що забезпечує підготовку альтернативних стратегічних фінансових рішень; стан організаційної структури управління та організаційної культури підприємства [31, с. 215].

4. Комплексна оцінка стратегічної фінансової позиції підприємства. У процесі такої оцінки має бути отримано чітке уявлення про основні параметри, що характеризують можливості та обмеження розвитку фінансової діяльності підприємства: який рівень стратегічного мислення власників, керівників і фінансових менеджерів підприємства; який рівень знань фінансових менеджерів (їх інформаційної обізнаності) про стан і майбутньої динаміку найважливіших елементів зовнішнього середовища; яка ефективність діючих на підприємстві систем фінансового аналізу, планування і контролю; якою мірою вони орієнтовані на вирішення стратегічних завдань і т.п.

5. Підпорядкування стратегічним цілям фінансової діяльності підприємства. Якими є підвищення рівня добробуту власників підприємства та максимізація його ринкової вартості. Разом з цим ці дві головні цілі потребують певної конкретизації з урахуванням завдань і особливостей майбутнього фінансового розвитку підприємства. Система стратегічних цілей повинна забезпечувати вибір найбільш ефективних напрямків фінансової діяльності; формування достатнього обсягу фінансових ресурсів і оптимізації їх складу; прийнятність рівня фінансових ризиків у процесі здійснення майбутньої господарської діяльності і т.п.

6. Розробка цільових стратегічних нормативів фінансової діяльності в частині формування оптимальної структури фінансових ресурсів. Визначена на попередньому етапі система стратегічних фінансових цілей повинна отримати конкретизацію певних цільових стратегічних нормативів. Розробка таких цільових стратегічних нормативів фінансової діяльності служить базою для прийняття основних управлінських рішень і забезпечення контролю виконання стратегії фінансової стійкості [24, с. 880].

7. Оцінка розробки стратегії фінансової стійкості. Така оцінка проводиться за системою спеціальних економічних критеріїв, що встановлюються підприємством. За результатами оцінки в розроблену стратегію вносяться необхідні корективи, після чого вона приймається до реалізації.

8. Забезпечення реалізації стратегії забезпечення фінансової стійкості. У процесі реалізації даної стратегії поряд із заздалегідь наміченими стратегічними заходами готуються і реалізуються нові управлінські рішення, обумовлені непередбаченим зміною факторів зовнішнього фінансового середовища.

9. Організація контролю стратегії забезпечення фінансової стійкості. Цей контроль здійснюється на основі стратегічного фінансового контролінгу, що відображає хід реалізації основних стратегічних цільових нормативів фінансової діяльності підприємства [60, с. 105].

Таким чином, викладена послідовність основних етапів процесу розробки стратегії забезпечення фінансової стійкості підприємства може бути уточнена і деталізована з урахуванням особливостей фінансової діяльності підприємства і рівня стратегічного мислення його фінансових менеджерів.

Для підтримання фінансової стійкості підприємства необхідно використовувати фінансову стратегію, задля уникнення підприємством в майбутньому неспроможності, банкрутства та інших негативних наслідків. Стратегія забезпечення фінансової стійкості підприємства є функціональною стратегією, яка спрямована на фінансове забезпечення реалізації корпоративної стратегії підприємства. Вона повинна спрямовуватися на формування оптимальної структури фінансових ресурсів підприємства, які надходять у його розпорядження або є у нього з метою досягнення високих результатів фінансово-господарської діяльності і забезпечення фінансової стійкості.

Завдяки реалізації обґрунтованої стратегії фінансової стійкості будь-яке підприємство може протистояти дії різних негативних чинників, уникати помилкових управлінських рішень в умовах швидкоплинного зовнішнього середовища, формувати засади довгострокового та успішного розвитку.

1.3 Механізм розробки стратегії забезпечення фінансової стійкості підприємства

Особливе значення в сучасних умовах повинно приділятися забезпеченню фінансової стійкості, що можливо за умови впровадження стратегічних підходів до управління підприємством. Актуальним напрямом сталого функціонування суб'єктів господарювання є розроблення дієвого механізму управління фінансовою стійкістю підприємства [28, с. 25].

У науковій літературі під терміном «механізм» прийнято розглядати сукупність методів, форм, інструментів, прийомів та важелів, які разом із системою забезпечення використовуються для досягнення певної мети.

На думку Г. П. Скляра та О. О. Педик, сутність категорії «механізм забезпечення фінансової стійкості підприємства» слід визначити як систему форм, методів, прийомів, важелів, норм і нормативів, а також нормативно-правового, інформаційного, програмно-технічного та кадрового забезпечення, за допомогою яких на підприємстві досягається такий стан фінансових ресурсів, їх формування, розподілу та використання, що дозволяє підприємству розвиватися на основі зростання прибутку та капіталу при збереженні платоспроможності та кредитоспроможності в умовах допустимого рівня ризику [71].

Т. В. Донченко під механізмом управління фінансовою стійкістю підприємства розуміє сукупність принципів, заходів, методів та інструментів управління, які застосовуються суб'єктами для забезпечення фінансової стійкості підприємства [28, с. 23].

А. О. Верзун зазначає, що «сутність механізму забезпечення фінансової стійкості підприємства необхідно визначити як систему форм, прийомів, методів, норм, важелів і нормативів, а також нормативно-правового, програмно-технічного, інформаційного та кадрового забезпечення, за допомогою яких на підприємстві досягається такий стан фінансових ресурсів, їх формування, розподіл та використання, що дозволяє підприємству розвиватись на основі формування стійкої тенденції зростання прибутку при збереженні платоспроможності та кредитоспроможності та за умови припустимого рівня ризику» [18].

Таким чином, ґрунтуючись на вищенаведених думках економістів, можемо сказати, що механізм управління фінансовою стійкістю підприємств – це сукупність принципів, форм, методів, фінансових інструментів та важелів, ефективна взаємодія яких забезпечує високий рівень фінансової стійкості підприємства.

Необхідність забезпечення фінансової стійкості підприємства зумовлюється об'єктивно наявним для кожного підприємства завданням забезпечення стабільності функціонування та досягнення головних цілей своєї діяльності. Механізм управління фінансовою стійкістю є частиною загальної системи управління підприємством, що забезпечує вплив на чинники, від яких залежить результат діяльності суб'єкта господарювання.

Процес формування механізму забезпечення фінансової стійкості становить послідовність етапів (табл. 1.1).

У системі управління фінансовою стійкістю важливу роль відіграє формування мети, адже саме вона визначає концепцію розвитку підприємства, основні напрями його ділової активності та служить орієнтиром у середовищі ринкових перетворень.

Таблиця 1.1 Послідовність етапів розробки механізму забезпечення фінансовою стійкістю підприємства [82, с. 200].

Етапи 1	Характеристика 2
1. Визначення цілей, суб'єктів та об'єктів управління	– об'єкти – діяльність підприємства або його окремого підрозділу, певний виробничий процес, фінансова діяльність, прибуток, фінансові ресурси; – суб'єкти – керівники вищої ланки, фінансові менеджери, фінансові служби і відділи, аналітики з фінансової безпеки; – мета – забезпечення оптимального рівня фінансової стійкості підприємства
2. Виявлення елементів об'єкта управління	– оцінювання поточного стану та рівня фінансової стійкості; – визначення та оцінювання чинників, що впливають на елементи управління
3. Визначення методів впливу на чинники управління	– застосування інструментарію управління фінансовою стійкістю: засоби, методи, важелі, способи здійснення
4. Розроблення стратегії забезпечення фінансової стійкості підприємства	– узгодження цілі розробленої стратегії із загальною стратегією підприємства
5. Реалізація стратегії	– реалізація системи заходів щодо забезпечення належного рівня фінансової стійкості підприємства
6. Моніторинг	– аналіз фінансової стійкості підприємства; – контроль за виконанням завдань та досягнення мети діяльності підприємства (забезпечення оптимального рівня фінансової стійкості підприємства); – коригування процесу реалізації стратегії

Головною метою управління фінансовою стійкістю є забезпечення фінансової безпеки та стабільності функціонування і розвитку підприємства у довгостроковій перспективі в межах допустимого рівня ризику

Механізм забезпечення фінансової стійкості підприємства слід визначити як систему форм, методів, прийомів, важелів, норм і нормативів, а також нормативно-правового, інформаційного, програмно-технічного та кадрового забезпечення, за допомогою яких на підприємстві досягається такий стан фінансових ресурсів, їх формування, розподілу та використання, що дає підприємству змогу розвиватися на основі зростання прибутку та капіталу за збереження платоспроможності та кредитоспроможності в умовах допустимого рівня ризику [91 , с. 152].

Основою для побудови та ефективного функціонування механізму забезпечення фінансової стійкості суб'єктів господарювання мають бути певні принципи, на основі яких здійснюється розробка стратегії (рис. 1.3). До таких принципів слід віднести:

- розгляд підприємства як відкритої соціально-економічної системи, здатної до самоорганізації;
- облік базових стратегій операційної діяльності підприємства;
- переважна орієнтація на підприємницький стиль стратегічного управління капіталом;
- виділення політики забезпечення фінансової стійкості;
- забезпечення гнучкості стратегії фінансової стійкості;
- забезпечення альтернативності стратегічного фінансового вибору;
- забезпечення постійного використання результатів технологічного прогресу у фінансовій діяльності;
- облік рівня фінансового ризику у процесі стратегічних фінансових рішень;
- орієнтація на професійний апарат фінансових менеджерів у процесі реалізації стратегії фінансової стійкості;
- забезпечення розробленої стратегії фінансової стійкості відповідною організаційною структурою і корпоративною культурою.

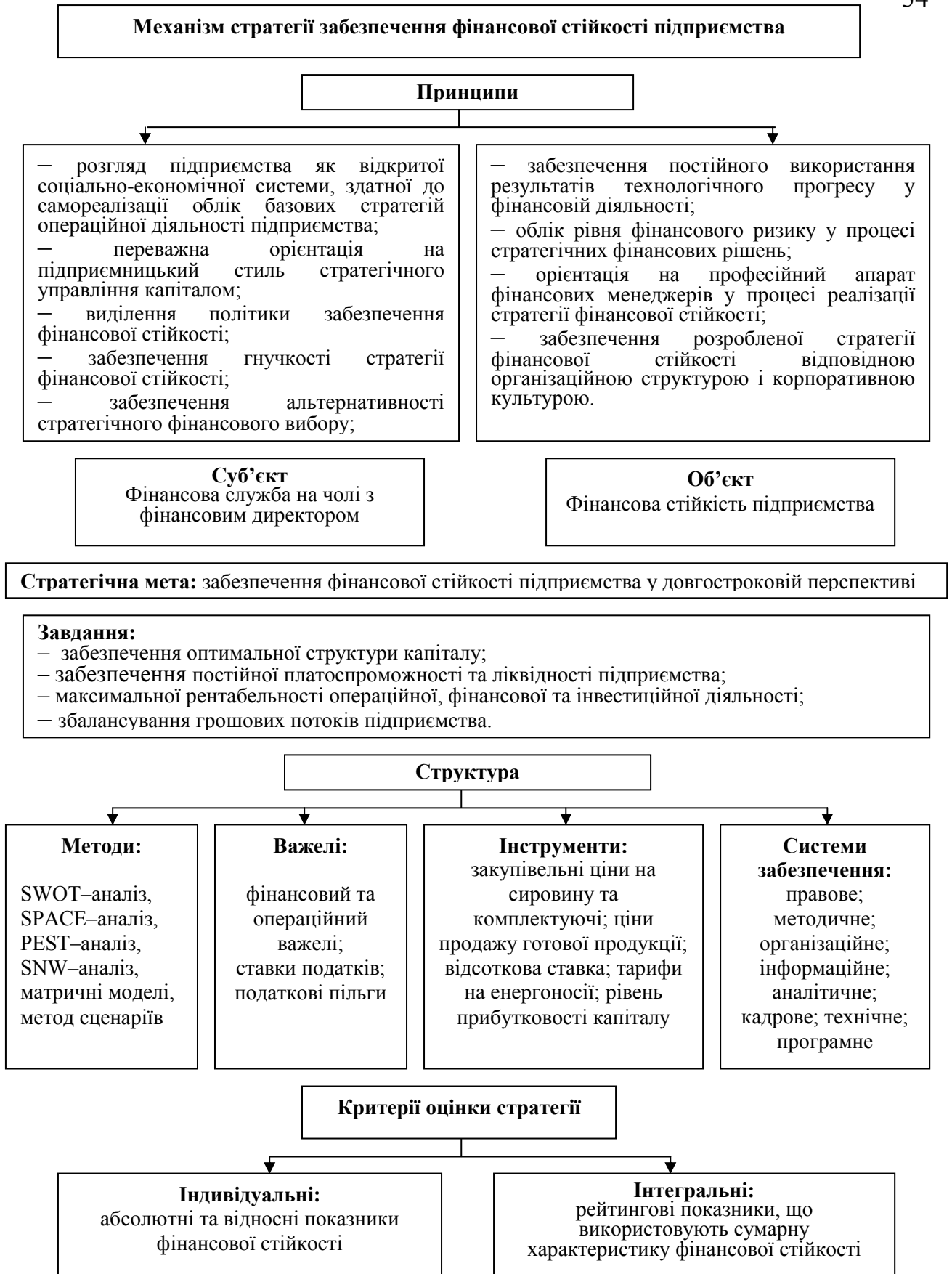

Рисунок 1.3 – Структура механізму стратегії забезпечення фінансової стійкості підприємства

Джерело: авторська розробка.

На їх основі взаємодіє суб'єкт, яким є фінансова служба на чолі з фінансовим директором.

Під фінансовою службою підприємства розуміється самостійний структурний підрозділ, який виконує певні функції у системі управління. Ефективна робота фінансової служби - це чітко працююча система планування і бюджетування, своєчасне проведення платежів, отримання запланованих доходів.

Безпосереднім об'єктом впливу суб'єкта є фінансова стійкість підприємства. Управління фінансовою стійкістю підприємства є одним з найбільш значущих функціональних напрямів системи фінансового менеджменту, яка досить тісно пов'язана з іншими системами управління.

В основі ефективного функціонування механізму забезпечення фінансової стійкості лежить узгоджене, цілеспрямоване, взаємодоповнююче функціонування всіх складових частин механізму. Необхідно чітко сформулювати головну мету, для досягнення якої використовується механізм: забезпечення фінансової стійкості підприємства у довгостроковій перспективі.

Процес реалізації визначеної головної мети механізму забезпечення фінансової стійкості підприємств повинен бути спрямований на вирішення таких основних завдань:

- 1) забезпечення оптимальної структури капіталу з позиції забезпечення можливостей ефективного розвитку в довгостроковому періоді;
- 2) постійної платоспроможності та ліквідності підприємства, тобто можливості своєчасно і в повному обсязі виконувати свої зобов'язання;
- 3) максимальної рентабельності операційної, фінансової та інвестиційної діяльності; відповідності обсягу капіталу, що залучається, сумі потреби в активах, що формуються;
- 4) збалансування грошових потоків підприємства; мінімальних витрат щодо залучення позикового капіталу підприємством.

Обов'язковим елементом у структурі механізму розробки стратегії забезпечення фінансової стійкості підприємства є фінансові методи як способи впливу фінансових відносин на господарський процес. Розглянемо більш детально методи розробки стратегії забезпечення фінансової стійкості підприємства.

Особливістю здійснення стратегічного фінансового аналізу є те, що він є не тільки ретроспективним, але і прогнозним, тобто оцінює перспективний стан фінансового потенціалу підприємства під впливом можливих змін окремих факторів та умов. Це визначає необхідність використання спеціальних методів проведення такого аналізу, які складають основу його методичного апарату. Що стосується специфічних методів аналізу, які використовуються в процесі розробки фінансової стратегії, то найпоширенішими серед них є: SWOT-аналіз, SPACE-аналіз, PEST-аналіз, SNW-аналіз, матричні моделі, метод сценаріїв [70, с. 63].

Найбільше розповсюдження серед методів стратегічного аналізу мають SWOT-аналіз та метод сценаріїв. Метод сценаріїв полягає у формуванні наближених до реальності описів тенденцій, які можуть проявлятися в фінансово-економічній сфері діяльності підприємства. Розрахунок найбільшої кількості сценаріїв дає підприємству стратегічну перевагу – готовність до різних варіантів майбутнього. Технологія сценарного аналізу дозволяє управляти множиною варіантів, яких можуть бути десятки, сотні, при чому з різними закладеними критеріями оптимізації, часовими характеристиками тощо. В загальному вигляді підхід методу сценаріїв передбачає виділення трьох основних видів сценаріїв: оптимістичного, песимістичного та реального.

Найбільш універсальним та широко застосовуваним методом є SWOT-аналіз, який включає аналіз сильних і слабких сторін внутрішнього середовища організації, а також можливостей і загроз зовнішнього середовища.

Метою SWOT–аналізу є здійснення експертної діагностики бізнес-середовища для виявлення тенденцій його розвитку, формування базових гіпотез про перспективи діяльності підприємства і його конкурентоспроможні можливості та визначення альтернативних напрямів стратегічного розвитку.

Матриця SWOT–аналізу – це своєрідна форма; він не містить остаточної інформації для прийняття управлінських рішень, але дає змогу впорядкувати процес обмірковування всієї наявної інформації з використанням власних думок та оцінок [29, с. 139].

Проведення SWOT–аналізу підприємства передбачає аналіз поточної ситуації (оцінка зовнішніх та внутрішніх факторів, визначення конкурентних переваг і недоліків) і прогноз майбутнього (прогноз тенденцій розвитку аналізованих зовнішніх факторів, розробка вимог та рекомендацій, спрямованих на посилення переваг і подолання недоліків кожного з факторів).

SNW–аналіз застосовують для більш глибокого вивчення внутрішнього середовища організації після проведення SWOT–аналізу. SNW–аналіз – це аналіз сильних, нейтральних і слабких сторін організації. Зіставлення SNW–аналізу і SWOT–аналізу (за характером оцінки впливу окремих факторів внутрішнього середовища підприємства показує, що система цієї оцінки в SNW–аналізі доповнюється нейтральною позицією (сильна і слабка оцінка позиції притаманна обом методам). Нейтральна позиція оцінки того чи іншого фактора внутрішнього середовища підприємства відповідає, як правило, середньогалузевим його значенням по аналогічних підприємствах. Такий підхід дозволяє розглядати нейтральну позицію того чи іншого фактора, що впливає на фінансову діяльність підприємства, як критерій мінімально необхідного стратегічного його стану [14, с. 250].

Система PEST–аналізу використовується лише для аналізу факторів макrorівня і передбачає поділ зовнішнього середовища функціонування

підприємства на чотири складові: політико-правове середовище, економічне середовище, соціокультурне середовище та технологічне середовище.

Метою PEST–аналізу є відстеження (моніторинг) змін макросередовища за чотирма вузловими напрямками і виявлення тенденцій, подій, непідконтрольних підприємству, але здійснюючих вплив на прийняття стратегічних рішень.

Політичний фактор зовнішнього середовища вивчається в першу чергу для того, щоб мати чітке уявлення про наміри органів державної влади відносно розвитку суспільства й про засоби, за допомогою яких держава припускає запроваджувати в життя свою політику.

Аналіз економічного аспекту зовнішнього середовища дозволяє зрозуміти, як на рівні держави формуються й розподіляються економічні ресурси. Для більшості підприємств це є найважливішою умовою їхньої ділової активності.

Вивчення соціального компонента зовнішнього оточення спрямоване на те, щоб усвідомити й оцінити вплив на бізнес таких соціальних явищ, як відношення людей до праці і якості життя, мобільність людей, активність споживачів й ін.

Аналіз технологічного компонента дозволяє передбачати можливості, пов'язані з розвитком науки й техніки, вчасно переорієнтовуватися на виробництво й реалізацію технологічно перспективного продукту, спрогнозувати момент відмови від використовуваної технології.

Приклад факторів зовнішнього середовища для аналізу наведений у таблиці 1.2.

Метод SPACE–аналізу є похідним від SWOT–аналізу та застосовується для оцінки сильних та слабких сторін діяльності невеликих підприємств за такими групами критеріїв:

- 1) фінансова сила підприємства (ФС);
- 2) конкурентоспроможність підприємства (КП);
- 3) привабливість галузі (ПГ);

4) стабільність галузі (СГ).

Таблиця 1.2 – PEST-аналіз факторів макросередовища [50, с.78].

Політика (P)	Економіка (E)
1. Урядова стабільність 2. Зміна законодавства 3. Державний вплив на галузі, включаючи частку держвласності 4. Державне регулювання конкуренції в галузі 5. Податкова політика.	1. Загальна характеристика економічної ситуації (підйом, стабілізація, спад) 2. Курс національної валюти й ставка рефінансування 3. Рівень інфляції 4. Рівень безробіття 5. Ціни на енергоресурси.
Соціум (S)	Технологія (T)
1. Демографічні зміни 2. Зміна структури доходів 3. Відношення до праці й відпочинку 4. Соціальна мобільність населення 5. Активність споживачів.	1. Державна технічна політика 2. Значимі тенденції в області НІОКР 3. Нові продукти (швидкість відновлення й освоєння нових технологій) 4. Нові патенти.

На основі вивчення ключових критеріїв у складі кожної групи складається матриця спрямованої стратегії в системі координат SPACE та будується вектор позиції підприємства, що оцінюється. Положення вектора визначає тип рекомендованої стратегії (консервативна, захисна, конкурентна, агресивна) для зміцнення конкурентних позицій.

Однією з найбільш популярних матричних моделей є матриця «важливість/результативність», яка використовується під час розробки стратегії підприємства для групування факторів конкурентоспроможності, таких як рівень витрат, якість, гнучкість тощо. В процесі аналізу вибираються найбільш суттєві фактори для прийняття стратегічних рішень. Наприклад, такий фактор, як якість може бути розцінений як більш важливий, порівняно з асортиментом продукції, але менш важливий, ніж ціна. Перелік факторів складається таким чином, щоб вони були використані для досягнення наступних цілей [33, с. 213]:

– як «місток» між ринковими прагненнями фірми та різними сферами її операційної стратегії;

– для визначення напрямків удосконалення конкурентоспроможності.

Щоб правильно здійснити відбір та ранжування факторів конкурентоспроможності для визначення пріоритетів удосконалення

діяльності фірми, використовують матрицю «важливість / результативність», яка має такий вигляд (рис.1.4).

По вертикалі вимірюється ступінь важливості факторів конкурентоспроможності для клієнтів (споживачів), а по горизонталі – рівень результативності цих факторів з точки зору менеджера.

Якщо надзвичайна важливість поєднується з високою результативністю, то це оптимальна комбінація. У випадку, коли незначний рівень важливості поєднується з високою результативністю, доцільно проаналізувати обсяг ресурсів, які витрачаються для досягнення непотрібних результатів.

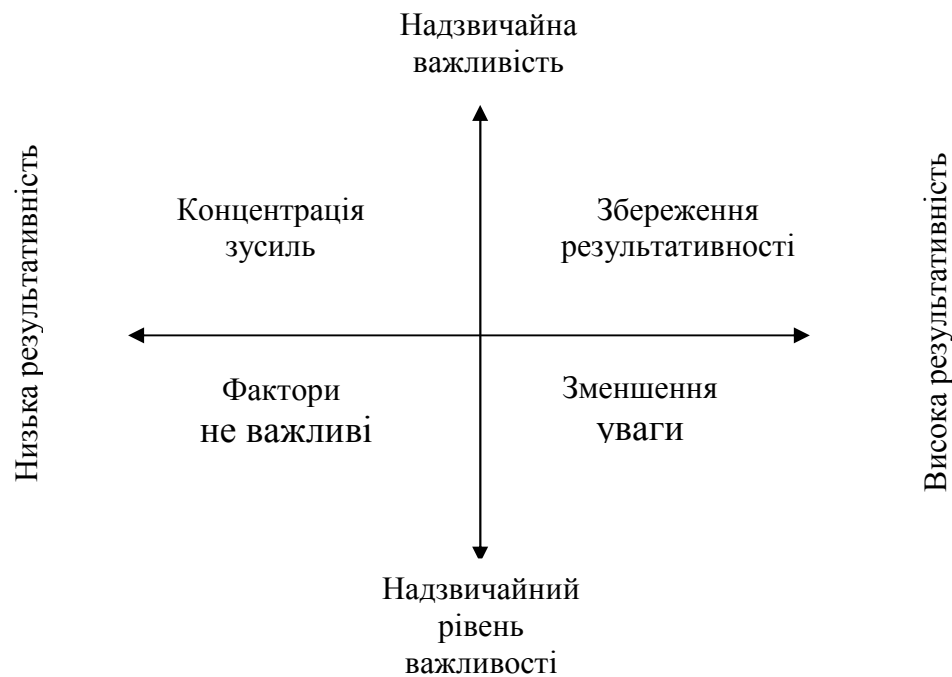

Рисунок 1.4 – Матриця «важливість / результативність» [33, с. 214]

Якщо важливість і результативність знаходяться на низькому рівні, то в такій ситуації фактори конкурентоспроможності розташовуються у кінці рейтингу і практично не впливають на рішення, пов'язані з розробкою чи модифікацією стратегії фірми.

Результатом здійснення стратегічного фінансового аналізу є формування моделі стратегічної фінансової позиції підприємства, яка різносторонньо та комплексно характеризує передумови і можливості його

фінансового розвитку у розрізі кожної зі стратегічних домінантних сфер фінансової діяльності.

Управління фінансовою стійкістю із застосуванням фінансового механізму може досягти необхідного результату лише за поєднання доцільно спрямованого взаємовпливу всіх його елементів.

Важель – це засіб дії, яким можна сприяти розвитку об'єкта – фінансової стійкості підприємства. Фінансовими важелями в структурі механізму розробки стратегії фінансової стійкості є фінансовий та операційний важелі, ставки податків та податкові пільги, закупівельні ціни на сировину та комплектуючі ціни продажу готової продукції; відсоткові ставки; тарифи на енергоносії; рівень прибутковості капіталу [86, с. 159]. Вони є засобами непрямой дії методів, що застосовуються суб'єктом щодо об'єкта.

Спільним для кожного етапу розроблення механізму управління фінансовою стійкістю є використання відповідних інструментів, тому при розробленні схеми механізму управління доцільно визначити для кожного етапу процесу управління конкретний інструментарій, який може бути використано. Інструменти – це засоби прямого впливу суб'єкта на об'єкт. До складу фінансових інструментів забезпечення фінансової стійкості підприємства, що визначають його фінансові відносини, слід віднести: кредитні договори, інвестиційні договори, договори на реалізацію продукції, протоколи намірів щодо розширення ринку збуту, облігаційні позики, договори страхування, емісія акцій, безповоротна фінансова допомога від власників, переоцінка майна, емісійний дохід, чистий прибуток.

Критерії оцінки стратегії підрозділяються на дві групи: індивідуальні і інтегральні. Індивідуальними критеріями є абсолютні та відносні показники фінансової стійкості [23, с. 351]. Інтегральні – це рейтингові показники, які використовують сумарну характеристику фінансової стійкості. Інтегральна оцінка дозволяє поєднати в одному показнику багато різних за

характеристиками (значеннями, назвою, одиницями виміру, вагомістю та таке інше) чинників.

Отже, ефективне управління фінансовою стійкістю дає змогу підприємству адаптуватися до умов зовнішнього середовища та контролювати ступінь його незалежності від зовнішніх джерел фінансування. Запропонований механізм розробки стратегії фінансової стійкості підприємства передбачає організацію ефективної системи взаємодії всіх елементів, які беруть участь у процесі управління фінансовою стійкістю підприємства.

Механізм розробки стратегії забезпечення фінансової стійкості підприємства є частиною загальної системи управління підприємством, що забезпечує вплив на чинники, від яких залежить загальний результат діяльності суб'єкта. Його формування дозволить керівникам використовувати механізм для забезпечення стабільного функціонування та прогнозування розвитку підприємства в майбутньому.

За умови вдосконалення механізму розробки стратегії забезпечення фінансової стійкості підприємства стане можливим досягнення довгострокових цілей як самого підприємства, так і держави, а також стабільності національної економіки та підвищення рівня її конкурентоспроможності на світовому ринку.

Висновки за розділом 1

За результатами проведеного дослідження у першому розділі дипломної роботи можемо зробити наступні висновки. Узагальнюючи теоретичний аналіз фінансових понять різних авторів вважаємо, що не можна фінансову стійкість ототожнювати з фінансовою стабільністю, фінансовою рівновагою та фінансовою безпекою, тому що вона являє такий стан

фінансових ресурсів підприємства, за якого забезпечується ефективна протидія зовнішнім кризовим чинникам та збалансоване управління внутрішнім фінансовим потенціалом з метою досягнення стану фінансової рівноваги як основи формування сталого розвитку. Фінансова стійкість підприємства формується під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх чинників. До внутрішніх відносяться такі, як конкурентна позиція підприємства, принципи його діяльності, ресурси та їх використання, маркетингова стратегія, фінансова політика, а до зовнішніх – платоспроможний попит споживачів; економічна та фінансово-кредитна політика законодавчої й виконавчої влади; соціальна та екологічна ситуація в суспільстві тощо.

Основою управління фінансовою стійкістю підприємства є стратегія її забезпечення, під якою ми розуміємо домінанту фінансової стратегії, цілі, задачі і ключові стратегічні рішення даної домінанти фінансової стратегії спрямовуються на формування та підтримку найважливіших кількісних та якісних показників стійкого фінансового стану підприємства, що виявляється у його спроможності попереджувати розбалансування внутрішньої сфери фінансів, протидіючи негативному впливу внутрішніх та зовнішніх факторів. Її головне завдання полягає у формуванні та збереженні фінансової стійкості у довгостроковій перспективі розвитку підприємства.

В основі розробки стратегії фінансової стійкості підприємства лежать принципи нової управлінської парадигми – системи стратегічного управління. До них відносяться: розгляд підприємства як відкритої соціально-економічної системи, здатної до самоорганізації; облік базових стратегій операційної діяльності підприємства; переважна орієнтація на підприємницький стиль стратегічного управління капіталом; виділення політики забезпечення фінансової стійкості; забезпечення гнучкості стратегії фінансової стійкості; забезпечення альтернативності стратегічного фінансового вибору; забезпечення постійного використання результатів технологічного прогресу у фінансовій діяльності; облік рівня фінансового

ризик у процесі стратегічних фінансових рішень; орієнтація на професійний апарат фінансових менеджерів у процесі реалізації стратегії фінансової стійкості; забезпечення розробленої стратегії фінансової стійкості відповідною організаційною структурою і корпоративною культурою.

На основі вказаних принципів нами обґрунтований механізм розробки стратегії фінансової стійкості підприємства, під яким ми розуміємо сукупність методів, важелів та інструментів, що застосовуються суб'єктами фінансових відносин по відношенню до об'єктів їх взаємодії на визначених принципах для досягнення стратегічної мети – забезпечення довгострокової фінансової стійкості підприємства – шляхом послідовного вирішення завдань у сфері ліквідності, платоспроможності та ефективності господарювання.

РОЗДІЛ 2

КОМПЛЕКСНИЙ АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ОСНОВА РОЗРОБКИ СТРАТЕГІЇ ЙОГО ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ

2.1 Загальна характеристика фінансово-господарської діяльності Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства

Полтавське казенне експериментальне протезно-ортопедичне підприємство створено постановою Кабінету Міністрів від 30 червня 1998 року № 987 «Перетворення державних підприємств у казенні» шляхом перетворення Полтавського державного експериментального протезно-ортопедичного підприємства. Полтавське казенне експериментальне протезно-ортопедичне підприємство засноване на державній власності та належить до сфери управління Міністерства соціальної політики України. Місце знаходження підприємства – 36000, м. Полтава, вул. Монастирська, 10. Підприємство входить до складу промислового об'єднання «Укрпротез». Підприємство спеціалізується на виготовленні протезно-ортопедичних виробів та ортопедичного взуття для інвалідів, 93 % виготовленої продукції, яка є допомогою держави, фінансується за рахунок Державного бюджету України. Підприємство створене з метою задоволення потреб населення Полтавської, Кіровоградської, Сумської та чотирьох районів (Слов'янськ, Бахмут (Артемівськ), Костянтинівка, Лиман) Донецької областей у необхідних видах протезно-ортопедичних виробів, ортопедичному взутті, швейно-бандажних виробів, виробів медичного призначення, товарах народного споживання для населення України.

Головна мета і предмет діяльності підприємства – забезпечення технічними та іншими засобами реабілітації осіб з обмеженими фізичними можливостями та вадами опорно-рухового апарату.

Структура підприємства:

- Адміністративно-управлінський апарат;
- Медичний відділ з відділенням амбулаторного протезування;
- Стаціонарне відділення первинного та складного протезування і ортезування;
- Реабілітаційне відділення;
- Сервісні центри із забезпечення інвалідів технічними та іншими засобами реабілітації та технічного обслуговування цих засобів;
- Полтавська протезна дільниця;
- Полтавська взуттєва дільниця;
- Сумський протезно-ортопедичний цех, м. Суми, Україна;
- Кіровоградська протезно-ортопедична дільниця, м. Кропивницький, Україна;
- Ательє з надання населенню малоскладної протезно-ортопедичної допомоги, м. Кременчук, Полтавська обл., Україна;
- Ательє з надання населенню малоскладної протезно-ортопедичної допомоги, м. Лубни, Полтавська обл., Україна.

Полтавське казенне експериментальне протезно-ортопедичне підприємство є правонаступником щодо прав і обов'язків Полтавського державного протезно-ортопедичного підприємства. На цей час на підприємстві працює 188 осіб.

Підприємство є юридичною особою з дня його реєстрації, здійснює свою діяльність відповідно до чинного законодавства та свого статуту, має самостійний баланс, розрахунковий, валютний та інші рахунки в установах банків, печатку із своїм найменуванням.

Діяльність підприємства регламентується Інструкцією «Про порядок забезпечення населення України протезно-ортопедичними виробами». Ця Інструкція визначає порядок забезпечення протезно-ортопедичними виробами, ортопедичним взуттям, засобами пересування, індивідуальними пристроями та іншими засобами реабілітації інвалідів, пенсіонерів та інших громадян України з

ушкодженнями і захворюваннями опорно-рухового апарату, а також іншими захворюваннями, що викликають потребу ортопедичної допомоги.

Виготовлення протезно-ортопедичних виробів для громадян України здійснюють казенні та державні протезно-ортопедичні підприємства Міністерства соціальної політики України, а також підприємства, майстерні інших форм власності.

Майно підприємства, що є у державній власності і закріплене за підприємством, належить йому на праві оперативного управління. Здійснюючи право оперативного управління, підприємство володіє та користується зазначеним майном.

Підприємство має право розпоряджатися закріпленим за ним на праві оперативного управління майном, що є у державній власності і належить до основних фондів підприємства, лише з дозволу Міністерства; закріпленим за ним на праві оперативного управління іншим майном, що є у державній власності і належить до основних фондів підприємства, лише після виконання державного контракту відповідно до законодавства України. Джерелами формування майна підприємства є:

- майно, передане йому органом управління;
- доходи, одержані від реалізації продукції, а також від інших видів господарської діяльності;
- кредити банків та інших кредиторів;
- капітальні вкладення та дотації з бюджетів;
- інші джерела, не заборонені законодавством України.

Місією Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства є якісне задоволення населення України протезно-ортопедичними виробами.

Підприємство виготовляє протезно-ортопедичні вироби за новітніми технологіями. Використовує комплектуючі та вузли з алюмінію, титану, сталі провідних українських і зарубіжних виробників. Партнери підприємства – Німеччина, Японія, Корея, Тайвань, США

Прибуток підприємства утворюється з надходжень від господарської діяльності після покриття матеріальних та прирівняних до них витрат і витрат на оплату праці. З балансового прибутку Підприємство сплачуються проценти по кредитах банків, а також вносяться податки та інші платежі до бюджету. Фонд розвитку виробництва (накопичення) створюється за рахунок чистого прибутку підприємства шляхом щорічних відрахувань в розмірі не менш як 30% чистого прибутку.

Спираючись на статут підприємства можна зробити висновки, що основний акцент в стратегічному плануванні підприємства робиться на оптимізацію витрат та збут продукції, а також вдосконалення її якості, на підприємстві функціонує стратегія використання нових моделей та видів продукції з виходом на нові ринки.

Відповідно до наказу про облікову політику по Полтавському казенному експериментальному протезно-ортопедичному підприємству фінансова звітність готується відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність».

Робота відділу бюджетного планування та фінансового відділу базується, по-перше, на повному розумінні бухгалтерського обліку, його мови, значення, важливості і обмеженості фінансової інформації, яка міститься в звітності, по-друге на спеціальних прийомах аналізу, за допомогою яких вивчаються найбільш важливі питання для одержання обґрунтованих висновків.

Безпосередньо аналітичною роботою на підприємстві займається відділ бюджетного планування та фінансовий відділ.

Проведемо аналіз основних фінансово-економічних показників діяльності Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства за 2016-2018 роки (табл. 2.1).

Проаналізувавши динаміку основних фінансово-економічних показників Полтавського казенного експериментально протезно-ортопедичного підприємства за 2016-2018 роки ми можемо зробити наступні висновки (Додаток А).

Таблиця 2.1 – Динаміка основних фінансово-економічних показників
Полтавського казенного експериментально протезно-ортопедичного
підприємства за 2016-2018 роки

Показник	2016 р.	2017 р.	2018 р.	Зміна (+,-) показника 2017 року порівняно з 2016 роком		Зміна (+,-) показника 2018 року порівняно з 2017 роком	
				абсолютне	відносне	абсолютне	відносне
1	2	3	4	5	6	7	8
1. Капітал станом на кінець року, тис. грн.:	17221	19007	21501	1786	10,37	2494	13,12
в т.ч. 1.1 власний капітал, тис. грн.:	14788	15189	16045	401	2,71	856	5,64
1.1.1 власний оборотний капітал, тис. грн.;	4944	5080	5941	136	2,75	861	16,95
1.1.2 нерозподілений прибуток або непокриті збитки, тис. грн.	662	662	662	0	0,00	0	0,00
1.2 позиковий капітал, тис. грн.:	2433	3818	5456	1385	56,93	1638	42,90
в т.ч. 1.2.1 довгостроковий позиковий капітал, тис. грн.;	174	238	265	64	36,78	27	11,34
1.2.2 короткостроковий позиковий капітал, тис. грн.	1934	3254	4876	1320	68,25	1622	49,85
2. Майно станом на кінець року, тис. грн.:	17221	19007	21501	1786	10,37	2494	13,12
2.1 необоротні активи, тис. грн.;	9851	10109	10104	258	2,62	-5	-0,05
2.2 оборотні активи, тис. грн.:	7370	8898	11397	1528	20,73	2509	28,23
2.2.1 запаси, тис. грн.;	3155	4948	4401	1793	56,83	-547	-11,05
2.2.2 кошти в розрахунках, тис. грн.;	1897	986	6050	-911	-48,02	5074	519,88
2.2.3 грошові кошти, тис. грн.	2318	2964	938	646	27,87	-2026	-68,35
3. Трудові ресурси:							
3.1 середньооблікова чисельність працівників, осіб;	159	177	188	18	11,32	11	6,21
3.2 фонд оплати праці, тис. грн.;	7340,6	10161,4	10146,2	2820,8	38,42	-15,2	-0,15
3.3 середньомісячна заробітна плата, грн.;	3847,27	4784,09	5396,89	936,82	24,35	611,99	12,79
3.4 продуктивність праці, тис. грн.	95,15	135,12	134,47	39,97	42,00	-0,65	-0,48
3. Економічні показники:							
3.1 чистий дохід (виручка) від реалізації продукції, тис. грн.;	15129	23916	25280	8787	58,08	1364	5,70
3.2 собівартість реалізованої продукції, тис. грн.;	10951	18004	19311	7053	64,41	1307	7,26

Продовження таблиці 2.1

1	2	3	4	5	6	7	8
3.3 фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування, тис. грн.;	1473	2245	1893	772	52,41	-352	-15,68
3.5 рентабельність обороту, %	6,33	6,59	5,69	0,27	4,24	-0,91	-13,73
4. Фінансові коефіцієнти:							
4.1 автономії;	0,86	0,80	0,75	-0,06	x	-0,05	x
4.2 маневрування;	0,33	0,33	0,37	0,00	x	0,04	x
4.3 фінансового ризику;	0,16	0,25	0,34	0,09	x	0,09	x
4.4 абсолютної ліквідності;	1,20	0,91	0,19	-0,29	x	-0,72	x
4.5 покриття	3,81	2,73	2,34	-1,08	x	-0,40	x

За досліджуваний період показник капіталу підприємства має тенденцію до зростання, так в 2017 році порівняно з 2016 роком капітал збільшився на 1786 тис. грн., або 10,37%. У 2018 році порівняно з 2017 роком приріст склав 2494 тис. грн., або 13,12%. Зазначені зміни є позитивними для підприємства, так як свідчать про нарощення сукупного капіталу, який в свою чергу є джерелом фінансування діяльності підприємства.

За 2016-2018 роки має місце позитивна динаміка найголовнішого джерела фінансування – власного капіталу. Темп приросту цього показника у 2017 році порівняно з 2016 роком склав 401 тис. грн., або 2,71%, а у 2018 році порівняно з 2017 роком – 856 тис. грн., або 5,64%. Позитивної оцінки заслуговує збільшення протягом досліджуваного періоду показника власного оборотного капіталу. Так в 2016 році власний оборотний капітал склав 4944 тис. грн., а вже в 2018 році – 5941 тис. грн. Найбільший темп приросту цього показника був в 2018 році порівняно з 2017 роком, а саме 16,95 %.

За період, що досліджується відбулося збільшення вартості позикового капіталу підприємства. Так у 2017 році проти 2016 року, сума позикового капіталу збільшилась на 1385 тис. грн., або на 56,93 %, а у 2018 році порівняно з 2017 роком на 1638 тис. грн. (42,90%). Щодо зміни в обсягах довгострокового позикового капіталу, то спостерігаємо ріст даного показника. У 2018 році порівняно з 2016 роком відбулося поступове зростання з 174 тис. грн. до 265 тис. грн. Темп приросту даного показника у 2017 році порівняно з 2016 роком становив 36,78%, а у 2018 році

проти 2017 року – 11,34%. Слід відмітити, що поряд з цим, має тенденцію до зростання короткостроковий капітал, що зріс протягом 2016-2018 більше ніж у 2 рази. Який у 2017 році порівняно з 2016 приріст склав 1320 тис. грн., або 68,25%, а у 2018 році порівняно з 2017 роком - 1622 тис. грн., або 49,85%. Внаслідок цієї зміни підприємство стало фінансово залежним від залучених коштів.

Впродовж 2016–2018 рр. підприємство наростило обсяг майна. Має місце стала тенденція його росту: у 2017 році порівняно з 2016 роком – 10,37%, а у 2018 порівняно з 2017 роком – 13,12%. Зазначена зміна є наслідком стабільного нарощення обсягів як необоротних, так і оборотних активів підприємства. В 2017 році проти 2016 року приріст необоротних активів склав 258 тис. грн., або 2,62 %. Проте у 2018 році порівняно з 2017 роком обсяг необоротних активів дещо зменшився на 5 тис. грн., або на 0,05 %. Слід відмітити, що за період дослідження збільшився обсяг оборотних активів з 7370 тис. грн. у 2016 році до 11389 тис. грн. у 2018 році, тобто їх приріст склав 4019 тис. грн., або 54,53%. В складі оборотних активів у 2017 році проти 2016 року вартість запасів виявила динаміку до зростання, що пояснюється збільшенням обсягів діяльності. Проте у 2017–2018 рр. спостерігається їхнє зменшення з 4948 тис. грн. до 4401 тис. грн., або на 11,05%. Досліджуючи зміни в складі оборотних активів та їх динаміку, слід звернути увагу на приріст грошових коштів в 2017 році порівняно з 2016 роком на 27,87%. Збільшення грошових коштів говорить про зростання обсягів реалізації продукції та своєчасність погашення дебіторської заборгованості. Втім тенденція росту грошових коштів виявилася не стабільною, про що свідчить їхнє зменшення майже в 3 рази у 2018 році проти 2017 року.

Постійне підвищення обсягів діяльності Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства протягом 2016–2018 років супроводжується збільшенням кількості працівників. У 2018 році кількість працюючих збільшилась з 159 осіб до 188 осіб, або на 11,82 %. Протягом 2016–2017 років присутня динаміка до збільшення фонду оплати праці, що зріс з 7340,6 тис. грн. в 2016 році до 10161,4 тис. грн. в 2017 році. За ці два роки приріст склав 38,42 %, або 2820,8 тис. грн. Проте у 2018 році проти 2017 року його сума зменшилась на

0,15%. Внаслідок такої тенденції змін фонду оплати праці спостерігається така зміна щодо середньомісячної заробітної плати, котра в 2017 році склала 4784,09 грн., що більше показника 2016 року на 936,82 грн., або 24,35%. В 2018 році середньомісячна заробітна плата склала 5396,89 грн., що більше показника минулого року на 611,99 грн., або 12,79 %, тобто темпи приросту зменшилися майже вдвічі.

Наступним кроком дослідження є аналіз економічних показників підприємства. Позитивної оцінки заслуговує збільшення обсягів чистої виручки та чистого прибутку підприємства. Так чиста виручка в 2017 році зросла проти 2016 року на 8787 тис. грн., або на 58,08 %. У 2018 році приріст чистої виручки склав 1364 тис. грн., або 5,70 %. Якщо збільшився чистий дохід, відповідно відбулося збільшення і собівартості продукції. Так у 2018 році порівняно з 2016 роком, відбулося збільшення собівартості реалізованої продукції. У 2017 році вона виросла до 18004 тис. грн., а у 2018 році порівняно з 2017 роком, спостерігається збільшення собівартості реалізованої продукції на 1307 тис. грн. (7,26 %).

Слід відмітити, наявність позитивного результату діяльності – прибутку підприємства. Протягом 2016–2017 років відбулося його збільшення. В 2017 році порівняно з 2016 роком чистий прибуток збільшився з 957 тис. грн. до 1577 тис. грн., а у 2018 році чистий прибуток має незначну тенденцію до зменшення. Так, його обсяг зменшився з 1577 тис. грн. до 1438 тис. грн., або на 8,81%. Відповідно спостерігається і зменшення в даний період рентабельності обороту з 6,59% до 5,69%.

Наступним кроком дослідження є аналіз фінансових коефіцієнтів. Протягом аналізованого періоду коефіцієнт автономії є вищим за його оптимальне значення. У 2017 році порівняно з 2016 роком відбувається зменшення коефіцієнта з 0,86 до 0,80, а саме на 0,06. А у 2018 році порівняно з 2017 роком коефіцієнт автономії зменшився на 0,05, це говорить про те що у 2018 році кожні 100 гривень вкладених активів підприємства 75 грн. складають власні кошти.

Коефіцієнт маневреності протягом 2016-2018 років, можна сказати, що його розміри залишаються відносно незмінними (0,33; 0,33 та 0,37 відповідно),

спостерігається незначне збільшення у 2018 році на 0,04. Це означає, що власні кошти підприємства не знаходяться в мобільній формі, якими підприємство могло б вільно маневрувати.

Коефіцієнт фінансового ризику збільшився з 0,16 у 2016 році до 0,34 у 2018 році. В 2018 році 34 копійки позикового капіталу припадає на 1 гривню власного. Зростання цього показника свідчать про посилення залежності підприємства від зовнішніх інвесторів і кредиторів. Критичне значення цього показника – 1, оптимальне – 0,5. Можемо зробити висновок, що дане підприємство фінансово стійке.

За коефіцієнтом абсолютної ліквідності спостерігається тенденція до зменшення. Зменшення цього коефіцієнта відображає зовнішню причину неплатоспроможності підприємства. Слід зазначити, що протягом 2016-2017 років цей показник значно перевищує норму (0,2). Проте у 2018 році даний показник ввійшов у межі нормативного значення і склав 0,19.

Протягом 2016-2018 років коефіцієнт покриття мав досить високе значення. У 2017 році порівняно з 2016 роком він зменшився на 1,08, а у 2018 році порівняно з 2017 – на 0,04. Хоч значення коефіцієнта покриття зменшилося, проте заслуговує позитивної оцінки, оскільки він перевищив оптимальне значення – 2, і характеризує достатність оборотних засобів для покриття своїх боргів.

Таким чином, можемо стверджувати, що Полтавське казенне експериментальне протезно-ортопедичне підприємство є фінансово стійким. За 2015-2018 роки збільшився майновий потенціал підприємства, зросли обсяги капіталу, зросли обсяги чистої виручки та чистого прибутку. Маємо також і негативні зміни, а саме: відбулося збільшення вартості позикового капіталу підприємства та коефіцієнт фінансового ризику, що свідчить про посилення залежності підприємства від зовнішніх інвесторів і кредиторів, а також спостерігається зменшення коефіцієнта абсолютної ліквідності, яке відображає зовнішню причину неплатоспроможності підприємства. Розрахувавши фінансові коефіцієнти, слід зазначити, що майже всі вони знаходяться в

межах норми. Враховуючи значення фінансових коефіцієнтів можемо охарактеризувати підприємство як платоспроможне.

2.2. Аналіз фінансової стійкості Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства

Фінансова стійкість підприємства є однією з найважливіших характеристик фінансового стану підприємства. Вона пов'язана з рівнем залежності від кредиторів та інвесторів і характеризується співвідношенням власних і залучених коштів. Цей показник дає загальну оцінку фінансової стабільності.

Фінансова стійкість – це такий стан фінансових ресурсів підприємства, за якого раціональне розпорядження ними є гарантією наявності власних коштів, стабільної прибутковості та забезпечення процесу розширеного відтворення.

У системі складових елементів фінансової стабільності підприємства фінансова стійкість займає одне із головних місць. Тому необхідним є пошук шляхів досягнення певного ступеня фінансової стійкості підприємства. Для забезпечення фінансової стабільності функціонування підприємства у перспективі необхідно визначати конкретний рівень фінансової стійкості та здійснювати її кількісну оцінку. Велике значення мають визначення «певного ступеня» фінансової стійкості, низки чинників, що обумовлюють межу стійкості, обґрунтованості методичних підходів до її оцінки, особливо в умовах економіки кризового періоду.

Показники, що характеризують фінансову стійкість поділяються на абсолютні та відносні. Абсолютними показниками фінансової стійкості є показники, що характеризують міру забезпеченості запасів джерелами їхнього фінансування [5, с. 108]. Вартість запасів порівнюють послідовно з наявністю

власного оборотного капіталу, довгостроковими зобов'язаннями та короткостроковими кредитами та позиками.

Відповідно до показника забезпечення запасів і витрат власними та позиченими коштами можна назвати такі типи фінансової стійкості підприємства [58, с. 190]:

1) абсолютна фінансова стійкість (трикомпонентний показник даного типу фінансової стійкості має вигляд $ФС = \{1, 1, 1\}$).

Цей тип фінансової стійкості характеризується тим, що всі запаси і витрати організації покриваються власними оборотними коштами і підприємство не залежить від зовнішніх кредиторів. Однак така ситуація зустрічається рідко.

2) нормальна фінансова стійкість (показник типу фінансової стійкості має вигляд $ФС = \{0, 1, 1\}$). У цій ситуації підприємство використовує для покриття запасів, крім власних оборотних коштів, також довгострокові зобов'язання. Така ситуація для підприємства є нормальною, оскільки при ній гарантується платоспроможність підприємства.

3) нестійкий (передкризовий) фінансовий стан (показник типу фінансової стійкості $ФС = \{0, 0, 1\}$).

Дана ситуація характеризується нестачею у підприємства джерел фінансування запасів і витрат, пов'язаних з порушенням його платоспроможності. Водночас зберігається можливість відновлення рівноваги платіжних засобів, у тому числі за рахунок залучення тимчасово вільних джерел (скорочення дебіторської заборгованості, прискорення оборотності запасів).

Фінансову стійкість у такій ситуації можна вважати припустимою, якщо величина короткострокових кредитів і позикових запасів, що залучаються для формування запасів і витрат, не перевищує сумарної вартості виробничих запасів, готової продукції і товарів. У даному випадку повинні дотримуватися такі умови:

– виробничі запаси плюс готова продукція і товари (за собівартістю) є більшими або дорівнюють короткостроковим кредитам і залученим засобам, що використовуються у формуванні запасів і витрат;

– вартість незавершеного виробництва плюс витрати майбутніх періодів є меншими або дорівнюють сумі позикових і довгострокових джерел формування запасів і витрат.

Якщо вищеназвані умови не виконуються, то фінансова стійкість є передкризовою.

4) кризовий фінансовий стан (показник типу фінансової стійкості має вигляд $\Phi C = \{0, 0, 0\}$).

У такій ситуації підприємство знаходиться на межі банкрутства, тобто маючи кредити і позики, які не погашені своєчасно, прострочену дебіторську і кредиторську заборгованість, запаси і витрати не забезпечуються джерелами їхнього формування.

Фінансово стійким можна вважати таке підприємство, яке за рахунок власних коштів спроможне забезпечити запаси й витрати, не допустити невиправданої кредиторської заборгованості, своєчасно розрахуватись за своїми зобов'язаннями.

Методику розрахунку типу фінансової стійкості подано в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2 – Методика розрахунку узагальнюючих показників фінансової стійкості підприємства

Показники	Алгоритм розрахунку за балансом
Наявність власного оборотного капіталу для формування запасів	$H_1 = \text{ряд. (1495-1095)}$
Наявність власного оборотного капіталу, довгострокових кредитів та позик для формування запасів	$H_2 = H_1 + \text{ряд. (1595 понад 1 рік} + 1665 \text{ понад 1 рік)}$
Наявність власного оборотного капіталу, довгострокових, короткострокових кредитів та позик для формування запасів	$H_3 = H_2 + \text{ряд. (1600} + 1610)$
Запаси	$H_4 = \text{ряд. (1100} + 1110)$
Надлишок (+) нестача (-) власного оборотного капіталу для формування запасів	$E_1 = H_1 - H_4$
Надлишок (+) нестача (-) власного оборотного капіталу, довгострокових кредитів для формування запасів	$E_2 = H_2 - H_4$
Надлишок (+) нестача (-) власних оборотних коштів, довгострокових, короткострокових кредитів для формування запасів	$E_3 = H_3 - H_4$
Запас стійкості фінансового стану, днів	$3C = \frac{E_3 \times 360}{B}$ де B - ряд. 2000 форми № 2
Надлишок (+), нестача (-) джерел фінансування на 1 грн. запасів, грн.	$D_1 = E_3 / H_4$
Номер типу фінансової ситуації відповідно класифікації	1 або 2 або 3 або 4

При оцінці фінансового стану (табл. 2.2) потрібно враховувати що:

1. Якщо $E1, E2, E3 > 0$ – то підприємство має абсолютну фінансову стійкість;
2. Якщо $E1 < 0, E2 > 0, E3 > 0$ – то підприємство має нормальну фінансову стійкість;
3. Якщо $E1 < 0, E2 < 0, E3 > 0$ – то підприємство має нестійке фінансове положення;
4. Якщо $E1 < 0, E2 < 0, E3 < 0$ – то підприємство має кризовий фінансовий стан.

Розрахунок узагальнюючих показників фінансової стійкості підприємства представлено у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 – Абсолютні показники фінансової стійкості Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства за 2016–2018 роки (станом на кінець року)

Показник	2016 рік	2017 рік	2018 рік	Зміна (+,-)	
				показника 2017 року порівняно з 2016 роком	показника 2018 року порівняно з 2017 роком
1	2	3	4	5	6
1. Оборотні активи, тис. грн.	7370	8888	11389	1518	2501
2. Матеріальні оборотні запаси, (Н4) тис. грн.	3155	4948	4401	1793	-547
3. Товарні запаси, тис. грн.	182	393	321	211	-72
4. Власний капітал, тис. грн.	14788	15189	16045	401	856
5. Власний оборотний капітал (ВОК) або наявність власних джерел фінансування запасів (Н1), тис. грн.	4944	5080	5941	136	861
6. Довгострокові зобов'язання, тис. грн.	499	564	580	65	16
7. Функціонуючий капітал (ФК) або наявність власних та довгострокових джерел фінансування запасів (Н2), тис. грн.	5443	5644	6521	201	877
8. Короткострокові кредити банків, тис. грн..	-	-	-	-	-

Продовження таблиці 2.3

1	2	3	4	5	6
9. Загальна величина основних джерел фінансування запасів (ЗД) або (НЗ), тис. грн.	5443	5644	6521	201	877
10. Надлишок (+) чи недостатність (-) ВОК (ФС(вок)) або (Е1), тис. грн.	1789	132	1540	-1657	1408
11. Надлишок (+) чи недостатність (-) ФК (ФС(фк)) або (Е2), тис. грн.	2288	696	2120	-1592	1424
12. Надлишок (+) чи недостатність (-) ЗД (ФС(зд)) або (Е3), тис. грн.	2288	696	2120	-1592	1424
13. Значення трьохкомпонентного показника фінансової сталості (ФС)	(1,1,1)	(1,1,1)	(1,1,1)	X	X
14. Тип фінансової сталості	абсолютна	абсолютна	абсолютна	X	X
15. Запас стійкості фінансового стану, днів	54,44	10,48	30,19	-43,97	19,71
16. Надлишок (+), нестача (-) загальних джерел на 1 грн. запасів, грн.	0,73	0,14	0,48	-0,58	0,34

За даними аналітичної таблиці можемо зробити висновок, що підприємство протягом 2016–2018 років знаходилося у стійкому фінансовому стані. Про це свідчить результат діагностики типу фінансової стійкості. Так було ідентифіковано, що протягом періоду, що аналізується фінансовий стан оцінюється як абсолютний та протягом періоду він не змінився.

У 2016 році має місце надлишок власного оборотного капіталу для фінансування запасів, що склав 1789 тис. грн. Якщо враховувати довгострокові зобов'язання підприємства показник забезпеченості підвищується до 2288 тис. грн.

Забезпеченість запасів загальним обсягом основних джерел фінансування на дату складання балансу, так як і враховуючи довгострокові зобов'язання, становить 2288 тис. грн. Протягом наступного року ситуація дещо змінилася. У 2017 надлишок власного оборотного капіталу для фінансування запасів зменшився і став складати 132 тис. грн. Це сталося за рахунок того, що темп росту запасів перевищував темп росту власного оборотного капіталу. Проте

протягом наступного року забезпеченість запасами зросла на 1408 тис. грн. і у 2018 році склала вже 1540 тис. грн.

Позитивної оцінки у 2017–2018 роках заслуговує забезпеченість підприємства власними та довгостроковими джерелами фінансування (відповідно надлишок склав 696 тис. грн. та 2120 тис. грн.) та загальним обсягом джерел фінансування, надлишок якого залишився незмінним протягом даних років через відсутності короткострокових кредитів банків та поточної заборгованості за довгостроковими зобов'язаннями в цей період.

Запас стійкості фінансового стану у 2016 році вимірювався в обсязі 54,44 дні. У 2017 цей показник поступово зменшився до 10,48 днів, а у 2018 році даний показник збільшився на 19,71 дні і склав 30,19.

Надлишок загальних джерел на 1 грн. запасів зменшився у 2017 році проти 2016 року. Так у 2017 році він складав 0,14 грн., що порівняно з 2016 роком стало менше на 0,58 грн., а у 2018 році порівняно з 2017 роком надлишок збільшився на 0,34 грн. і склав 0,48 грн.

Розглянуту методику оцінки фінансової стійкості вперше навів у своїх працях проф. В. В. Ковальов [39]. Вона набула подальшого розвитку у працях А. Д. Шеремета і Р. С. Сайфуліна [89] та інших дослідників.

Відносна простота цієї методики робить її доступною для використання як у зовнішньому, так і внутрішньому аналізі фінансового стану підприємства. Однак відомо, що чим простіший інструмент для вимірювання, тим менша його точність. У цьому полягає основний недолік розглянутої методики.

Кожен із чотирьох типів фінансової стійкості характеризується складом однотипних показників, які дають повну характеристику фінансового стану підприємства (табл. 2.4). До них відносять:

- коефіцієнт забезпеченості запасів джерелами фінансування;
- надлишок (нестача) коштів для формування запасів;
- запас стійкості фінансового стану;
- надлишок (нестача) джерел фінансування на 1 грн. запасів.

Таблиця 2.4 – Тип фінансової стійкості Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства за 2016–2018 роки

Тип сталості	Коефіцієнт забезпеченості запасів	Надлишок (+), нестача (-) коштів, тис.грн	Запас стійкості фінансового стану, дні	Надлишок (+), нестача (-) коштів на 1 грн запасів, грн
2016 рік				
Абсолютний	1,567>1	1789>0	54,44>0	0,73>0
Нормальний	1,725>1	2288>0	54,44>0	0,73>0
Передкризовий	1,725>1	2288>0	54,44>0	0,73>0
Кризовий	1,725>1	2288>0	54,44>0	0,73>0
2017 рік				
Абсолютний	1,027>1	132>0	10,48>0	0,14>0
Нормальний	1,141>1	696>0	10,48>0	0,14>0
Передкризовий	1,141>1	696>0	10,48>0	0,14>0
Кризовий	1,141>1	696>0	10,48>0	0,14>0
2018 рік				
Абсолютний	1,350>1	1540>0	30,19>0	0,48>0
Нормальний	1,482>1	2120>0	30,19>0	0,48>0
Передкризовий	1,482>1	2120>0	30,19>0	0,48>0
Кризовий	1,482>1	2120>0	30,19>0	0,48>0

Отже, за розрахунками стверджуємо, що підприємство забезпечене стабільними джерелами фінансово-господарської діяльності та має абсолютно стійкий фінансовий стан. Підприємство не відчуває нестачі власного оборотного капіталу для покриття найбільш мобільної частини активів - запасів, так як протягом досліджуваного періоду спостерігається тенденція до його зростання.

Використання абсолютних показників не дає суттєвого науково-практичного ефекту, але використання їх в парі із відносними показниками, які фактично є співвідношенням деяких абсолютних показників, створює можливість для глибшої оцінки рівня фінансової стійкості. Потреба у формуванні цілісної фінансової ситуації вимагає визначення відносної важливості показників. Це можна реалізувати через використання вагових коефіцієнтів.

Фінансові коефіцієнти являють собою відносні коефіцієнти фінансового стану підприємства. Вони розраховуються у вигляді відношення абсолютного показника фінансового стану та їх лінійних комбінацій.

Відносні показники (або їх іще називають «коефіцієнти») – це найбільш відомий та поширений інструмент аналізу, який найчастіше переоцінюється та яким часто зловживають. Коефіцієнти дозволяють оцінити залежність між різними складовими фінансової звітності, наприклад, активами та зобов'язаннями чи витратами та надходженнями, а також їх динаміку

Аналіз фінансових коефіцієнтів полягає в порівнянні їх значень з базисними величинами. Перевага коефіцієнтів полягає в тому, що на їх рівень не впливає інфляція, що дуже важливо.

Серед показників фінансової стійкості слід виділяти коефіцієнти капіталізації (перша підгрупа), які дають характеристику фінансової сталості з точки зору структури джерел коштів та коефіцієнти покриття (друга підгрупа), які дають характеристику фінансової сталості з точки зору витрат, пов'язаних з обслуговуванням зовнішніх джерел фінансування.

До першої підгрупи показників другого блоку оцінки фінансової стійкості господарюючих суб'єктів, на наш погляд, слід віднести такі:

- коефіцієнт фінансової незалежності;
- коефіцієнт фінансової напруги;
- коефіцієнт фінансового ризику;
- коефіцієнт маневрування;
- коефіцієнт покриття інвестицій.

До другої підгрупи показників другого блоку оцінки фінансової стійкості господарюючих суб'єктів, на наш погляд, слід відносити такі:

- коефіцієнт поточної фінансової сталості;
- коефіцієнт довгострокового залучення капіталу;
- коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел;
- коефіцієнт фінансового левериджу;
- коефіцієнт забезпеченості довгострокових інвестицій;
- коефіцієнт структури покриття довгострокових вкладень.

На розмір показників фінансової стійкості впливає багато факторів: галузева належність підприємства, принципи кредитування, структура пасиву, репутація

підприємства тощо. Тому для характеристики цих коефіцієнтів потрібно зіставляти їх у часі за групами споріднених підприємств.

Але для підприємств будь-яких типів виконують таке правило: кредитори віддають перевагу підприємствам з високою часткою власного капіталу, а власники підприємства віддають перевагу розумному зростанню в динаміці частки позикових коштів [5, с. 112].

Фінансова стійкість підприємства характеризується станом власних і залучених засобів і оцінюється за допомогою системи фінансових коефіцієнтів. Інформаційною базою для розрахунку є статі активу і пасиву бухгалтерського балансу. Аналіз здійснюється шляхом розрахунку і порівняння окремих показників з базовими, а також вивчення динаміки їх змін за певний період.

Базовими показниками можуть бути :

- значення показників за попередній період;
- значення показників аналогічних фірм;
- середньогалузеві значення показників.

Розглянемо в таблиці 2.5 детально часткові показники, так як вони чітко дають зрозуміти, за рахунок яких факторів відбуваються зміни у стійкості досліджуваного об'єкта та відповідно до отриманих даних визначимо тип фінансової стійкості досліджуваного підприємства.

Таблиця 2.5 – Відносні показники фінансової стійкості Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства за 2016 – 2018 роки (станом на кінець року)

Показник	Норматив	2016	2017	2018	Зміна (+,-)	
					показника 2017 року порівняно з 2016 роком	показника 2018 року порівняно з 2017 роком
1	2	3	4	5	6	7
1. Коефіцієнт автономії	>0,5	0,86	0,86	0,80	0,00	-0,06
2. Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	<0,5	0,14	0,19	0,24	0,05	0,06
3. Коефіцієнт фінансової залежності	<2,0	1,16	1,25	1,34	0,09	0,09

Продовження таблиці 2.5

1	2	3	4	5	6	7
4. Коефіцієнт фінансування	>1,0	6,08	4,27	3,08	-1,81	-1,19
5. Коефіцієнт фінансового ризику	<1,0	0,16	0,23	0,32	0,07	0,09
6. Коефіцієнт забезпеченості запасів	>0,8	1,62	1,13	1,47	-0,49	0,34
7. Коефіцієнт забезпеченості товарів	>0,5	28,12	14,19	20,10	-13,93	5,91
8. Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів	>0,5	0,69	0,63	0,57	-0,07	-0,06
9. Коефіцієнт реальної вартості основних засобів у валюті балансу	0,3-0,5	0,43	0,42	0,37	-0,01	-0,05
10. Коефіцієнт реальної вартості основних засобів і запасів у валюті балансу	0,8	0,61	0,68	0,57	0,07	-0,10
11. Коефіцієнт маневреності	>0,5	0,35	0,37	0,40	0,02	0,03
12. Коефіцієнт довготермінового залучення коштів	<1	0,033	0,020	0,020	-0,013	0,001
13. Коефіцієнт інвестування	>1	2,01	1,92	2,02	-0,09	0,1
14. Коефіцієнт маневреності власного оборотного капіталу	>0,5	0,62	0,89	0,68	0,27	-0,21
15. Коефіцієнт покриття запасів	>1	1,73	1,09	1,43	-0,64	0,34
16. Коефіцієнт фінансової стійкості (I)	>0,5	0,89	0,82	0,76	-0,07	-0,05
17. Коефіцієнт короткострокової заборгованості	1>	0,93	0,93	0,95	0,00	0,02
18. Коефіцієнт фінансової стійкості (II)	>1	6,55	4,58	3,25	-1,97	-1,33
19. Коефіцієнт фінансового левериджу	<0,25	0,034	0,020	0,021	-0,014	0,001
20. Коефіцієнт нагромадження амортизації	<0,5	0,417	0,421	0,429	0,003	0,008
21. Коефіцієнт придатності основних засобів	>0,5	0,583	0,579	0,571	-0,003	-0,008

Провівши розрахунок фінансової стійкості можемо зробити наступні висновки.

Дані аналітичної таблиці дозволяють стверджувати наявність передумов забезпечення фінансової стійкості. Так підприємство протягом 3 років забезпечило достатньо високий рівень фінансової незалежності. Станом на 2016 та 2017 роки 86 % майна було профінансовано за власний рахунок підприємства. Протягом 2018 року цей показник дещо погіршився склав відповідно 80 %. Але слід відмітити перевищення коефіцієнтом автономії нормативного рівня. Для підприємства це значення є позитивним, адже чим більше значення коефіцієнта, тим менша залежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування.

Впродовж періоду, що аналізується, коефіцієнт концентрації позикового капіталу зріс з 0,14 в 2016 році до 0,24 в 2018 році. Чим нижчий показник концентрації позикового капіталу, тим менша заборгованість підприємства, тим стійкіше його положення. Зростання цього показника в динаміці означає збільшення частки позикових коштів у фінансуванні підприємства. Хоча протягом досліджуваних років розрахований коефіцієнт дещо зріс, проте даний показник не перевищує нормативного значення.

Так як відбулося зменшення коефіцієнта автономії (фінансової незалежності) відповідно спостерігається підвищення рівня фінансової залежності. У 2016 році даний показник складав 1,16, а 2017 році він збільшився до 1,34, що не перевищує нормативного значення. Отже, це характеризує не високий ступінь залежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування.

Коефіцієнт фінансування показує, яка частка діяльності підприємства фінансується за рахунок власного капіталу підприємства. Не зважаючи на те, що протягом досліджуваного періоду спостерігається зменшення даного показника, у 2017 році порівняно з 2016 роком коефіцієнт фінансування зменшився на 1,81, а у 2018 році проти 2017 років він знову зменшився на 1,19 і склав 3,08, проте даний показник значно перевищує нормативне значення, що означає перевищення власних коштів над позиковими і свідчить про фінансову стійкість підприємства.

Станом на 2016 рік 16 копійок позикового капіталу припадає на 1 грн. власного. Протягом наступних років значення коефіцієнта дещо зросло. Так у 2017 році даний показник збільшився проти 2016 року на 7 копійок і відповідно склав 23

копійки, а у 2017 році порівняно з 2016 роком він збільшився на 9 копійок і склав 32 копійки. Відмітимо те, що показник не перетнув критичну межу, тобто рівень фінансового ризику оцінюється як низький.

Коефіцієнти забезпеченості запасів і товарів показують, яка їхня частка фінансується за рахунок власного капіталу. Розраховані коефіцієнти значно перевищують прийнятий (нормативний) рівень. У 2018 році ці показники становили відповідно 1,47 і 20,10. Це дозволяє стверджувати, що досить велика частка товарів і запасів фінансується за рахунок власного капіталу підприємства.

Протягом трьох років реальна вартість основних засобів у валюті балансу майже не змінилася (лише у 2018 році їх частка дещо зменшилась) і входить в межі нормативного значення. Це свідчить про те, що частка вартості основних засобів у валюті балансу за аналізований період складає відповідно у 2016–2018 роках 43 %, 42 % і 37 %. Зменшення реальної вартості основних засобів у майні підприємства до критичної величини, говорить про те, реальний виробничий потенціал буде низьким.

Коефіцієнт маневреності, показує яка частка власного капіталу вкладена у найбільш мобільні активи і становила у 2016 році 0,35. Цей показник є нижчим за оптимальний ($>0,5$) і це характеризує низький ступінь мобільності використання власних коштів підприємством. В 2017 році порівняно з 2016 роком ситуація дещо покращилася, тобто коефіцієнт маневреності збільшився на 0,02. А у 2018 році цей показник підвищився ще на 0,03 і відповідно склав 0,40.

Протягом 2016–2018 років коефіцієнт довготермінового залучення коштів складає досить незначну частку. Так у 2016 році він склав 3,3 %. За рік даний показник зменшився до 2,0 %, а у 2018 році він залишився не змінним і складав таку ж частку, як і у 2017 році. Це свідчить те, що частка діяльності підприємства, яка фінансується за рахунок залучення довгострокових кредитів і позик є досить не значною.

Аналізуючи коефіцієнт інвестування можемо зазначити, що в 2017 порівняно з 2016 роком цей показник зменшився на 0,09 і склав 1,92, а в 2018 році він збільшився до 2,02. Цей коефіцієнт характеризує, яка частка основних засобів фінансується за рахунок власного капіталу і загальноприйнятих нормативних

значень не має. Вважається, що чим більшим є його значення, тим краще для фінансової стійкості підприємства.

Коефіцієнт фінансової стійкості (I) характеризує частку стабільних джерел фінансування у їх загальному обсязі і становив у 2017 році 82 %, що порівняно з 2016 роком більше на 7%, а у 2018 році він зменшився на 5 % і склав 76%.

Коефіцієнт фінансової стійкості (II) показує, яка частка поточних зобов'язань може бути погашена власним капіталом. У 2018 році порівняно з 2016 роком він зменшився на 3,3 і склав 3,25. Хоча даний показник за аналізований період зменшився, проте слід відмітити перевищення коефіцієнта його нормативного рівня. Тому цей показник характеризує підприємство як фінансово стійке.

За досліджуваний період коефіцієнт фінансового левериджу поступово зменшується. У 2017 році проти 2016 року він зменшився на 0,014 і склав 0,02, а у 2018 порівняно з 2016 роком показник збільшився на 0,001 і становив 0,021, що не перевищує нормативного значення і говорить про незначну залежність підприємства від довгострокових зобов'язань.

Коефіцієнт нагромадження амортизації свідчить про ступінь зносу основних засобів і показує, що протягом аналізованого періоду знос основних засобів у 2017 році порівняно з 2016 роком становив 42,1 %, а у 2018 році проти 2017 року цей показник зріс на 0,8 п.п. і склав 42,9 %. Збільшення коефіцієнту нагромадження свідчить, що основні засоби на даному підприємстві зношуються, а це дає йому можливість у покращити свій фінансовий стан. Проте зростання даного показника є зовсім не значним, що не становить загрозу для підприємства.

На фінансову стійкість можуть впливати такі фактори:

- коефіцієнт покриття;
- коефіцієнт маневреності власного капіталу;

$$\frac{B_K}{ПЗ} = \frac{O_A}{ПЗ} \times \frac{B_K}{O_A}, \quad (2.1)$$

де ПЗ – поточні зобов'язання;

ОА – оборотні активи;

ВК – власний капітал.

Звідси випливає:

$$\Phi C = K_{\Pi} \times K_{M} , \quad (2.2)$$

де K_{Π} – коефіцієнт покриття;

K_{M} – коефіцієнт маневреності власного капіталу.

Вплив даних факторів розраховано в таблиці 2.6.

Коефіцієнт фінансової стійкості підприємства в 2018 році порівняно з 2017 роком зменшився на 1,38. Однак, хоча даний показник і зменшився, слід відмітити перевищення коефіцієнта його нормативного значення.

Таблиця 2.6 – Вплив факторів на зміну коефіцієнта фінансової стійкості Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства за 2017–2018 роки

Показник	2017 рік	2018 рік	Скоригований показник	Зміна (+, -)		
				всього	в т.ч. за рахунок	
					коефіцієнта покриття	коефіцієнта маневреності
Коефіцієнт фінансової стійкості	4,67	3,29	3,99	-1,38	-0,68	-0,70
Власний капітал, тис. грн.	15189	16045	X	856	X	X
Поточні зобов'язання, тис. грн.	3254	4876	X	1622	X	X
Оборотні активи, тис. грн.	8888	11389	X	2501	X	X
Коефіцієнт покриття	2,73	2,34	X	-0,40	X	X
Коефіцієнт маневреності	1,71	1,41	X	-0,30	X	X

Дана зміна була викликана під впливом наступних факторів:

По-перше, зменшення коефіцієнта покриття на 0,40 призвело до зменшення коефіцієнта фінансової стійкості на 0,68.

Так як коефіцієнт покриття дає загальну оцінку ліквідності активів, показуючи, яка сума поточних активів підприємства припадає на одну гривню поточних зобов'язань. Отже, хоча дане значення коефіцієнта зменшилося, проте поточні активи перевищують за величиною поточні зобов'язання, тому підприємство може розглядатися як таке, що успішно функціонує. Про те менеджерам підприємства необхідно більше уваги приділити підтриманню платоспроможності підприємства та знаходженню компромісу між ліквідністю і прибутковістю діяльності.

По-друге, під впливом зменшення коефіцієнта маневреності власного капіталу на 0,30 коефіцієнт фінансової стійкості відповідно зменшився на 0,7.

За коефіцієнтом маневреності власного капіталу можна судити, яка його частина використовується для фінансування поточної діяльності, тобто вкладена в оборотні засоби, а яка частина капіталізована. Тому для збільшення коефіцієнта фінансової стійкості за рахунок даного показника, Полтавському казенному експериментальному протезно-ортопедичному підприємству потрібно більшу частину коштів використовувати для фінансування поточної діяльності, тобто вкладати в оборотні засоби.

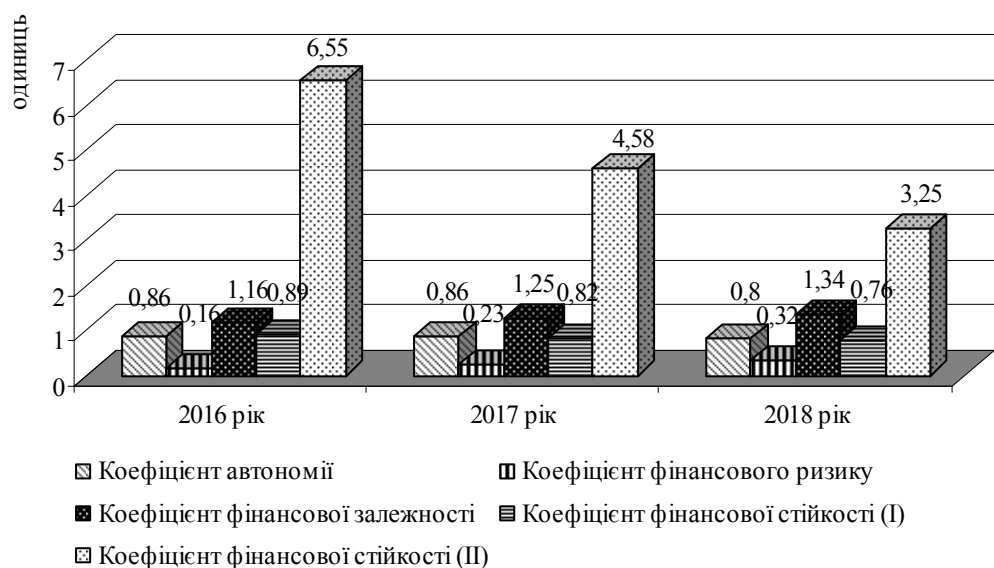

Рисунок 2.1 – Динаміка показників фінансової стійкості підприємства

Джерело: побудовано автором за розрахованими коефіцієнтами

Таким чином, результати аналізу дозволяють зробити висновок про наявність стійкого фінансового стану підприємства, на що вказує розмір та тенденція зміни основних фінансових коефіцієнтів (рис. 2.1). Хоча протягом аналізованого періоду і спостерігається зменшення більшості показників, проте слід зазначити, що всі вони знаходяться в межах нормативного значення. Перевищення коефіцієнтом автономії та фінансової стійкості (II) своїх нормативних значень є позитивним, адже чим більше їхнє значення, тим менша залежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування.

Здійснивши розрахунок абсолютних показників слід зазначити, що підприємство протягом досліджуваного періоду знаходилося у стійкому фінансовому стані. Про це свідчить результат діагностики типу фінансової стійкості. Так, було ідентифіковано, що протягом періоду, що аналізується фінансовий стан оцінюється як абсолютний та протягом періоду він не змінився.

В цілому, проведений аналіз часткових показників фінансової стійкості дає можливість характеризувати фінансовий стан Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства як стійкий з позитивною тенденцією розвитку.

2.3. Діагностика фінансової рівноваги підприємства

Розглянемо застосування методики комплексної діагностики фінансової рівноваги підприємства на прикладі Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства [22, с. 257].

Перший крок діагностики фінансової рівноваги підприємства показав її висхідний розвиток. Так, у Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства впродовж 2007-2018рр. спостерігається одночасна наявність чистого прибутку, власних оборотних

коштів, надлишку поточної фінансової потреби та чистих активів, однак при нестабільній позитивній величині чистого грошового потоку (рис. 2.2).

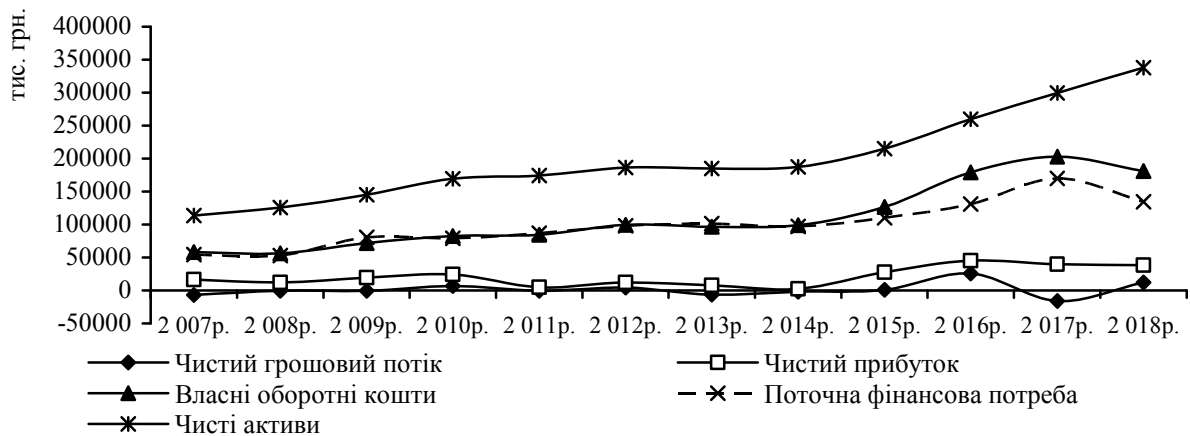

Рисунок 2.2 – Динаміка показників, що характеризують фазу циклу фінансової рівноваги Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства у 2007-2018рр.

Джерело: побудовано автором за даними фінансової звітності підприємства

В цілому можемо охарактеризувати перебування Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства впродовж 2007-2018рр. на фазі позитивної фінансової рівноваги, ліквідна складова якої є досить вразливою. Незважаючи на стабільне зростання чистого прибутку, власних оборотних коштів, надлишку поточної фінансової потреби та чистих активів сфера ліквідності Полтавське казенне експериментальне протезно-ортопедичне підприємство перебуває у біфуркаційному стані. Величина чистого грошового потоку є найбільш чутливим індикатором стану фінансової рівноваги на низькому рівні. Важливо відмітити, що дефіцит чистого грошового потоку спостерігався у періоди відносної економічної стабілізації та посткризові роки (2007-2009рр., 2011р., 2013-2014рр. та 2017р.). Це означає, що причини незбалансованості грошових потоків переважно внутрішні за характером. У 2018р. спостерігається чергове збалансування вхідних та вихідних грошових потоків

Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства. Однак, цим не заперечується висновок про те, що рівновага ліквідності на підприємстві є слабким місцем. Так як, це перша сходинка у внутрішній ієрархії фінансової рівноваги підприємства (рівновага першого порядку), то втрата контролю над збалансованістю грошових потоків може створити загрозу розвитку фінансової кризи.

Поглибимо розкриття стану фінансової рівноваги Полтавське казенне експериментальне протезно-ортопедичне підприємство шляхом характеристики її статичної та динамічної стадій розвитку. Результати їх дослідження з використанням запропонованої методики комплексної діагностики фінансової рівноваги підприємства представлені у додатку Б.

Сфера ліквідності Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства є нестійкою та нестабільною впродовж 2007-2018рр., а отже найбільш вразливою до кризових проявів. Втім, її збалансованість з прибутковістю та ризиками свідчить про функціонування підприємства на межі ліквідності, яка є рисою ефективного фінансового менеджменту. Для підвищення рівня фінансової безпеки підприємства необхідно посилити засоби захисту його ліквідності. Вирівнювання розривів ліквідності за рахунок банківських кредитів для підприємства рекомендоване тільки у поточному періоді. Інвестиційні вливання позикового капіталу шкодять прибутковості капіталу підприємства, про що свідчить негативний ефект фінансового левериджу.

Привертає до себе увагу повна відповідність усіх статичних та динамічних критеріїв фінансової рівноваги Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства у 2016р. Такому вирівнюванню циклу розвитку фінансової рівноваги підприємства посприяло прискорене зростання індексу споживчих цін, починаючи з 2015р. За рахунок інфляційного фактору доходи Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства обігнали приріст витрат на 8,5%, але тільки у 2015р. У 2016р. виявлена розбіжність в інтенсивності зміни дохідної

та витратної частини фінансових результатів становила дещо вище одного відсотка. Однак, «монетарне» піднесення кількісних показників діяльності будь-якого підприємства під впливом інфляції є тимчасовим. Після цього виробник стає заручником падіння купівельної спроможності національної грошової одиниці. За таких умов приріст витрат починає випереджати приріст доходів, в найгіршому варіанті останні взагалі скорочуються через об'єктивне, внаслідок інфляції, зниження платоспроможного попиту населення. Міцний фінансовий потенціал та висока конкурентоспроможність на ринку досліджуваного підприємства витримали інфляційний удар: прискорення росту витрат сповільнилося у 2017-2018р. при збереженні росту доходів.

Діагностика фінансової рівноваги дозволяє виділити сильні та вразливі сторони «фінансового здоров'я» Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства. Чітко вираженою рисою фінансового стану підприємства є нестабільність динамічної фінансової рівноваги, спровокована головним чином мерехтливою в динаміці збалансованістю вхідних та вихідних грошових потоків. Стабільна рівновага ліквідності в динаміці була досягнута тільки у 2016р., коли спостерігалася повна картина усіх трьох етапів формування фінансової рівноваги Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства. Найбільш чутливо рівновага ліквідності даного підприємства реагує на зміну ринкової кон'юнктури. Збалансування ліквідності Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства здійснюється за рахунок банківських кредитів, які мали місце з 2009р. по 2018р. та успішно погашалися. Втім, аналіз впливу використання позикового капіталу на прибутковість капіталу відобразив істотний негативний ефект. Це означає, що кредити як інструмент покриття розривів ліквідності, з одного боку, здатні стати потенційним каталізатором погіршення прибутковості підприємства. У зв'язку з цим, підприємству рекомендується уникати залучення кредитних ресурсів, а стратегію

управління фінансовою рівновагою розбудовувати на основі збереження високого рівня самофінансування та раціонального розподілу прибутку.

Так, спрямування реінвестованого прибутку на поповнення необоротних активів досягло межі раціонального використання власних внутрішніх фінансових ресурсів. Про це свідчить зменшення суми власних оборотних коштів у 2018р. на 10,6% за рахунок перевищення темпу росту довгострокових активів над темпом росту власного капіталу. Збереження нераціонального співвідношення вказаних тенденцій може призвести до підризу основ виконання «золотого правила фінансування». Підтвердженням цього виступає зменшення оборотного капіталу Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства на 8,7%, що відбулося у 2018р. на фоні широкої варіації суми операційного прибутку, зовсім незначного скорочення зобов'язань (на 0,3%) на приросту необоротних активів на 62%, який у п'ять разів інтенсивніший за приріст власного капіталу.

Екстенсивне розширення виробничих основних засобів створює додатковий тиск на прибутковість діяльності підприємства через зростання постійних витрат в частині амортизаційних відрахувань. У 2018р. за цією статтею операційних витрат додалося 33%. Крім того, підвищення заробітної плати на підприємстві відбувається з порушенням основного принципу ефективності господарювання. Так, у 2018р. продуктивність праці Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства зросла на 17,5%, а приріст витрат на оплату праці сягнув 44%, тобто у 2,5 рази був вищим. Незабезпечення виконання базового принципу ефективного ведення господарської діяльності свідчить про порушення балансу між соціальною справедливістю та економічною ефективністю на підприємстві. Це ослаблює не лише мотиваційні стимули праці, а й шкодить сталому розвитку підприємства, за умов якого можливе стабільне, а не уривчасте, підвищення внутрішніх стандартів соціального забезпечення.

Незбалансованість у сфері ліквідності та нерациональний розподіл прибутку на підприємстві обумовили викривлення раціонального співвідношення темпів росту основних складових структури балансу у бік інтенсивнішого розвитку нефінансових активів. Враховуючи, постійне оновлення основних засобів Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства, можна визнати розбіжність у темпах росту складових активів та капіталу тимчасовою, оскільки пов'язана із екстенсивним розширенням виробничої бази. Ситуація може бути виправлена у разі, якщо підвищиться фондівдача. Необхідність вирішення цієї задачі актуалізується нестабільністю дотримання Полтавським казенним експериментальним протезно-ортопедичним підприємством «золотого правила підприємництва», яке характеризує збалансованість інтенсивності розвитку фінансових результатів, обсягів діяльності та засобів виробництва.

Отже, врівноваження фінансових диспропорцій, що виникли на підприємстві, вимагає збільшення завантаження нарощених виробничих потужностей з адекватним розширенням ринкової ніші. Втім, очікуваний темп приросту чистого доходу від реалізації за існуючих умов відображає дуже низький приріст виручки від продажу готової продукції підприємства (не вище 1%). Це означає, що підприємству потрібно посилити активність та підвищити результативність маркетингової діяльності, оскільки за незмінних ринкових умов приросту обсягів діяльності не слід очікувати. Рятівним колом від збитків для Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства був і залишається запас фінансової міцності, однак його рівень (25% у 2018р.) здатен покрити тільки інфляційні втрати, але не коливання попиту під впливом негативних факторів макроекономічного середовища.

Вирішення проблем, викритих нестабільністю фінансової рівноваги підприємства, необхідно здійснювати спираючись на його сильні сторони. Насамперед, слід вказати на стабільну платоспроможність Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства,

забезпечену збалансуванням у статиці та динаміці вимог і зобов'язань високої якості. На такій основі формується рівень фінансової стійкості, що задовольняє умовам «золотої пропорції». Важливою рисою статичної фінансової рівноваги підприємства є відносна стійкість до негативного впливу таких макроекономічних факторів, як інфляційні сплески, підвищення відсоткової ставки та волатильність валютного курсу. Цей висновок підтверджується загальною динамікою зростання індексу стійкості фінансової рівноваги підприємства, відображеною на рисунку 2.3.

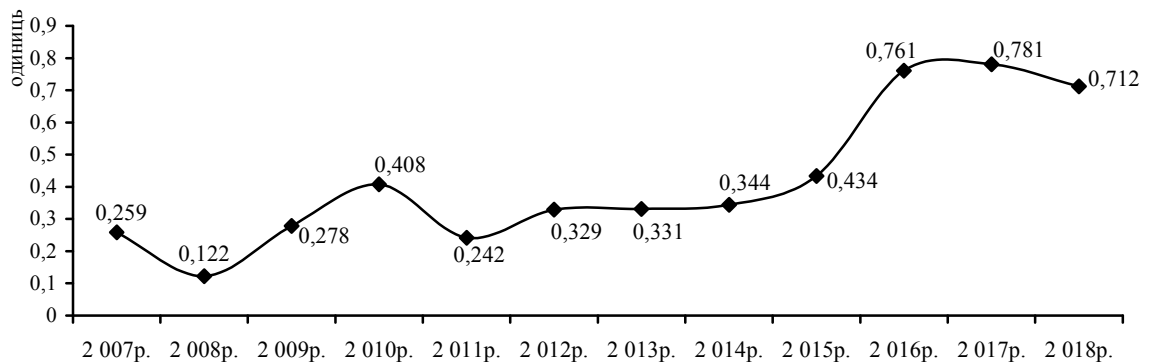

Рисунок 2.3 – Динаміка індексу стійкості фінансової рівноваги Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства у 2007-2018рр.

Джерело: розраховано автором за даними фінансової звітності підприємства

Найбільш вразливою фінансова рівновага Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства була у 2009р., коли орієнтоване на внутрішній ринок підприємство постраждало девальвації української гривні та обмеження доступу до фінансових ресурсів на ринку фінансових послуг через їх подорожчання.

Аналіз когерентності динаміки відсоткової ставки та індексу стійкості фінансової рівноваги Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства у 2007-2018рр. показав їх тісну синхронність (рис. 2.4).

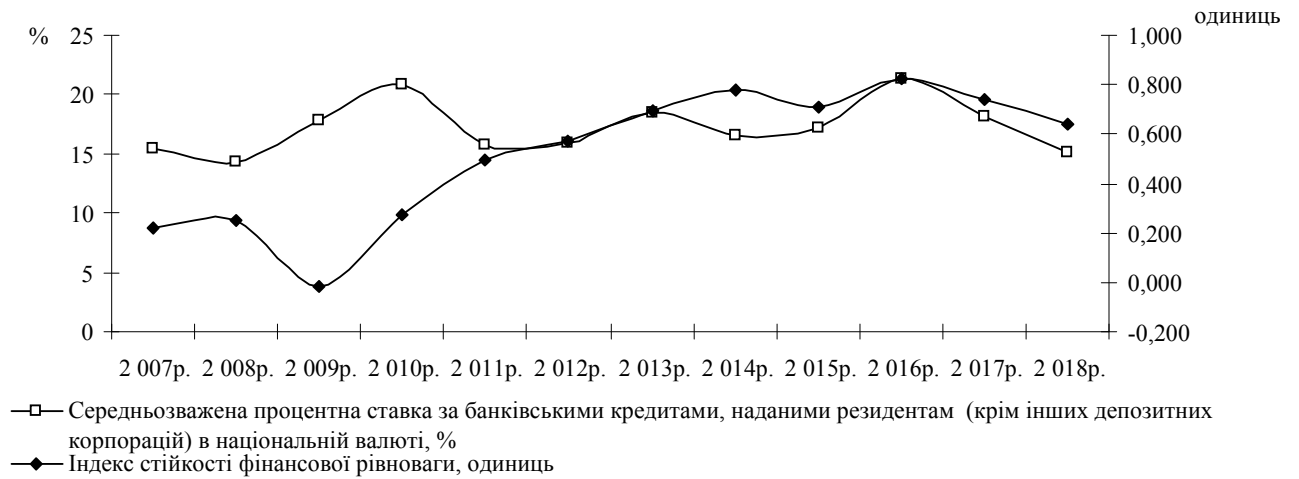

Рисунок 2.4 – Когерентність динаміки відсоткової ставки та індексу стійкості фінансової рівноваги Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства у 2007-2018рр.

Джерело: побудовано автором за даними [52]

Подорожчання фінансових ресурсів негативно впливає на фінансовий стан підприємства. З одного боку, це підвищує витрати, з іншого – обмежує доступ до кредитних ресурсів, за рахунок яких можливе фінансування розвитку діяльності. Тому, індекс стійкості фінансової рівноваги Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства знижувався при зростанні відсоткової ставки (2009р.) та підвищувався при її відносному зменшенні у 2014р. Надлишок поточної фінансової потреби та фінансування 80% оборотних активів за рахунок власного капіталу свідчать про високий рівень самофінансування поточного господарського обороту підприємства. Втім, інтенсивність нарощення обсягів діяльності Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства за 2016-2018рр. скоротилась майже у дев'ять разів. Причинами цього є насиченість пропозиції в сегменті ортопедичних виробів на ринку, відсутність соціально-економічних стимулів до розширення ємності даної ринкової ніші. Незважаючи на відносне здешевлення фінансових ресурсів у 2016-2018рр., ключовим фактором розвитку діяльності підприємства в цілому є низька платоспроможність

споживачів. Соціальна спрямованість бюджету відіграє вирішальну роль у розширенні обсягів діяльності підприємства на внутрішньому ринку.

Подорожчання матеріалів внаслідок девальвації національної валюти у 2009р. спровокувало падіння індексу стійкості фінансової рівноваги. Втім, переорієнтація у сфері постачальників основних видів матеріалів та розширення сегменту продаж є вигідною.

Слід вказати на «позитивний» ефект від інфляції, який традиційно отримує будь-яке підприємство на початку зростання цін (рис. 5.11).

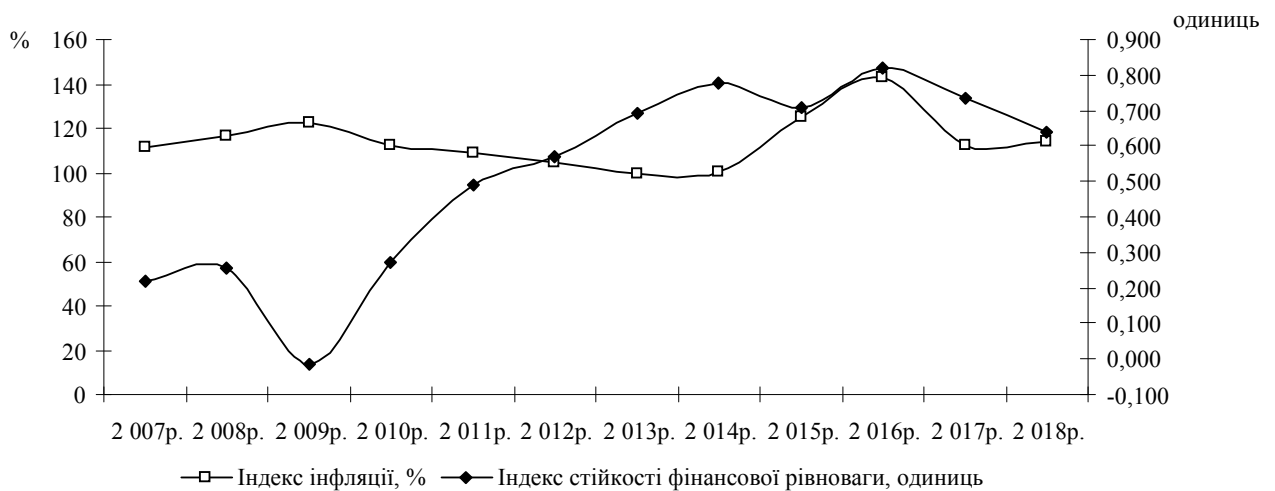

Рисунок 2.5 – Когерентність динаміки інфляції та індексу стійкості фінансової рівноваги Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства у 2007-2018рр.

Джерело: розраховано автором за даними [52]

Так, інфляційний прибуток підприємство отримало внаслідок зростання виручки від реалізації продукції під впливом приросту споживчих цін у 2016р. на 43,3% при понесених витратах за цінами 2015р. Втім, це одноразовий ефект, оскільки надалі об'єктивний вплив інфляції витрат на діяльність підприємства є неминучим, обумовлюючи вразливість його фінансової рівноваги. Так, з рисунку 2.6 видно, що після інфляційного сплеску у 2016р. відбулося зниження індексу стабільності фінансової рівноваги Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства.

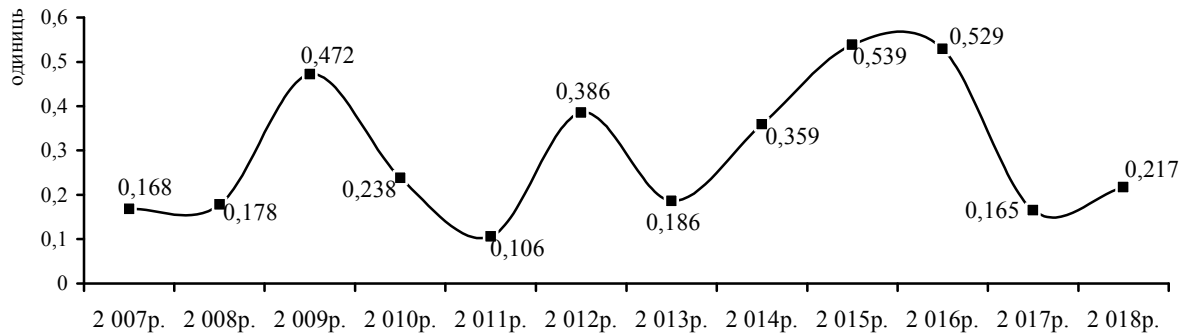

Рисунок 2.6 – Динаміка індексу стабільності фінансової рівноваги Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства у 2007-2018рр.

Джерело: Розраховано автором за даними фінансової звітності підприємства

Загальний характер нестабільності фінансової рівноваги підприємства свідчить про незабезпеченість в динаміці фінансових засад сталого розвитку його діяльності. Найбільш вразливою при цьому є сфера ліквідності в силу частих випадків (2007р., 2008р., 2011р., 2013р., 2014р., 2017р.) незбалансованості у часі вхідних та вихідних грошових потоків за обсягами. Це означає, що підприємство не виходить зі стану боротьби за виживання шляхом збереження досягнутих позицій. Тому, розвиток діяльності Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства відбувається стрибкоподібно, що відображає висока волатильність індексу стабільності його фінансової рівноваги. Постійна боротьба підприємства з агресивністю економічного середовища вимагає посилення його фінансового імунітету. На цьому шляху першочерговим завданням, що постає перед фінансовою безпекою Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства, є забезпечення стабільної рівноваги ліквідності. Слабкість фінансової рівноваги першого порядку загрожує швидкою руйнацією всієї органічної структури фінансової рівноваги підприємства.

Незважаючи на нестабільність динамічної фінансової рівноваги Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства, більшість її статичних показників перебувають в межах норми. Зокрема, мова йде про стійке дотримання «золотого правила фінансування», позитивний ефект операційного левериджу та достатній рівень самофінансування на основі постійних реінвестицій прибутку у розвиток виробничої бази. Впродовж 2007-2018рр. підприємство не виходило із зони чистого інвестування та прибутковості завдяки запасу ліквідності та фінансової міцності. Отже, створений контрциклічний буфер поглинає зовнішні удари, запобігаючи виснаженню фінансового потенціалу підприємства. Це свідчить про незмінність вектору сталого розвитку діяльності Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства впродовж 2007-2018рр., результативність якого характеризується стабільним зростанням вартості його бізнесу.

Враховуючи нестабільність динамічної фінансової рівноваги Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства при відносній стійкості її статичної форми за своїм якісним змістом вона визнається як надійна часткова фінансова рівновага. У зв'язку з цим підприємству рекомендується комбінування заходів щодо збереження стійкості та підтримки стабільності фінансової рівноваги.

Висновки за розділом 2

Результати комплексного аналізу фінансового стану Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства дозволяють зробити наступні висновки.

Фінансовий стан підприємства характеризується як стійкий, оскільки воно має абсолютний тип фінансової стійкості, котрий зберігається протягом 2016-2018 рр., а

також має стабільну платоспроможність та високий рівень ліквідності активів. Враховуючи аналіз аналітичного балансу, ми можемо визначити підприємство як збалансоване за структурою активів і пасивів.

За 2016-2018 роки збільшився фінансовий потенціал підприємства, зросли обсяги активів, зросли обсяги чистої виручки та чистого прибутку. Маємо також і негативні зміни, а саме: відбулося збільшення суми позикового капіталу підприємства та коефіцієнт фінансового ризику, що свідчить про посилення залежності підприємства від зовнішніх інвесторів і кредиторів, а також спостерігається зменшення коефіцієнта абсолютної ліквідності, яке відображає причину погіршення негайної платоспроможності підприємства. Розрахувавши фінансові коефіцієнти, слід зазначити, хоч і деякі з них мають тенденцію до зменшення, проте майже всі вони знаходяться в межах норми.

В цілому, проведений аналіз абсолютних та часткових показників фінансової стійкості дає можливість характеризувати фінансовий стан Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства як абсолютно стійкий з тенденцією до розвитку.

Результати аналізу фінансової рівноваги дозволили визначити сильні сторони підприємства, якими є захищеність від сильного конкурентного тиску, переваги в області конкуренції, висока кваліфікація, конкурентоспроможна технологія та його слабкі сторони – більш низька прибутковість, так як зростає заборгованість споживачів, дуже вузька виробнича лінія, низькі маркетингові здібності та нездатність фінансувати необхідні зміни в стратегії. Крім того, для підприємства відкриті наступні можливості: розширення ринків збуту продукції, нарощування товарообороту, економія на масштабах виробництва, нарощування основного та оборотного капіталу, зростання продуктивності праці та матеріальної забезпеченості працівників, підвищення рівня професійності кадрів та розширення асортименту продукції. Однак потрібно врахувати і нівелювати вплив таких загроз як: посилення рівня конкуренції в галузі, технологічне відставання, прорахунки в інвестиційній політиці та зниження рівня кваліфікації кадрового складу.

Незважаючи на нестабільність динамічної фінансової рівноваги Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства, більшість її статичних показників перебувають в межах норми.

Впродовж 2007-2018рр. підприємство не виходило із зони чистого інвестування та прибутковості завдяки запасу ліквідності та фінансової міцності. Отже, створений контрциклічний буфер поглинає зовнішні удари, запобігаючи виснаженню фінансового потенціалу підприємства. Це свідчить про незмінність вектору сталого розвитку діяльності Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства впродовж 2007-2018рр., результативність якого характеризується стабільним зростанням вартості його бізнесу.

Такий сприятливий прогноз свідчить про необхідність розробки стратегії забезпечення фінансової стійкості на основі максимального використання сильних сторін діяльності підприємства та повної реалізації його можливостей у довгостроковій перспективі.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ СТРАТЕГІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

3.1 Прогнозування фінансової стійкості підприємства

Отримання інформації про майбутнє, особливий вид передбачення можливих або бажаних змін фінансового стану сучасних підприємств є необхідним елементом формування їх стратегічного розвитку.

Розробка прогнозних моделей фінансового стану підприємства необхідна для вироблення генеральної фінансової стратегії на забезпечення підприємства фінансовими ресурсами, оцінювання його можливостей у перспективі. Вона повинна будуватися на основі вивчення реальних фінансових можливостей підприємства, внутрішніх та зовнішніх факторів і охоплювати такі питання, як оптимізація основних і оборотних коштів, власного і позикового капіталу, розподіл прибутку, інвестиційна і цінова політика.

Процес прогнозування традиційно складається з декількох етапів, основними з яких є етап збору та обробки інформації про фінансовий стан підприємства, етап проведення аналізу фінансового стану підприємства та безпосередньо прогностичний етап, який передбачає використання спеціальних методів фінансового прогнозування.

Аналіз фінансової стійкості підприємства дає змогу оцінити здатність підприємства адаптуватися до умов зовнішнього середовища та визначити ступінь його незалежності від зовнішніх джерел фінансування. Тому важливим є питання оцінки і прогнозування фінансової стійкості підприємства та удосконалення з цією метою існуючих підходів та методик.

Значення прогнозного аналізу фінансового стану полягає в тому, що дозволяє завчасно оцінити фінансову ситуацію з позиції її відповідності стратегії розвитку підприємства з урахуванням зміни внутрішніх і зовнішніх

умов його функціонування. В основі побудови прогнозової моделі лежить прогноз обсягу продажів і необхідного обсягу ресурсів.

Виділяють чотири основні методи прогнозування фінансової стійкості підприємства:

- 1) екстраполяція;
- 2) метод термінів оборотності;
- 3) метод бюджетування;
- 4) метод попередніх (прогнозованих) балансів.

Екстраполяція – вважається найбільш розроблений серед усієї сукупності методів [37, с. 71], який заснований на поширенні у майбутнє тенденцій минулого. Використання екстраполяції у прогнозуванні фінансового стану підприємства ґрунтується на припущенні про існування прямого зв'язку між оборотним капіталом і обсягом продажів, що може бути виражено за допомогою простого коефіцієнта (відношення чистого капіталу до обсягів продажу) або з допомогою рівняння зв'язку:

$$Y = a + R_x, \quad (3.1)$$

де, a – постійна величина чистого оборотного капіталу;

R_x – коефіцієнт регресії, що відображає ступінь залежності оборотного капіталу від обсягів продажів.

Перевагою цього методу є можливість визначення потреби підприємства у чистому оборотному капіталі (після розрахунку величини вищезазначених коефіцієнтів прогнозованого обсягу продажів). Недоліком методу – урахування лише фактору обсягів продажів, а рівень потреби у чистому оборотному капіталі у короткостроковому періоді залежить також від терміну оборотності запасів, дебіторської та кредиторської заборгованості тощо.

Метод термінів оборотності – це метод прогнозування величини чистого оборотного капіталу і заснований на вивченні тривалості фінансового циклу:

$$\text{ФЦ} = \text{ОЦ} - \text{О}_{\text{КЗ}}, \quad (3.2)$$

де, ОЦ – операційний цикл,

$\text{О}_{\text{КЗ}}$ – оборотність кредиторської заборгованості.

Звідси:

$$\text{ФЦ} = (\text{О}_{\text{ВЗ}} + \text{О}_{\text{ДЗ}}) - \text{О}_{\text{КЗ}}, \quad (3.3)$$

де, $\text{О}_{\text{ВЗ}}$ – оборотність виробничих запасів;

$\text{О}_{\text{ДЗ}}$ – оборотність дебіторської заборгованості;

$\text{О}_{\text{КЗ}}$ – оборотність кредиторської заборгованості.

Незважаючи на зручність цього методу, його недоліком є те, що терміни оборотності не є нормативними, а змінюються під впливом різних факторів, які у свою чергу потребують прогнозування та уточнення.

Метод бюджетування – заснований на плануванні надходження і витрат коштів, у тому числі й від основної, інвестиційної та фінансової діяльності. Розрахунок відхилень між надходженнями і виплатами показує планову зміну коштів і створює основу для прийняття відповідних управлінських рішень. Прогнозування грошових потоків дозволяє визначити розміри надлишку чи недостатності готівки в обороті підприємства.

Одним із методів прогнозування фінансового стану підприємства є метод складання прогнозного балансу підприємства [68, с. 629].

Прогнозна звітність може складатися на кінець кожного місяця, кварталу, року. Вона дозволить установити й оцінити зміни, що відбудуться в активах підприємства і джерелах їхнього формування в результаті господарських операцій на планований період.

Прогнозний баланс може складатися на підставі системи планових розрахунків усіх показників виробничо-фінансової діяльності, а також на підставі динаміки окремих статей балансу і їхніх співвідношень. Велику допомогу при розробці прогнозно-фінансової звітності і моделей фінансового стану підприємства можуть надати комп'ютерні програми з фінансового моделювання.

Зіставлення прогнозних значень статей балансу з фактичними на кінець звітного періоду дозволить установити, які зміни відбудуться у фінансовому стані підприємства, що дасть змогу вчасно внести корективи в його виробничу і фінансову стратегію [68, с. 635].

Серед науковців немає єдиної думки щодо переліку та класифікації методів та прийомів прогнозування фінансової стійкості. Тому доцільно буде розглянути такі групи методів, що використовуються у переважній більшості наукової літератури.

Перша група – методи експертних оцінок – припускають проведення багатоступінчастого опитування експертів по спеціальних схемах і подальшу обробку отриманих результатів за допомогою інструментарію економічної статистики.

Застосування цих методів на практиці, звичайно, полягає у використанні досвіду, знань та інтуїції експертів в області динаміки фінансово-господарської діяльності організацій в різних сегментах національної економіки. Як правило, його використання забезпечує швидке формування думки. В той же час той факт, що прогноз будується на інтуїтивній думці експерта, – явний недолік методу.

Найбільш широке використання експертні методи отримали при прогнозуванні параметрів стану зовнішнього економічного середовища, а також продажу в маркетинговому аналізі. Експертні оцінки використовуються в аналітичній роботі, наприклад, для розробки

коефіцієнтів суттєвості в імітаційних моделях, граничних значень контрольованих показників і т. п.

Друга група – детерміновані методи – припускають наявність функціональних чи певних іншим чином взаємозв'язків ключових індикаторів розвитку, коли кожному значенню факторної індикатора відповідає цілком визначене і не випадкове значення результативного показника. Серед детермінованих методів заслуговують на увагу балансовий, нормативний і пропорційних залежностей. До нормативного методу можуть бути віднесені розрахунки доходів і видатків по тій їх частині, яка регламентована укладених організацією договорами.

Детерміновані методи мають істотний недолік: кількісні оцінки ключових індикаторів фінансової моделі організації не враховують притаманну господарської діяльності невизначеність оцінок стану факторів і безпосередньо залежать від використовуваних у прогностичних дослідженнях форм фінансових моделей.

Третя група – стохастичні методи – передбачають врахування ймовірнісного характеру виду зв'язку не тільки між показниками звітності та факторами, їх визначальними, але і між окремими факторами з формуванням «області прогностичних значень» фінансової моделі.

Результати стохастичного факторного аналізу дозволяють, крім визначення результативних показників фінансової моделі, планувати і прогнозувати значення індикаторів, включених у формовану модель, вибирати не тільки найбільш результативні та економічні варіанти, але і найбільш стійкі з можливих альтернатив рішення. Ймовірність одержання точного прогнозу зростає з підвищенням якості емпіричних даних. Стохастичні методи і моделі переважні при високій невизначеності стану економічного середовища.

На сьогоднішній день практично відсутні наукові розробки цілісної методики прогнозування фінансової стійкості, яка б дозволила оперативно, об'єктивно й повно визначити перспективний ступінь стійкості фінансового

стану, зважаючи на багатоаспектність даної категорії та її важливість для функціонування сучасного підприємства. Також недостатньо дослідженими залишаються теоретичні поняття та сутність самого процесу прогнозування фінансової стійкості, його місця та ролі в системі підприємства.

При вивченні економічних процесів або явищ за допомогою математичного моделювання, закономірності та їх взаємозв'язки описуються математичними рівняннями, які характерні для реальних об'єктів. Тобто, в цьому випадку конструюється економіко-математична модель. Під економіко-математичною моделлю розуміють концентрований вираз найсуттєвіших взаємозв'язків і закономірностей процесу функціонування економічної системи в математичній формі.

Теорія і практика економічного аналізу охоплює понад сотню різних видів економіко-математичних методів і моделей, які умовно можна класифікувати за групами: методи кореляційно-регресійного аналізу, методи математичного програмування, матричні методи та моделі, нелінійні моделі інші економіко-математичні методи і моделі [54, с. 103].

Кореляційно-регресійний аналіз – це побудова та аналіз економіко-математичної моделі у вигляді рівняння регресії (рівняння кореляційного зв'язку), що виражає залежність результативної ознаки від однієї або кількох ознак-факторів і дає оцінку міри щільності зв'язку.

Методи кореляційно-регресійного аналізу доцільно застосовувати для встановлення кількісної залежності тих або інших об'єктивних і суб'єктивних факторів досліджуваного об'єкта, характер функціональної залежності між якими невизначено. Зважаючи на те, що більшість процесів, які відбуваються в економіці є випадковими, то й зв'язок між факторами, які впливають на результуючу змінну є випадковою величиною. В такому випадку, кореляція виражає ймовірнісну залежність між змінними параметрами алгоритму зв'язку.

Кореляційно-регресійний аналіз складається з таких етапів:

- попередній аналіз,

- збирання інформації та її первинна обробка,
- побудова моделі (рівняння регресії),
- оцінка й аналіз моделі.

Для обґрунтування підходу щодо прогнозування фінансової стійкості Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства в процесі нашого дослідження доцільним є використання економіко-математичної моделі, розробленої за допомогою кореляційно-регресійного аналізу.

В даній роботі кореляційно-регресійний аналіз проведено на основі фінансових показників за 24 квартали Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства. Метою нашого дослідження є визначення впливу факторів на фінансову стійкість підприємства за обраний часовий проміжок.

При розрахунку багатофакторної моделі вивчався вплив коефіцієнта забезпеченості формування оборотних активів власним оборотним капіталом (X_1), оборотності капіталу (X_2), рентабельності власного капіталу (X_3) на коефіцієнт автономії (Y), який характеризує фінансову незалежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування його діяльності. Розрахунок коефіцієнтів і характеристик багатофакторної моделі виконувався за допомогою методу найменших квадратів і математичних функцій електронного табличного процесору Excel – 2010.

Інтерес для економічної інтерпретації має розрахунок матриці коефіцієнтів парної кореляції (табл. 3.1), що дає можливість визначити чинники, які не можна разом включати в модель.

Таблиця 3.1 – Матриця парних коефіцієнтів кореляції $r_{(i,j)}$

Фактори	X_{1i}	X_{2i}	X_{3i}	Y
X_{1i}	1	0,16428	-0,70720	0,64234
X_{2i}	—	1	0,40430	0,40789
X_{3i}	—	—	1	-0,19862
Y	—	—	—	1

Отримані результати свідчать, що найбільш тісний зв'язок (0,70720) спостерігається між коефіцієнтом забезпеченості формування оборотних активів власним оборотним капіталом (X_1) та рентабельністю власного капіталу (X_3). Другим по вагомості (0,64234) є зв'язок результативного фактору з коефіцієнтом забезпеченості формування оборотних активів власним оборотним капіталом (X_1) (табл. 3.2).

Таблиця 3.2 – Тіснота та напрям зв'язку між змінними

Коефіцієнт парної кореляції між змінними	Межі, в яких знаходиться модульне значення коефіцієнту парної кореляції	Тіснота зв'язку	Напрямок зв'язку
$r(X_1, X_2) = 0,16428$	$0,1 < r_{ij} < 0,3$	Середній зв'язок	Прямий зв'язок
$r(X_1, X_3) = -0,70720$	$ r_{ij} < 0,7$	Тісний зв'язок	Зворотний зв'язок
$r(X_1, Y) = 0,64234$	$0,3 < r_{ij} < 0,7$	Середній зв'язок	Прямий зв'язок
$r(X_2, X_3) = 0,40430$	$0,3 < r_{ij} < 0,7$	Середній зв'язок	Прямий зв'язок
$r(X_2, Y) = 0,40789$	$0,3 < r_{ij} < 0,7$	Середній зв'язок	Прямий зв'язок
$r(X_3, Y) = -0,19862$	$0,1 < r_{ij} < 0,3$	Слабкий зв'язок	Зворотний зв'язок

Результати порівняння коефіцієнтів парної кореляції, розрахованих між змінними кінцевої моделі, з величиною множинного коефіцієнта кореляції (0,4044) доводять, що у масиві існують пари пов'язаних змінних (табл. 3.3).

Таблиця 3.3. – Порівняння парних коефіцієнтів кореляції з множинним коефіцієнтом кореляції

Величина парного коефіцієнту кореляції	Порівняння (<, >)	Змінні	Характеристика зв'язку
$r(X_1, X_2) = 0,16428$	$ r_{1,2} < r_{кр.} = 0,4044$	змінні X_1 і X_2	не пов'язані між собою
$r(X_1, X_3) = -0,70720$	$ r_{1,3} > r_{кр.} = 0,4044$	змінні X_1 і X_3	пов'язані між собою
$r(X_1, Y) = 0,64234$	$ r_{1,Y} > r_{кр.} = 0,4044$	змінні X_1 і X_Y	пов'язані між собою
$r(X_2, X_3) = 0,40430$	$ r_{2,3} < r_{кр.} = 0,4044$	змінні X_2 і X_3	не пов'язані між собою
$r(X_2, Y) = 0,40789$	$ r_{2,Y} > r_{кр.} = 0,4044$	змінні X_2 і Y	пов'язані між собою
$r(X_3, Y) = -0,19862$	$ r_{3,Y} < r_{кр.} = 0,4044$	змінні X_3 і Y	не пов'язані між собою

Однак, наявність пов'язаних змінних не є наслідком мультиколінеарності. Це означає, що в масиві змінних вплив жодного фактору не розцінюється як визначальний порівняно з іншими. Отже, оцінка

тісноти взаємозв'язку змінних факторів між собою дає можливість зробити висновок про те, що обрані чинники можуть бути включені в одну модель.

В результаті розрахунків отримано рівняння множинної регресії (табл. 3.4):

Таблиця 3.4 – Показники кореляційно-регресійної моделі

Коефіцієнти моделі	Вагові значення коефіцієнтів моделі	Стандартні похибки коефіцієнтів змінних	t-критерій для коефіцієнтів моделі	Коефіцієнти еластичності (Кі)
a_0	0,4163	0,1272	3,2724	x
a_1	0,6151	0,1966	3,1286	0,4609
a_2	0,0102	0,0279	0,3660	0,0099
a_3	0,7006	0,5288	1,3248	0,0333

$$y=0,4163+0,6151 \cdot X_1+0,0102 \cdot X_2+0,7006 \cdot X_3 \quad (3.4)$$

Охарактеризуємо параметри рівняння (3.4).

1. При зростанні коефіцієнта забезпеченості формування оборотних активів власним оборотним капіталом (X_1) на 1 за умов незмінності інших факторів коефіцієнт автономії (Y) в середньому збільшується на 0,6151.

2. Збільшення оборотності капіталу (X_2) на 1 за умов незмінності інших факторів обумовлює підвищення коефіцієнта автономії (Y) в середньому на 0,0102.

3. Зростання рентабельності власного капіталу (X_3) на 1 за умов незмінності інших факторів призводить до збільшення коефіцієнта автономії (Y) в середньому на 0,7006.

Так як фактори, що включені до даної моделі мають різні одиниці виміру, то для проведення порівняльної оцінки їх впливу на рівень фінансової незалежності підприємства постає необхідність у нормуванні коефіцієнтів регресії шляхом розрахунку β -коефіцієнтів.

Після приведення коефіцієнтів регресії у порівняльний вигляд отримано рівняння регресії в стандартизованому виді:

$$y=0,4609 \cdot X_1 + 0,0099 \cdot X_2 + 0,0333 \cdot X_3 \quad (3.5)$$

З рівняння (3.5) видно, що найбільший вплив на величину адекватності регулятивного капіталу має коефіцієнт забезпеченості формування оборотних активів власним оборотним капіталом, вплив цього фактору більше ніж у півтора разів суттєвіший за вплив інших чинників. Цей висновок підтверджується результатами оцінки тісноти зв'язку факторів, включених до моделі.

Проведемо статистичну характеристику моделі (3.4) за даними таблиці 3.5.

Таблиця 3.5 – Параметри для характеристики кореляційно-регресійної моделі

Показник	Значення	Показник	Значення
Коефіцієнт детермінації	0,5464	Табличне значення критерію Фішера	3,0984
Стандартна похибка регресії	0,0432	Табличне значення критерію Стьюдента	2,0345
Критерій Фішера	8,0296	Число ступенів свободи	20

Значення множинного коефіцієнту детермінації ($R^2 = 0,5464$) показує, що зміна коефіцієнта автономії на 54,64% визначається впливом факторів включених в модель, і на 45,36% - впливом інших, неврахованих нами факторів. Про достовірність отриманих значень вагових коефіцієнтів в моделі свідчать результати порівняння t-критеріїв кожного фактора « X_i » з табличним значенням критерію Стьюдента на рівні значимості 0,95 та числом ступенів свободи 20. Так, по абсолютній величині t-критерії вагових коефіцієнтів a_0 та a_1 є більшим за табличне значення критерію Стьюдента ($t_{ТАБЛ}$), що дорівнює 2,0345. Водночас спостерігаємо, що $ta_2 < t_{ТАБЛ}$ та $ta_3 < t_{ТАБЛ}$. Це означає, що отримані величини a_2 , та a_3 статистично не відрізняються від нуля, тобто є не точними або зміщеними внаслідок можливо недостатньої кількості спостережень або переважаючого впливу на результативну ознаку коефіцієнта забезпеченості формування оборотних активів власним оборотним капіталом підприємства.

За критерієм Фішера можна стверджувати, що з ймовірністю 0,95 модель є достовірною, оскільки $F=8,0296$ більше за $F_{\text{таб.}} = 3,0984$. Отже, можемо зробити висновок, що дана модель є придатною для її використання з метою прогнозування фінансової стійкості підприємства шляхом підстановки ймовірних значень фінансових показників.

Проведемо прогноз фінансової стійкості підприємства за отриманою моделлю 3.4. Для початку підставимо за останній рік по чотирьох кварталах в дану модель значення факторів, результати розрахунків яких представлено в таблиці 3.6.

Таблиця 3.6 – База показників для здійснення прогнозу фінансової стійкості Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства.

Показники	I квартал 2018 р.	II квартал 2018 р.	III квартал 2018 р.	IV квартал 2018 р.
Коефіцієнт забезпеченості формування оборотних активів власним оборотним капіталом (X_1)	0,68	0,68	0,56	0,44
Оборотність капіталу (X_2)	0,25	0,49	0,68	0,35
Рентабельність власного капіталу (X_3)	0,01	0,03	0,05	0,07
Коефіцієнт автономії (Y)	0,84	0,86	0,80	0,73

Слід відмітити, що підприємство протягом всього 2018 року забезпечило достатньо високий рівень фінансової незалежності. Протягом аналізованого періоду цей показник дещо погіршився, так на початку року він становив 0,84, а уже в кінці року склав відповідно 73 %. Хоча і спостерігається зменшення коефіцієнта автономії, проте його значення є вищим за його оптимальне. Дані таблиці дозволять побудувати графік і зобразити лінію тренда, що покаже прогнозний показник коефіцієнта автономії на 2019-2020 рр. (рис. 3.1).

З графіка на рисунку 3.2 можемо побачити, що коефіцієнт автономії Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства у 2019-2020 рр. має негативну динаміку. Це свідчить про те, що за незмінності умов передбачається відносно зниження його фінансової стійкості. Втім, слід відмітити, що прогнозне значення коефіцієнта автономії

у найближчій перспективі не існує істотної загрози втрати фінансової стійкості.

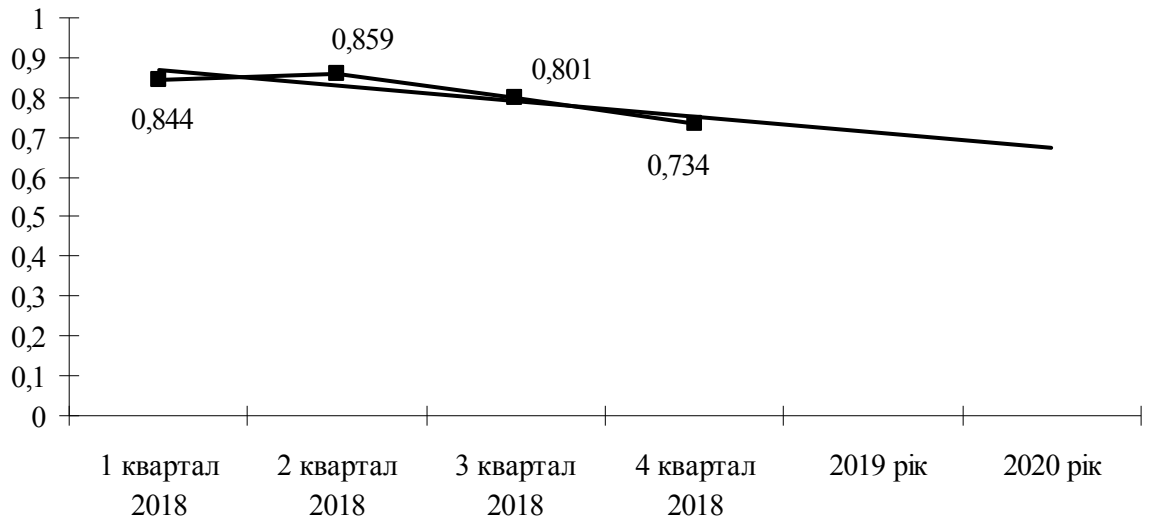

Рисунок 3.1 – Прогноз фінансової стійкості Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства на основі тренду величини коефіцієнта автономії на 2019-2020 рр.

Однак, збереження тенденції зниження коефіцієнта автономії у довгостроковій перспективі криє у собі потенційну загрозу розвитку фінансової кризи на підприємстві. Для того, щоб попередити погіршення фінансового стану Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства потрібно вжити ряд стратегічних заходів для підтримки його фінансової стійкості і не допущення розвитку негативної тенденції коефіцієнта автономії у довгостроковій перспективі.

Отже, прогнозування у системі управління підприємством посідає особливе місце, оскільки надає можливість отримання науково-обґрунтованого висновку про їх можливий фінансовий стан, термін досягнення бажаного стану, альтернативні шляхи розвитку фінансово-економічної діяльності. Прогнозування відіграє провідну роль у формуванні стратегії забезпечення фінансової стійкості підприємства.

У процесі дослідження нами була виведена модель для прогнозування фінансової стійкості підприємства. Перевагами отриманої моделі є те, що за

допомогою одного критерію ми можемо спрогнозувати динаміку фінансової стійкості, всі дані, котрі входять до даної моделі є доступними для використання і простими у розрахунку. Проте недоліком даної моделі є обмеженість застосування, так як вона призначена тільки для Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства.

На основі даних ми здійснили прогноз фінансової стійкості Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства на 2019-2020 рр. і він показує, що його фінансова стійкість матиме негативну динаміку за відсутності адекватних стратегічних заходів по її підтримці. Проте слід відмітити, що прогнозоване зменшення коефіцієнта автономії залишається в межах нормативного значення. Це свідчить про відсутність істотної загрози погіршення фінансової стійкості підприємства. Тому, для того, щоб у довгостроковій перспективі не допустити погіршення фінансової стійкості підприємства потрібно розробити стратегію її підтримки.

3.2 Вибір стратегії забезпечення фінансової стійкості підприємства на основі SPACE-аналізу

Метод SPACE-аналізу (Strategic Position and Action Evaluation) – комплексний метод, призначений для оцінювання ситуації та вибору стратегій. Підприємство завжди має певну стратегію, вона складається несвідомо, а тому, як правило, не обґрунтована належним чином. В основі SPACE-аналізу лежить застосування багатокритеріального підходу, який дозволяє здійснювати ідентифікацію, пошук репрезентативної вибірки характеристик, їх об'єднання у групи, присвоєння їм конкретних оцінок (вагових коефіцієнтів) у межах присвоєної шкали.

Систему критеріїв, що використовуються для проведення аналізу методом SPACE-аналізу, подано в табл. 3.7.

Таблиця 3.7 – Критерії для проведення аналізу методом SPACE-аналізу

[19, с. 302]

Група	Критерії
1. Фінансова сила підприємства	– виробничі витрати; – рентабельність вкладеного капіталу; – стабільність отримання прибутку; – рентабельність інвестицій; – структура заборгованості; – здатність до підвищення рівня капіталізації та залучення коштів
2. Конкурентоздатність підприємства і його становище на ринку	– ринок та його обсяги; – частка підприємства на ринку та її динаміка; – асортимент продукції; – здатність здійснювати маркетингові заходи; – можливості активного впливу на рівень цін і витрат; – зв'язки зі споживачами; – рентабельність продажу
3. Привабливість сектора (галузі)	– характеристика конкурентної ситуації в секторі (галузі); – стадія життєвого циклу сектора (галузі); – залежність розвитку сектора (галузі) від кон'юнктури; – суспільна привабливість сектора (галузі); – використання виробів галузі в інших галузях
4. Стабільність сектора (галузі)	– привабливість життєвого циклу сектора (галузі) та стадія розвитку; – ступінь інноваційності сектора (галузі); – маркетингові й рекламні можливості в галузі; – стабільність прибутку (рентабельності); – ступінь впливу закордонного капіталу

У SPACE-аналізі виокремлюють чотири групи системних критеріїв оцінювання підприємства:

- 1) фінансова сила підприємства (ФС) або економічний потенціал;
- 2) конкурентоспроможність підприємства (КП);
- 3) привабливість галузі (ПГ) (бізнес-напрямок);
- 4) стабільність галузі (СГ) (зовнішні умови бізнесу).

Для оцінки резервів зростання фінансової стійкості нами запропоновані ті критерії в межах визначених груп, які найбільш повно розкривають та характеризують його фінансову діяльність. Під час формування критеріїв оцінювання було враховувати специфічні особливості конкретного підприємства, його цілі та стратегії, наявний виробничий потенціал, досвід роботи тощо. Вибір критеріїв, їх оцінка та визначення рекомендованої стратегії вимагають ґрунтовних знань як методології стратегічного аналізу, так і специфіки галузі та бізнесу підприємства (табл. 3.8).

Таблиця 3.8 – Схема визначення складових для побудови матриці SPACE-аналізу

Внутрішня стратегічна позиція				
Економічний потенціал (EP) («фінансова сила» (FS))				
Фактори	Показник	Оцінка	Вага	Σ оцінки
1.	Показник 1	Оцінка 1	Вагове значення 1	Підсумкова оцінка 1
2.	Показник 2	Оцінка 2	Вагове значення 2	Підсумкова оцінка 2
n.	Показник n	Оцінка n	Вагове значення n	Підсумкова оцінка n
Конкурентні переваги (CA)				
Фактори	Показник	Оцінка	Вага	Σ оцінки
1.	Показник 1	Оцінка 1	Вагове значення 1	Підсумкова оцінка 1
2.	Показник 2	Оцінка 2	Вагове значення 2	Підсумкова оцінка 2
n.	Показник n	Оцінка n	Вагове значення n	Підсумкова оцінка n
Зовнішня стратегічна позиція				
Стабільність середовища (ES) (зовнішні умови бізнесу)				
Фактори	Показник	Оцінка	Вага	Σ оцінки
1.	Показник 1	Оцінка 1	Вагове значення 1	Підсумкова оцінка 1
2.	Показник 2	Оцінка 2	Вагове значення 2	Підсумкова оцінка 2
n.	Показник n	Оцінка n	Вагове значення n	Підсумкова оцінка n
Зовнішня стратегічна позиція				
Стабільність середовища (ES) (зовнішні умови бізнесу)				
Фактори	Показник	Оцінка	Вага	Σ оцінки
1.	Показник 1	Оцінка 1	Вагове значення 1	Підсумкова оцінка 1
2.	Показник 2	Оцінка 2	Вагове значення 2	Підсумкова оцінка 2
n.	Показник n	Оцінка n	Вагове значення n	Підсумкова оцінка n

Кожному з обраних критеріїв у межах однієї групи виставляється експертом оцінка за обраною шкалою. Це може бути 10- або 5-бальна шкала. «Вага» визначає значущість кожного критерію щодо всієї сукупності критеріїв та міститься в діапазоні від 0 до 1, сума значень при цьому має становити 1. Після обчислення значень оцінок за кожним критерієм (оцінка перемножується на «вагу»), визначається сумарна оцінка за кожною групою.

Процедура аналізу SPACE-аналізу не обмежується побудовою таблиці результатів оцінки ситуації в якій знаходиться підприємство. Після отримання зважених оцінок ключових критеріїв наступним етапом SPACE-аналізу є побудова вектора рекомендованої стратегії в системі координат SPACE-аналізу. Отримані результати розрахунків наносимо на прямокутну систему координат, в якій кожна піввісь є поданням загального критерію за групою (рис. 3.2).

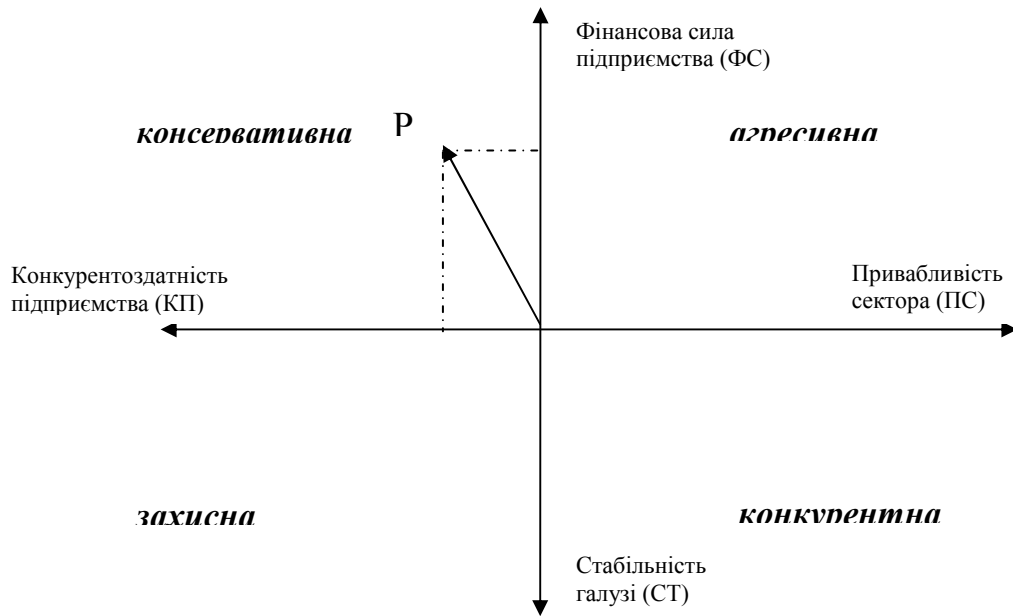

Рисунок 3.2 – Оцінка стратегічного становища підприємства в методі SPACE-аналізу [92, с. 235]

Кожний із вихідних критеріїв зображується як точка на відповідній півосі. Щоб визначити рекомендовану стратегію, потрібно знайти координати точки $P(x,y)$ за формулами:

$$x = \text{ПС} - \text{КП}; y = \text{ФС} - \text{СТ}, \quad (3.6)$$

де ФС – фінансова сила підприємства;

ПС – привабливість сектора (галузі);

КП – конкурентоздатність підприємства;

СТ – стабільність сектора (галузі).

У результаті сполучення цієї точки з початком координат утворюється вектор, що вказує на наявний чи доступний у перспективі тип стратегії. Щоб дістати обґрунтовані результати за допомогою SPACE-аналізу, необхідно пройти кілька етапів:

– початковий етап – підготовка стратегічної сесії-семінара. Метою цього етапу є вибір серед співробітників підприємства тих осіб, яких передбачається включити в групу розробки стратегії;

– розробка критеріїв оцінки – на цьому етапі під час сесії-семінару необхідно розробити конкретні критерії оцінки, їх ієрархію, а також визначити фактори для кожного критерію оцінки. При визначенні ієрархії критеріїв потрібно спиратися на їхні ваги, сума яких завжди має дорівнювати одиниці;

– узгодження стратегії між підгрупами – підсумком цього етапу стратегічної сесії-семінару є розробка стратегії для підприємства однієї чи декількох можливих стратегій.

Такий підхід не завжди дає змогу правильно оцінити ситуацію, особливо тоді, коли рівень невизначеності зовнішнього середовища високий. Альтернативним способом подання чисел є формат довірчих інтервалів, який безболісно адаптується до більшості інструментів стратегічного аналізу, в тому числі й до методу SPACE-аналізу.

Для того, щоб визначити рекомендовану стратегію (або діапазон стратегій), потрібно в обраній системі координат замість вектора побудувати трикутник, вершинами якого буде початок координат і точки $P_1(x_1, y_1)$, $P_2(x_2, y_2)$. Трансформуємо формулу для довірчих інтервалів:

$$[x_1, x_2] = [PC_1, PC_2] (-) [KP_1, KP_2]; \quad (3.7)$$

$$[y_1, y_2] = [FC_1, FC_2] (-) [CT_1, CT_2]. \quad (3.8)$$

Отже, в умовах невизначеності числові дані в методиці SPACE можна перетворювати у формат довірчих інтервалів і проводити аналіз, оперуючи діапазонами чисел. Це дозволяє впевненіше окреслювати стратегічний трикутник і завчасно готувати різні сценарії стратегічної поведінки залежно

від змін у зовнішньому середовищі, які оцінюють підприємство в майбутньому.

Розглянемо застосування даного методу для аналізу ринкової позиції та вибору оптимальної стратегії Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства, результати бальної оцінки показників за ключовими критеріями для якого наведені в таблиці 3.9.

Таблиця 3.9 – Результати бальної оцінки критеріїв за методом SPACE-аналізу Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства

Критерії	Оцінка, балів	Вага	Зважена оцінка, балів
Фінансова сила підприємства (ФС)			
Коефіцієнт фінансової залежності	5-7	0,4	2-2,8
Коефіцієнт фінансування	6-8	0,3	1,8-2,4
Коефіцієнт фінансової стійкості	7-9	0,3	2,1-2,7
Загальна оцінка критерію			5,9-7,9
Конкурентоспроможність підприємства (КП)			
Характеристика конкурентів	3-4	0,3	0,9-1,2
Структура асортименту продукції	4-5	0,5	2-2,5
Здатність здійснювати маркетингові заходи	2-3	0,2	0,4-0,6
Загальна оцінка критерію			3,3-4,3
Привабливість галузі (ПГ)			
Загальна привабливість галузі (серед інших галузей);	1-2	0,2	0,2-0,6
Міра інноваційної діяльності галузі	2-4	0,7	2,1-2,8
Застосування виробів даної галузі в інших секторах економіки	0-1	0,1	0-0,1
Загальна оцінка критерію			2,3-3,5
Стабільність галузі (СГ)			
Ступінь впливу держави на галузь (регулювання діяльності);	6-7	0,4	2,4-2,8
Стабільність прибутку (рентабельності);	7-8	0,3	2,1-2,4
Ступінь залежності галузі від іноземних ринків сировини	3-5	0,3	0,9-1,5
Загальна оцінка критерію			3,4-6,7

Для оцінки фінансової сили підприємства було обрано коефіцієнти фінансової залежності, фінансування та фінансової стійкості; для оцінки конкурентоспроможності підприємства – показники характеристики конкурентів, структуру асортименту продукції та здатність здійснювати маркетингові заходи. Привабливість галузі визначається загальною привабливістю галузі (серед інших галузей), стадією розвитку даної галузі та

Таким чином, згідно з результатами, отриманими за допомогою методу SPACE, Полтавське казенне експериментально протезно-ортопедичне підприємство має дотримуватися консервативної стратегії. Дана стратегія характерна для стабільних, повільно зростаючих ринків. Підприємство при цьому не має серйозних переваг, воно отримало конкурентну перевагу у відносно нестабільній обстановці. Критичним фактором є конкурентоспроможність продукту. Дії спрямовані на зниження собівартості при підвищенні якості продукту або скорочення випуску і вихід на більш перспективні ринки.

На основі проведеного дослідження було визначено такі зовнішні ресурси зростання:

- підтримання існуючого рівня виробничих потужностей;
- концентрація на управлінні потоком платежів;
- додатковий захист конкурентоздатних продуктів;
- скорочення витрат;
- збереження контингенту споживачів продукції, шляхом впровадження акційних пропозицій;
- дотримання існуючої концепції управління фінансовими ресурсами.

Запровадження визначених заходів допоможе підприємству реалізувати зовнішні резерви підвищення фінансової стійкості підприємства, наслідком якої стане підвищення ефективності його діяльності.

Отже застосування SPACE-аналізу дозволило визначити стратегію, за якою повинно діяти Полтавське казенне експериментальне протезно-ортопедичне підприємство з метою збереження і підтримки достатнього рівня фінансової стійкості у довгостроковій перспективі. Даною стратегією є консервативна, яка властива підприємствам з класичним типом виробництва в умовах макроекономічної нестабільності. В межах цієї стратегії визначені резерви зростання фінансової стійкості Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства: підтримання

наявного рівня виробничих потужностей; концентрація на управлінні потоком платежів; додатковий захист конкурентоздатних продуктів, економія витрат; збереження внутрішнього ринку збуту шляхом підвищення якості продукції та розробки її покращених зразків; дотримання існуючої концепції управління фінансовими ресурсами.

3.3 Напрями підвищення фінансової стійкості підприємства у стратегічній перспективі

Фінансова стійкість підприємства є однією з головних умов успішної і стабільної роботи підприємства в ринкових умовах. Якщо підприємство фінансово стійке, платоспроможне, то воно має низку переваг перед іншими підприємствами такого ж профілю при отриманні кредитів, залученні інвестицій, у виборі постачальників і в підборі кваліфікованих кадрів. Чим вища стійкість підприємства, тим більш воно незалежне від несподіваних змін ринкової кон'юнктури і, отже, тим менше ризик банкрутства.

Фінансова стійкість підприємства визначається сукупністю показників, що свідчать про його можливість підтримувати нормальну виробничу рівновагу, про його здатність до економічного розвитку [22, с. 125].

До системи заходів щодо забезпечення фінансової стійкості підприємства у довгостроковій перспективі слід віднести: по-перше, обґрунтування принципів її досягнення. До принципів фінансової стійкості підприємства належать: раціональне управління витратами (шляхом мінімізації витрат та максимізації фінансових результатів), забезпечення прибутковості (шляхом досягнення найбільших прибутку та рентабельності), оптимізація виробничої структури (шляхом управління факторами постачання та збуту, оптимізація розташування сировинних джерел та ринків

збуту), удосконалення товарної політики (шляхом дотримання належного рівня якості та конкурентоспроможності продукції, оптимальної цінової політики), раціональне управління запасами та ефективне фінансове планування.

По-друге, створення умов для досягнення сталої фінансової рівноваги. Під фінансовою рівновагою в даному випадку розуміється відповідність між можливим обсягом власних фінансових ресурсів, які підприємство генерує та необхідним обсягом споживання цих фінансових ресурсів.

По-третє, визначення факторів впливу і порядок їх урахування для формування стратегії розвитку підприємства. Факторами стратегії забезпечення фінансової стійкості сучасного підприємства як відкритої соціально-економічної системи є не тільки його внутрішній потенціал, спрямований на досягнення цілей економічного розвитку, а й зовнішні економічні умови, які значно впливають на ефективність фінансово-економічного потенціалу будь-якого суб`єкта економіки.

Забезпечення фінансової стійкості підприємства у довгостроковій перспективі досягається головним чином за допомогою фінансового планування, яке визначає найважливіші показники, пропорції та темпи розширеного відтворення, та є основною формою реалізації головних цілей підприємства.

Дослідження питання підвищення фінансової стійкості є актуальним, оскільки в даний час головною проблемою ефективного функціонування державних підприємств є низький рівень їх фінансової стійкості.

Кризові явища становлять загрозу фінансової стійкості підприємств, але в умовах циклічного розвитку економіки їх виникнення закономірно. У зв'язку з цим необхідно виявлення економічних криз у фінансовій стійкості підприємства і своєчасне вжиття заходів з управління кризовими явищами, комплекс яких утворює управління фінансовою стійкістю. Таким чином, в умовах кризи планування дозволяє уникнути великих

помилки в оцінці можливих альтернатив ринкової динаміки, поведінки конкурентів і партнерів на внутрішньому і зовнішніх ринках.

Ранжування цілей фінансового менеджменту відносно фінансової стійкості підприємств наведено в табл. 3.10 [77, с.40].

Таблиця 3.10 – Ранжування цілей фінансового менеджменту за ступенем впливу на фінансову стійкість підприємства

Вид цілей фінансового менеджменту	Цілі фінансового менеджменту	Можливий вплив на фінансову стійкість при досягненні цілі
Стратегічні	Лідерство на ринку	Негативний
	Максимізація вартості капіталу	Негативний
	Максимізація прибутку: – зростання рентабельності продажу; – зростання обсягів виробництва та реалізації	Позитивний Негативний
	Ефективне використання всіх видів ресурсів: – ефективність виробництва	Позитивний
	Уникнення банкрутства: – забезпечення стійкості функціонування підприємства; – досягнення раціонального співвідношення власних та позикових ресурсів	Позитивний Позитивний
Тактичні	Збалансованість сум та строків надходження та витрачання грошових ресурсів: – достатність обсягів грошових надходжень; – збільшення оборотності коштів підприємства	Позитивний Позитивний
	Мінімізація витрат (зниження собівартості продукції)	Позитивний

Представлений в табл. 3.10 можливий вплив цілей фінансового менеджменту носить умовний характер і пояснюється обраною політикою управління фінансами підприємства (консервативна, раціональна або агресивна), залежно від якої будується система цілей фінансового менеджменту.

Процес управління фінансовою стійкістю – це сукупність циклічних дій, пов'язаних з виявленням факторів, що впливають на фінансову стійкість, з пошуком і організацією виконання прийнятих фінансових рішень.

Стратегічне управління фінансовою стійкістю повинно враховувати не тільки цілі фінансового менеджменту та тип фінансової політики, а й вид фінансової стійкості, який характерний для підприємства на даний

момент часу. Фінансово стійкий стан підприємства дає можливість здійснювати активний розвиток підприємства (поєднання операцій з різним рівнем фінансового ризику, що дозволяє впроваджувати інновації, проводити модернізацію і технічне переозброєння підприємства).

В умовах стабільного фінансового стану доцільні заходи щодо підвищення рентабельності продажів, обережні вкладення в ризикові інвестиції, їх ранжування за ступенем терміновості здійснення. Підприємству, що знаходиться в нестійкому фінансовому стані, при здійсненні вкладень доцільно віддавати перевагу менш ризиковим операціям і які мають найменший термін окупності.

Основним стратегічним завданням фінансово нестійкого підприємства є стабілізація фінансового стану шляхом реструктуризації заборгованості, відстрочення платежів, продажу непрофільних активів.

Управління фінансовою стійкістю підприємства залежить від типу фінансової політики, що застосовується на підприємстві, оскільки від неї залежить допустимий рівень ризику і рентабельності, а також цільові показники фінансової стійкості [3]. На рис. 3.4 представлено стратегічне управління фінансовою стійкістю підприємства.

Реалізуючи консервативну фінансову політику, підприємство при управлінні структурою джерел фінансування віддає перевагу власним джерелам фінансування, що обумовлює недостатній рівень рентабельності активів через відсутність ефекту фінансового важеля і високої ціни капіталу.

Результатом даної фінансової політики є мінімізація втрати фінансової стійкості, однак в результаті недостатнього фінансування інвестиційної діяльності можливе зниження конкурентоспроможності продукції. Для збереження фінансової стійкості в довгостроковому періоді важливо регулювати відпускні ціни на готову продукцію шляхом мінімізації постійних витрат підприємства, а також активізувати заходи щодо просування продукції.

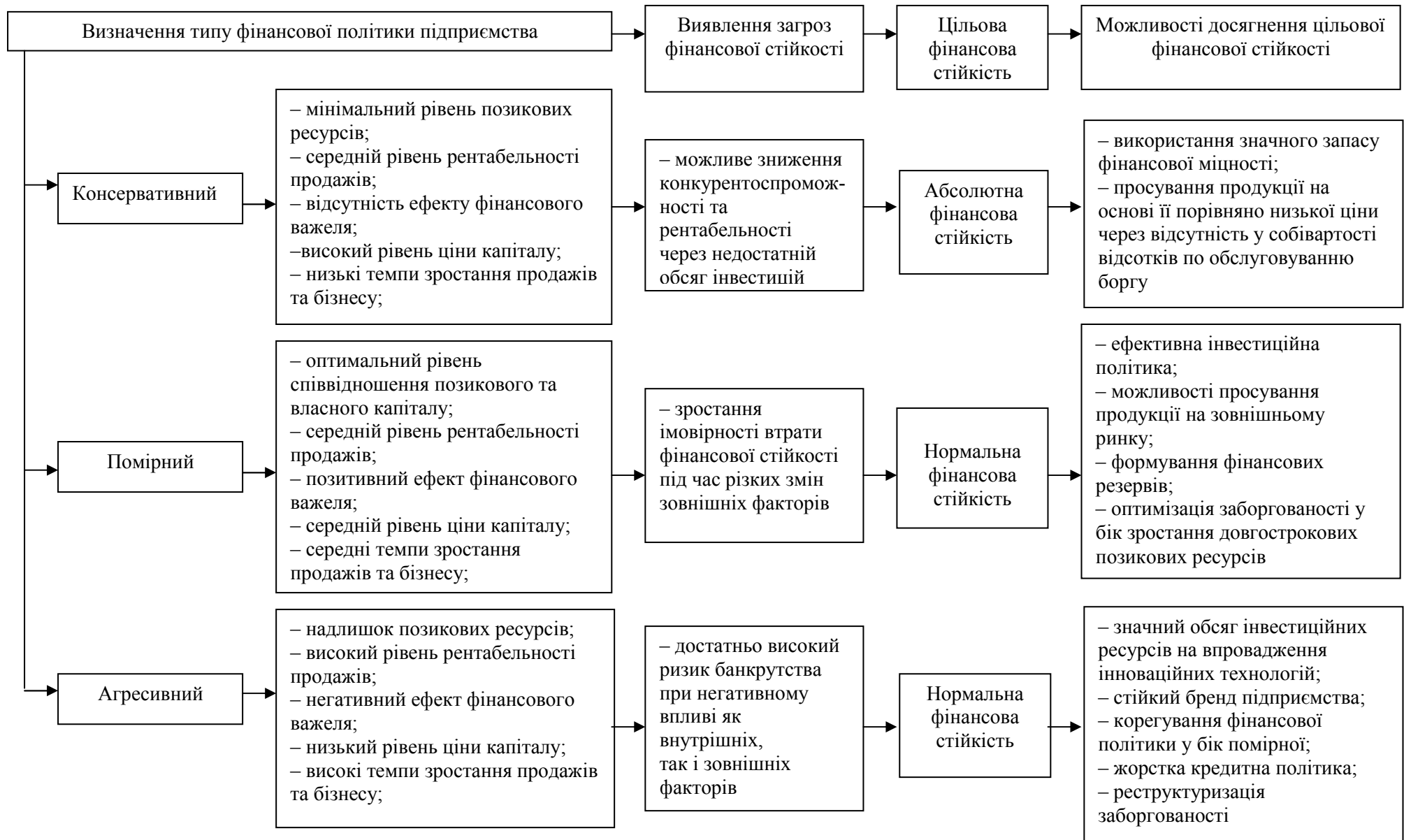

Рисунок 3.4 – Забезпечення фінансової стійкості стратегічними інструментами фінансового менеджменту [6, с. 93]

При проведенні помірної політики управління фінансами досягається позитивний ефект фінансового важеля, який обумовлює достатню фінансову стійкість підприємства і знижує середньозважену вартість капіталу. В умовах помірної політики управління фінансами підприємства отриманий прибуток спрямовується на інвестиційні проекти та створення резервних фондів. Даний тип політики є оптимальним, оскільки забезпечує досягнення цілей фінансового менеджменту з оптимальним рівнем ризику втрати фінансової стійкості і створює можливість формування запасу фінансової міцності на випадок несприятливого впливу зовнішніх факторів.

Характерна особливість агресивної політики управління фінансами полягає в низькій фінансовій стійкості підприємства, а під впливом негативних внутрішніх або зовнішніх факторів вона може призвести до банкрутства. При управлінні фінансовою стійкістю доцільно здійснювати реструктуризацію заборгованості, ранжувати інвестиційні проекти за ступенем релевантності та реалізовувати їх у цій послідовності. Вивільнені фінансові ресурси доцільно спрямувати на збільшення обсягу власного капіталу підприємства з метою підвищення фінансової стійкості.

До напрямів забезпечення фінансової стійкості інструментами тактичного фінансового менеджменту [26, с. 329] можна віднести вибір цільової структури фінансування оборотних коштів, встановлення принципів оптимізації політики управління витратами (обґрунтованості, мінімізації, планування), який дозволяє уточнити заходи щодо досягнення цільової фінансової стійкості підприємств (табл. 3.11).

Управління витратами підприємства будується за наступними напрямками: планування витрат виходячи з цільового рівня рентабельності і прибутку підприємства (залежно від типу фінансової політики); нормування витрат і калькулювання собівартості продукції з метою уникнення зайвого затоварення фінансових ресурсів; пошук можливостей зниження витрат (використання взаємозамінних

комплектуючих, зменшення браку, скорочення простоїв устаткування, застосування енергоефективного обладнання).

Таблиця 3.11 – Тактичні інструменти забезпечення фінансової стійкості підприємства [29, с. 85]

Консервативна політика	Помірна політика	Агресивна політика
управління оборотними активами		
– забезпечується потреба в оборотних коштах за рахунок власного капіталу на рівні 50-70%; – 20-30% оборотних коштів фінансується за рахунок довгострокового позикового капіталу; – значні витрати власного капіталу на фінансування оборотних коштів; – мінімізація рівня дебіторської та кредиторської заборгованості; – максимізація грошових коштів підприємства.	– оборотні кошти фінансуються на 50% за рахунок власного і довгострокового позикового капіталу; – за рахунок короткострокового позикового капіталу - весь обсяг змінної їх частини оборотних засобів; – середній рівень витрат власного капіталу на фінансування оборотних коштів; – співставні темпи зростання і оборотності дебіторської заборгованості, мінімізація простроченої; – середній рівень обсягу грошових коштів підприємства.	– оборотні кошти фінансуються на 10-30% за рахунок власного і довгострокового позикового капіталу; – 90-70% в оборотних коштах фінансується за рахунок короткострокового позикового капіталу; – низький рівень витрат власного капіталу на фінансування оборотних коштів; – темпи зростання кредиторської заборгованості вище дебіторської; – мінімальний рівень грошових коштів.
управління витратами – калькулювання собівартості продукції		
– зниження витрат за рахунок знижок постачальників на значний обсяг закупівлі; – зниження витрат на оплату праці за рахунок підвищення кваліфікації персоналу; – скорочення простоїв обладнання, здійснення повного циклу виробництва.	– закупівля сировини і матеріалів з урахуванням можливого збою поставок продукції; – модернізація обладнання, що знижує потребу в трудових ресурсах; – виконання виробництва продукції із залученням зовнішніх фахівців.	– жорстке нормування закупівель сировини, відсутність складських приміщень, розвинена логістика; – реінжиніринг бізнес-процесів; – використання аутсорсингу у виробництві продукції; – застосування прискореної амортизації в результаті закупівлі обладнання в лізинг.

Управління оборотними коштами підприємства являє собою управління їх кругообігом, в процесі якого ці кошти проходять три стадії: грошову, виробничу і товарну. Для забезпечення безперервного процесу виробництва на підприємстві оборотні кошти повинні знаходитися в достатній кількості в кожній з трьох стадій виробництва.

Мінімальна потреба в оборотних коштах покривається за рахунок власних оборотних коштів, розмір яких повинен складати не менше 10% від оборотних активів, а рекомендоване значення складає 50-70%.

Додаткова потреба в оборотних коштах покривається за рахунок позикових коштів, які є платними, що призводить до зменшення прибутку підприємства, тому важливо враховувати їх вплив на фінансові результати підприємства.

Виділяють три підходи до фінансування активів: консервативний, помірний і агресивний [9, с. 89]. Консервативний підхід до фінансування оборотних активів припускає, що за рахунок власного і довгострокового позикового капіталу повинна фінансуватися постійна частина оборотних активів і приблизно половина змінної їх частини. Друга половина змінної частини оборотних активів повинна фінансуватися за рахунок короткострокового позикового капіталу. Така модель (тип політики) фінансування оборотних активів забезпечує високий рівень фінансової стійкості підприємства (за рахунок мінімального обсягу використання короткострокових позикових коштів), проте збільшує витрати власного капіталу на їх фінансування, що за інших рівних умов призводить до зниження рівня його рентабельності.

Помірний (або компромісний) підхід до фінансування оборотних активів припускає, що за рахунок власного і довгострокового позикового капіталу повинна фінансуватися постійна частина оборотних активів, в той час як за рахунок короткострокового позикового капіталу – весь обсяг змінної їх частини.

Така модель (тип політики) фінансування оборотних активів забезпечує прийнятний рівень фінансової стійкості підприємства та рентабельність використання власного капіталу, наближену до середньоринкової норми прибутку на капітал.

Агресивний підхід до фінансування оборотних активів припускає, що за рахунок власного і довгострокового позикового капіталу фінансується лише невелика частка постійної їх частини (не більше половини), у той час як за рахунок короткострокового позикового капіталу – переважна частка постійної і вся змінна частини оборотних активів. Така модель (тип політики) створює проблеми в забезпеченні

поточної платоспроможності та фінансової стійкості підприємства. Разом з тим вона дозволяє здійснювати операційну діяльність з мінімальною потребою у власному капіталі, а отже, забезпечувати за інших рівних умов найбільш високий рівень його рентабельності.

Основними напрямками зміцнення фінансової стійкості Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства, на нашу думку, є такі :

1. Оптимізація структури капіталу підприємства. Цей напрям полягає у визначенні оптимального співвідношення власного та позикового капіталу підприємства, адже формування оптимальної структури капіталу для фінансування необхідного обсягу витрат та забезпечення бажаного рівня доходів є одним із найважливіших завдань, що вирішуються в процесі фінансового управління підприємством.

2. Зниження собівартості продукції (робіт, послуг) дозволить підприємству бути конкурентоспроможним на ринку, що можливе за рахунок розвитку інноваційної діяльності, більш раціонального використання фінансових, матеріальних і трудових ресурсів, більш ефективного управління витратами.

3. Перегляд середньозважених величин запасів продукції на складах на день, тиждень, місяць. Зниження рівня запасів відбувається в результаті планування залишків запасів, а також реалізації невикористаних товарно-матеріальних цінностей. Завищений розмір запасів, впливає на кредиторську заборгованість, що відповідно несприятливо для підприємства.

Підвищення ефективності використання активів має позитивне значення як для окремих суб'єктів господарювання, так і для народного господарства в цілому. Раціональна організація оборотних і необоротних активів справляє неабиякий вплив на результативність і ефективність роботи підприємства, його фінансову стійкість.

4. Використання фінансового планування необхідне для забезпечення ритмічної й ефективної роботи підприємства, для вдосконалення управління виробничим потенціалом і джерелами його формування. Цьому сприяють : розроблення бізнес-плану, фінансового плану; контроль і аналіз виконання бізнес-плану, зокрема фінансового плану; вживання конкретних заходів щодо фінансово-господарської стабілізації.

5. Розробка грамотної фінансової стратегії підприємства, яка б дозволила підприємству залучати, як короткострокові, так і довгострокові позикові кошти, при цьому підтримуючи оптимальні пропорції між власним і позиковим капіталом.

Також позитивний вплив на покращення фінансової стійкості підприємства може надати: посилення роботи зі стягнення дебіторської заборгованості, в результаті якої відбувається підвищення частки грошових коштів, прискорення оборотності оборотних коштів, зростання забезпеченості власними оборотними засобами; прискорення оборотності дебіторської заборгованості і як наслідок більш ритмічні надходження коштів від дебіторів, збільшення «запасу міцності» за показниками платоспроможності тощо.

Прогнозування і моніторинг є ще одним напрямом покращення фінансового стану, оскільки, щоб грамотно керувати виробництвом, активно впливати на формування показників господарської і фінансової діяльності, необхідно постійно використовувати дані про його стан, а також зміни, які в ньому відбуваються.

Для забезпечення фінансової стійкості важливе значення має фінансове прогнозування, змістом якого є дослідження й розробка можливих шляхів розвитку фінансів підприємства в довгостроковій перспективі. У кінцевому підсумку прогнозування дає змогу оцінити ймовірність фінансового благополуччя [60, с. 107]

Для підтримки фінансової стійкості підприємства необхідним є запровадження системи заходів:

- постійний моніторинг зовнішнього і внутрішнього стану підприємства;
- розробку заходів із зниження зовнішньої вразливості підприємства;

- розробку підготовчих планів при виникненні проблемних ситуацій, здійсненні попередніх заходів для їхнього забезпечення;
- впровадження планів здійснення практичних заходів при виникненні кризової ситуації, прийняття ризикових і нестандартних рішень у випадку відхилення розвитку ситуації.

Саме за таких умов можна забезпечити систему моніторингу кожної із складових економічної стійкості підприємства, яка змогла б надати можливість оптимізувати її відповідно до перспектив розвитку [20, с. 144].

Також до основних напрямів підвищення фінансової стійкості підприємства, на які варто звернути особливу увагу, можна віднести:

- для раціонального використання виробничих запасів запровадити чітку систему планування цих запасів;
- для зменшення ризику неповернення коштів за реалізовану продукцію здійснювати аналіз платоспроможності та фінансової стійкості покупців;
- запровадити моніторинг щодо стану дебіторської заборгованості та впроваджувати заходи для зменшення частки дебіторської заборгованості в структурі оборотного капіталу;
- для збільшення ліквідності, підвищення рентабельності та прибутків підприємства слід використовувати факторинг – один із найперспективніших видів банківських послуг. Факторинг – це можливість для постачальника швидко отримати гроші за відвантажений товар або надані послуги, і таким чином точно спланувати свої фінансові потоки, не очікуючи оплати від покупця. Це можливість отримання додаткового фінансування під дебіторську заборгованість.

Реалізація запропонованих шляхів покращення фінансової стійкості Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства має позитивно вплинути й на його конкурентоспроможність.

Таким чином, метою управління стратегічною фінансовою стійкістю підприємства є забезпечення стабільності функціонування і розвитку підприємства у довгостроковій перспективі шляхом розробки ефективної стратегії. Належний рівень фінансової стійкості підприємства в процесі його

розвитку та функціонування забезпечується формуванням оптимальної та гнучкої структури капіталу, підтримкою постійної платоспроможності та ліквідності, збалансуванням грошових потоків, аналізом кредитоспроможності, вільним маневруванням грошових коштів, постійним стабільним перевищення доходів над витратами, тобто досягається завдяки ефективному управлінню фінансами.

Отже, система заходів для підвищення фінансової стійкості Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства повинна передбачати: запровадження чіткої системи планування запасів; здійснення аналізу платоспроможності та фінансової стійкості покупців; запровадження моніторингу щодо стану дебіторської заборгованості та впровадження заходів для зменшення частки дебіторської заборгованості в структурі оборотного капіталу; використання такого виду банківських послуг, як факторинг.

Забезпечення достатнього рівня фінансової стійкості дає змогу підприємству активізувати діяльність, спрямовану на завоювання ним конкурентних переваг, розвиток свого потенціалу і забезпечення економічного зростання, яке можна розглядати як збалансовану в часі фінансову стійкість.

Можна стверджувати, що за умови використання засобів підвищення фінансової стійкості, будь-яке підприємство може підвищити свою фінансову стійкість, що, в свою чергу, позитивно вплине не лише на загальний фінансовий стан підприємства, а й на його діяльність в цілому.

Висновки за розділом 3

Результати дослідження проведені у третьому розділі дипломної роботи дозволяють зробити наступні висновки.

Прогнозування фінансової стійкості підприємства ґрунтуючись на науковому передбаченні майбутнього, базується на пізнанні законів економічного розвитку, аналізі та синтезі, мисленні, економіко-математичному моделюванні економічних процесів дозволяє підприємству вчасно реагувати на зміни фінансової ситуації, уникаючи тим самим невиправданих втрат ресурсів, забезпечуючи безперервність функціонування підприємства в умовах невизначеності економічного середовища.

Для обґрунтування підходу щодо прогнозування фінансової стійкості підприємства в процесі нашого дослідження було використано економіко-математичну модель, розроблену за допомогою кореляційно-регресійного аналізу. Результати прогнозу на 2019-2020 рр. свідчать, що фінансова стійкість Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства має тенденцію до зниження. Проте слід відмітити, що зменшившись коефіцієнт автономії знаходиться в межах нормативного значення. Це говорить про високу фінансову незалежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування його діяльності. Для того, щоб у довгостроковій перспективі не допустити погіршення фінансової стійкості підприємству потрібно розробити дієву стратегію щодо її підтримки на належному рівні.

В процесі дослідження нами був використаний SPACE-аналіз – метод комплексного, перспективного, в тому числі фінансового аналізу, який дозволяє здійснити оцінку стратегічного положення підприємства і визначитись щодо подальших дій його розвитку. Згідно з результатами, отриманими за допомогою методу SPACE, Полтавське казенне експериментально протезно-ортопедичне підприємство має дотримуватися консервативної стратегії.

Так як прогнозується, що фінансова стійкість підприємства у 2020 році має тенденцію до зменшення, тому нами було запропоновано шляхи для її підвищення. Тож до основних напрямів підвищення фінансової стійкості підприємства, на які варто звернути особливу увагу, можна віднести наступні: для раціонального використання виробничих запасів запровадити чітку систему планування цих запасів; для зменшення ризику неповернення коштів за реалізовану продукцію здійснювати аналіз платоспроможності та фінансової стійкості покупців; запровадити моніторинг щодо стану дебіторської заборгованості та впроваджувати заходи для зменшення частки дебіторської заборгованості в структурі оборотного капіталу; для збільшення ліквідності, підвищення рентабельності та прибутків підприємства слід використовувати факторинг – один із найперспективніших видів банківських послуг.

ВИСНОВКИ

Результати проведеного дослідження в дипломній роботі на тему «Стратегія забезпечення фінансової стійкості підприємства» (за матеріалами Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства) дозволяють зробити наступні висновки.

1. Фінансова стійкість виступає важливою складовою спроможності підприємства функціонувати протягом тривалого періоду, одержуючи достатній для відновлення потенціалу і стабільного розвитку прибутку, забезпечуючи при цьому економічно обґрунтоване співвідношення джерел фінансування та активів і збалансоване надходження й виплату грошових коштів, попри вплив внутрішніх і зовнішніх чинників.

Узагальнюючи теоретичний аналіз понять різних авторів, ми дійшли висновку, що не можна ототожнювати фінансову стійкість з фінансовою стабільністю, фінансовою рівновагою та фінансовою безпекою, тому що вона являє такий стан фінансових ресурсів, за якого діяльність підприємства розвивається на основі збільшення прибутку, його платоспроможність є стабільною, а кредитоспроможність – високою в умовах допустимого рівня ризику.

Уточнення сутності поняття фінансової стійкості дозволило нам сформулювати її наступне визначення: фінансова стійкість – це такий стан фінансових ресурсів підприємства, за якого забезпечується ефективна протидія зовнішнім кризовим чинникам та збалансоване управління внутрішнім фінансовим потенціалом з метою досягнення стану фінансової рівноваги як основи формування сталого розвитку.

Фінансова стійкість підприємства формується під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх чинників. До внутрішніх відносяться такі, як конкурентна позиція підприємства, принципи його діяльності, ресурси та їх використання, маркетингова стратегія, фінансова політика, а до зовнішніх –

політичні, економіко-демографічні, психографічні, науково-технічні, форми конкуренції.

2. З'ясовано, що основою управління фінансовою стійкістю підприємства є стратегія її забезпечення, під якою ми розуміємо домінуючу фінансову стратегію. Домінуючі сфери фінансової стратегії запропоновано розширити стратегією забезпечення фінансової стійкості. Цілі, задачі і ключові стратегічні рішення даної домінуючої фінансової стратегії спрямовуються на формування та підтримку найважливіших кількісних та якісних показників стійкого фінансового стану підприємства, що виявляється у його спроможності попереджувати розбалансування внутрішньої сфери фінансів, протидіючи негативному впливу внутрішніх та зовнішніх факторів.

3. В основі розробки стратегії фінансової стійкості підприємства лежать принципи нової управлінської парадигми – системи стратегічного управління. До них відносяться: розгляд підприємства як відкритої соціально-економічної системи, здатної до самоорганізації; облік базових стратегій операційної діяльності підприємства; переважна орієнтація на підприємницький стиль стратегічного управління капіталом; виділення політики забезпечення фінансової стійкості; забезпечення гнучкості стратегії фінансової стійкості; забезпечення альтернативності стратегічного фінансового вибору; забезпечення постійного використання результатів технологічного прогресу у фінансовій діяльності; облік рівня фінансового ризику у процесі стратегічних фінансових рішень; орієнтація на професійний апарат фінансових менеджерів у процесі реалізації стратегії фінансової стійкості; забезпечення розробленої стратегії фінансової стійкості відповідною організаційною структурою і корпоративною культурою.

Зазначені принципи складають основу механізму розробки стратегії фінансової стійкості підприємства, під яким ми розуміємо сукупність методів, важелів та інструментів, що застосовуються суб'єктами фінансових відносин по відношенню до об'єктів їх взаємодії на визначених принципах

для досягнення стратегічної мети – забезпечення довгострокової фінансової стійкості підприємства.

Розробка стратегії фінансової стійкості дозволить керівникам забезпечити стабільне функціонування та прогнозування розвитку підприємства в майбутньому.

4. За результатами комплексного аналізу фінансового стану Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства зроблено висновок про його абсолютну фінансову стійкість, яка зберігається протягом 2016-2018 рр. Підприємство має стабільну платоспроможність, високий рівень ліквідності активів. За 2016-2018 роки збільшився фінансовий потенціал підприємства, зросли обсяги активів, чистої виручки та чистого прибутку. Водночас слід відмітити і негативні зміни, а саме: відбулося збільшення суми позикового капіталу підприємства та коефіцієнта фінансового ризику, що свідчить про посилення залежності підприємства від зовнішніх інвесторів і кредиторів. Крім того, спостерігається зменшення коефіцієнта абсолютної ліквідності, яке відображає погіршення стану термінової платоспроможності підприємства. Розрахувавши фінансові коефіцієнти, слід зазначити, хоч і деякі з них мають тенденцію до зменшення, проте майже всі вони знаходяться в межах норми.

Баланс Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства в цілому відображає позитивні зміни. Так, валюта балансу стабільно зростала протягом 2016–2018 років, темпи росту оборотних активів вищі, ніж темпи росту необоротних, наявний приріст власного капіталу, немає різких змін в окремих статтях балансу, підприємство має фінансові ресурси для розширення діяльності та інвестування. Враховуючи аналіз аналітичного балансу, ми можемо визначити підприємство як фінансово стійке та платоспроможне.

5. Результати аналізу дозволяють зробити висновок про наявність стійкого фінансового стану підприємства, на що вказує розмір та тенденція зміни основних фінансових коефіцієнтів. Хоча протягом аналізованого

періоду і спостерігається зменшення більшості показників, проте слід зазначити, що всі вони знаходяться в межах нормативного значення. Перевищення коефіцієнтом автономії та фінансової стійкості (П) своїх нормативних значень є позитивним, адже чим більше їхнє значення, тим менша залежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування.

Здійснивши розрахунок абсолютних показників слід зазначити, що підприємство протягом досліджуваного періоду знаходилося у стійкому фінансовому стані. Про це свідчить результат діагностики типу фінансової стійкості. Так, було ідентифіковано, що впродовж 2016-2018рр. фінансовий стан підприємства оцінюється як абсолютний та протягом періоду він не змінився.

В цілому, проведений аналіз часткових показників фінансової стійкості дає можливість характеризувати фінансовий стан Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства як стійкий з позитивною тенденцією до розвитку.

6. Незважаючи на нестабільність динамічної фінансової рівноваги Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства, більшість її статичних показників перебувають в межах норми.

Впродовж 2007-2018рр. підприємство не виходило із зони чистого інвестування та прибутковості завдяки запасу ліквідності та фінансової міцності. Отже, створений контрциклічний буфер поглинає зовнішні удари, запобігаючи виснаженню фінансового потенціалу підприємства. Це свідчить про незмінність вектору сталого розвитку діяльності Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства впродовж 2007-2018рр., результативність якого характеризується стабільним зростанням вартості його бізнесу.

7. Прогнозування фінансової стійкості, ґрунтуючись на науковому передбаченні майбутнього, базується на пізнанні законів економічного розвитку, аналізі та синтезі, мисленні, економіко-математичному моделюванні економічних процесів дозволяє підприємству вчасно реагувати

на зміни фінансової ситуації, уникаючи тим самим невиправданих втрат фінансових ресурсів, забезпечуючи безперервність функціонування підприємства в умовах невизначеності економічного середовища.

Для обґрунтування підходу щодо прогнозування фінансової стійкості підприємства в процесі нашого дослідження було використано економіко-математичну модель, розроблену за допомогою кореляційно-регресійного аналізу.

За результатами прогнозу на 2019-2020 рр. фінансова стійкість Полтавського казенного експериментального протезно-ортопедичного підприємства має тенденцію до зменшення. Проте слід відмітити, що навіть після зменшення коефіцієнт автономії знаходиться в межах нормативного значення. Це свідчить про істотний запас фінансової міцності, яким володіє підприємство. Тому, важливо у довгостроковій перспективі не допустити погіршення фінансової стійкості підприємства. Для цього потрібно розробити стратегію, за якою повинно діяти підприємство, з метою підтримки високого рівня фінансової стійкості.

8. Згідно з результатами, отриманими за допомогою методу SPACE, Полтавське казенне експериментально протезно-ортопедичне підприємство має дотримуватися консервативної стратегії. Вона передбачає, що підприємство не має серйозних переваг, воно отримало конкурентну перевагу у відносно нестабільній обстановці. Критичним фактором є конкурентоспроможність продукту. Дії спрямовані на зниження собівартості при підвищенні якості продукту або скорочення випуску і вихід на більш перспективні ринки.

9. Результати прогнозу показали, що зниження рівня фінансової стійкості підприємства у 2020 році. У зв'язку з цим, запропоновано шляхи для її підвищення. До основних напрямів підвищення фінансової стійкості підприємства віднесено наступні: для раціонального використання виробничих запасів запровадити чітку систему планування цих запасів; для зменшення ризику неповернення коштів за реалізовану продукцію

здійснювати аналіз платоспроможності та фінансової стійкості покупців; запровадити моніторинг щодо стану дебіторської заборгованості та впроваджувати заходи для зменшення частки дебіторської заборгованості в структурі оборотного капіталу; для збільшення ліквідності, підвищення рентабельності та прибутків підприємства слід використовувати факторинг – один із найперспективніших видів банківських послуг.

Можна стверджувати, що за умови реалізації напрямів підвищення фінансової стійкості Полтавське казенне експериментальне протезно-ортопедичне підприємство зможе забезпечити у стратегічній перспективі достатню фінансову стійкість, що, в свою чергу, позитивно вплине не лише на загальний фінансовий стан підприємства, але і на його діяльність в цілому.

«___» _____ 2019р.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрютина М.С. Анализ финансово-экономической деятельности предприятия / М. С. Абрютина, А. В. Грачев. – 3-е изд., доп.и перераб. – Москва: Дело и Сервис, 2001. – 172 с.
2. Абрамова І. М. Особливості методологічного апарату дослідження фінансової стійкості підприємства / І. М. Абрамова, І. О. Пенська // Проблеми і перспективи розвитку підприємництва. – 2016. – № 1. – С. 163–168.
3. Алябьева В. А. Факторы и пути повышения финансовой устойчивости / В. А. Алябьева. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://library.krasu.ru/ft/ft/b72/0227142/pdf/13/26b.pdf>. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 20.09.2019р.
4. Артеменко В. Г. Финансовый анализ: учеб. пособие / В. Г. Артеменко, М. В. Беллендир. – 2-е изд. перераб. и доп. – Москва: Изд-во «Дело и Сервис», 2012. – 365с.
5. Базілінська О. Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика: Навчально-методичний посібник / О. Я. Базілінська. – Київ: 2009. – 328 с.
6. Базілінська О. Я. Фінансова стійкість у системі стратегічного управління підприємством / О. Я. Базілінська, О. І. Панченко // Проблеми економіки. – 2019. – № 1. – С. 89–94.
7. Баканов М.И. Теория экономического анализа / М. И. Баканов, А. Д. Шеремет. – Москва: Финансы и статистика, 2001. – 218 с.
8. Басюк Т. П. Забезпечення фінансової стійкості підприємства в умовах нестабільного економічного середовища / Т. П. Басюк, В. А. Малінов // Формування ринкових відносин в Україні. – 2016. – № 6. – С. 79– 81.
9. Белялов Т. Е. Управление финансовой стійкістю підприємства / Т. Е. Белялов, В. В. Калашніков // Формування ринкових відносин в Україні. – 2018. – № 1. – С. 87–93.

10. Бердар М. М. Фінансова стратегія стійкого розвитку підприємства і підходи до її обґрунтування / М. М. Бердар // Економіка та держава. – 2014. – № 9. – С. 52–55
11. Білик М. Д. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / М. Д. Білик, О. В. Павловська, Н. М. Притуляк, Н.Ю. Невмежицька. – Київ : Вид-во КНЕУ, 2005. – 592 с.
12. Бірбіренко С. С. Теоретико-методологічні аспекти формування фінансової стійкості підприємства / С. С. Бірбіренко, К. О. Малород // Бізнес Інформ. – 2018. – № 11. – С. 291–295.
13. Бланк І. О. Фінансовий менеджмент : навч. посібник / І. О. Бланк. – Київ : Ельга, 2008. – 724 с.
14. Бланк И. А. Финансовая стратегия предприятия / И. А. Бланк. – Київ : Эльга, Ника-Центр, 2004. – 720 с.
15. Борецька Н. П. Аналіз і прогнозування фінансової стійкості підприємства / Н. П. Борецька, К. В. Міщенко // Інвестиції: практика та досвід. – 2016. – № 20. – С. 63–66.
16. Бочаров В. В. Финансовый анализ : учеб. пособие / В. В. Бочаров. – Санкт-Петербург : Питер, 2009. – 240 с.
17. Бугай В. З. Основні напрями збереження фінансової стійкості підприємства в умовах кризи / В. З. Бугай, Е. О. Резанов // Економічний простір. – 2019. – № 142. – С. 112–122.
18. Верзун А. О. Теоретичні підходи до формування та забезпечення фінансової стійкості підприємств [Електронний ресурс] / А. О. Верзун // Агросвіт. – 2013. – № 15. – Режим доступу : http://www.agrosvit.info/pdf/15_2013/12.pdf. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 21.09.2019р.
19. Гаркуша Н. М. Моделі і методи прийняття рішень в аналізі та аудиті: навч. посіб. / Н. М. Гаркуша, О. В. Цуканова, О. О. Горошанська. – Київ: Знання, 2011. – 582 с.

20. Городинська Д. М. Економічна стійкість підприємства / Д. М. Городинська // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 10 (42). – С. 141–146.
21. Грицай К. В. Шляхи підвищення ефективності управління фінансовою стійкістю підприємства / К. В. Грицай, Т. П. Гудзь // Актуальні питання розвитку економіки, харчових технологій та товарознавства : тези доповідей ХЛІІ Міжнародної наукової студентської конференції за підсумками науково-дослідних робіт студентів за 2018 рік (м. Полтава, 26–27 березня 2019 р.) : у 2 ч. – Полтава : ПУЕТ, 2019. – Ч. 2. – 358 с.
22. Гудзь Т. П. Теорія і методологія формування фінансової рівноваги підприємства: монографія / Т. П. Гудзь. – Полтава: ПУЕТ, 2018. – 463 с.
23. Давиденко Н. М. Стратегія забезпечення фінансової стійкості підприємств в умовах сучасних викликів та загроз / Н. М. Давиденко // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Економіка. – 2016. – Вип. 1(1). – С. 350–353.
24. Дудар А. А. Аналіз та оптимізація структури капіталу з метою підвищення рівня фінансової стійкості підприємства / А. А. Дудар, О. М. Вакульчик // Молодий вчений. – 2018. – № 1(2). – С. 878–882.
25. Гура О. Л. Методи оцінки та прогнозування фінансової стійкості підприємства / О. Л. Гура, Е. Д. Туриця // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Економічні науки. – 2018. – Вип. 1. – С. 215–224.
26. Дафт Р. Л. Менеджмент / Р. Л. Дафт. – Санкт-Петербург: Питер, 2010. – 832 с.
27. Докієнко Л. М. Удосконалення процесу управління фінансовою стійкістю підприємств промисловості як необхідна передумова підвищення їх конкурентоздатності / Л. М. Докієнко // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Зб. наук. праць. – 2004. – Вип. 4 (28). – С. 76–90.

28. Донченко Т. В. Теоретичні основи формування механізму управління фінансовою стійкістю підприємства / Т. В. Донченко // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 1. – Т. 1. – С. 23–27.
29. Другова О. С. Теоретичні аспекти формування фінансової стійкості підприємства / О. С. Другова, В. А. Фень // Причорноморські економічні студії. – 2018. – Вип. 34. – С. 138–142.
30. Друри К. Производственный и управленческий учет: учеб. пособ. / К. Друри. – Москва: ЮНИТИ, 2010. – 476 с.
31. Єлецьких С. Я. Розробка ефективної стратегії управління фінансовою стійкістю підприємства / С. Я. Єлецьких // Научный вестник Донбасской государственной машиностроительной академии. – 2014. – № 3. – С. 209–220.
32. Замкевич Б. М. Оцінювання і прогноз фінансової стійкості підприємства / Б. М. Замкевич // Актуальні проблеми економіки. – 2016. – № 6. – С. 127–130.
33. Ігнат'єва І.А. Стратегічний менеджмент: підручник / І. А. Ігнат'єва. – Київ: Каравела, 2012. – 480 с.
34. Ізмайлова К.В. Фінансовий аналіз: навч. посібник / К. В. Ізмайлова. – Київ: МАУП, 2009. – 152 с.
35. Кальченко О. Теоретичні аспекти формування механізму управління фінансовою стійкістю підприємства / О. Кальченко // Проблеми і перспективи економіки та управління. – 2016. – № 2. – С. 320–326.
36. Капкайкіна Є. В. Забезпечення фінансової стійкості підприємств в Україні / Є. В. Капкайкіна // Вісник ДДФА. Економічні науки. – 2014. – № 1. – С. 161–169.
37. Касьяненко В.О. Моделювання та прогнозування економічних процесів: навч. посібник / В. О. Касьяненко, Л. В. Старченко. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2006. – 185 с.

38. Кизим М. О. Оцінка і діагностика фінансової стійкості підприємства: Монографія / М. О. Кизим, В. А. Забродський, В. А. Зінченко, Ю. С. Копчак .– Харків : Вид. дім «ІНЖЕК», 2003. – 144 с.
39. Ковалёв В. В. Финансовый анализ: методы и процедуры / В. В. Ковалёв. – Москва: Финансы и статистика, 2007. – 560 с.
40. Козлова О. С. Методика оцінки фінансової стійкості підприємства / О. С. Козлова // Молодий вчений. – 2017. – № 10. – С. 914–918.
41. Коробов М. Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств / М. Я. Коробов. – Київ: Знання, 2000. – 378 с.
42. Косарева І. П. Механізм управління фінансовою стійкістю підприємства / І. П. Косарева, А. С. Бут // Молодий вчений. – 2017. – № 4. – С. 678–682.
43. Костирко Л. А. Діагностика фінансово-економічної стійкості підприємства: Монографія / Л. А. Костирко. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Харків: Фактор, 2008. – 336 с.
44. Костирко Л. А. Інтегрована інформаційна система підтримки фінансової стратегії стійкого розвитку підприємств / Л. А. Костирко // Часопис економічних реформ. – 2013. – № 4. – С. 91–98.
45. Кривицька О. Р. Планування прибутку підприємства при визначенні стратегії його розвитку / О. Р. Кривицька // Фінанси України. – 2005. – № 3. – С. 138–143.
46. Кузнецова І. Формалізація процедури оцінювання фінансової стійкості, як стадії процесу стратегічного управління підприємством / І. Кузнецова, О. Балабаш // Науковий вісник [Одеського національного економічного університету]. – 2017. – № 5. – С. 84–94.
47. Лахтіонова Л.А. Економічні категорії «фінансова рівновага», «фінансова стабільність» та «фінансова стійкість» в сучасному фінансовому аналізі підприємницької діяльності / Л. А. Лахтіонова // Вісник

Національного університету водного господарства: секція «Економіка». – 2009. – Вип. 4 (48). – Ч. 1. – С. 230–243.

48. Лищенко М. О. Аналіз фінансової стійкості підприємства як елементу забезпечення фінансової стабільності роботи підприємства / М. О. Лищенко // Вісник Черкаського університету. Серія : Економічні науки. – 2018. – № 2. – С. 49–57.

49. Ломачинська І. А. Вплив фіскальної політики держави на фінансову стійкість українських підприємств / І. А. Ломачинська // Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка. – 2014. – Т. 19, Вип. 2(5). – С. 173–178.

50. Ломачинська І. А. Теоретико-методологічні основи механізму збалансування фінансів підприємства / І. А. Ломачинська // Вісник Одеського національного університету. Економіка. – 2009. – Вип. 14. – Т. 14. – С. 71–89.

51. Макарьева В. И. Анализ хозяйственной деятельности организации / В. И. Макарьева, Л. В. Андреева. – Москва: Финансы и статистика, 2004. – 262 с.

52. Макроекономічна статистика [Електронний ресурс]: Економічна статистика: станом на 01 січня 2019р. / Статистична інформація: [веб-сайт Державної служби статистики України]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 15.09.2019р.

53. Масленніков Є. І. Механізм управління фінансовою стійкістю промислового підприємства [Електронний ресурс] / Є. І. Масленніков. // Ефективна економіка. – 2015. – № 1. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2015_1_47. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 11.09.2019р.

54. Мних Є. В. Економічний аналіз: підруч. / Є. В. Мних. – Київ: Знання, 2011. – 630 с.

55. Партин Г. О. Особливості впливу основних чинників на фінансову стійкість підприємства в умовах фінансово-економічної кризи /

Г. О. Партин // Збірник науково-технічних праць Національного лісотехнічного університету України. – 2010. – № 10. – С. 276–279.

56. Підхомний О. М. Класифікація чинників фінансової безпеки України: теоретичний і практичний аспекти / О. М. Підхомний // Бізнес Інформ. – 2015. – № 1. – С. 284–290.

57. Поддєрьогін А. М. Фінанси підприємств: підручник / А. М. Поддєрьогін, М. Д. Білик, Л. Д. Буряк. – 5-те вид. перероб. та допов. – Київ: КНЕУ, 2005. – 286 с.

58. Подольська В.О. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / В. О. Подольська, О. В. Яріш. – Київ: Центр навчальної літератури, 2007. – 488 с.

59. Приймак І. І. Стратегічний аналіз фінансової стійкості підприємства / І. І. Приймак // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі. – 2012. – № 3. – С. 55–68.

60. Приймак І. І. Стратегія забезпечення фінансової стійкості суб'єктів господарювання в економіці України / автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. економ. наук: спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» / І. І. Приймак. – Львів, 2007. – 144с.

61. Пріснякова В.Ф. Порівняння фінансово-економічної стійкості ринкової і планової економіки / В.Ф. Пріснякова // Фінанси України. – 2006. – № 10. – С. 49–54.

62. Проволоцька О. М. Сучасні тенденції фінансової стійкості вітчизняних промислових підприємств / О. М. Проволоцька, А. В. Воронкова // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки. – 2018. – № 1. – С. 129–133.

63. П'ятницька Г. Т. Фінансова стійкість як базис для визначення стратегічного вектору інноваційного розвитку підприємства / Г. Т. П'ятницька, В. С. Найдюк // Інвестиції: практика та досвід. – 2018. – № 4. – С. 7–16.

64. Родионова В. М. Финансовая устойчивость предприятия в условиях инфляции / В. М. Родионова, М. А. Федотова. – Москва : Перспектива, 2009. – 98 с.
65. Рубин Ю.Б. Инвестиционно-финансовый портфель / Ю. Б. Рубин, В. И. Солдаткин. – Москва: «СОМИНТЭК», 2009. – 397 с.
66. Русіна Ю. О. Економічна сутність фінансової стійкості підприємства та фактори, що на неї впливають / Ю. О. Русіна, Ю. В. Полозук // *International scientific journal*. – 2015. – № 2. – С. 91–94.
67. Русіна Ю. О. Управління фінансовою стійкістю підприємств / Ю. О. Русіна, В. В. Гурець // *Формування ринкових відносин в Україні*. – 2015. – № 12. – С. 103–107.
68. Савицкая Г. В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия: учеб. пособие / Г. В. Савицкая. – 7-е изд., испр. – Минск : Новое знание, 2013. – 704 с.
69. Селезнева Н.Н. Финансовый анализ. Управление финансами / Н.Н. Селезнева, А.Ф. Ионова. – Москва: ЮНИТИ, 2011. – 639 с.
70. Синельник Л. С. SWOT-аналіз як один із можливих інструментів оцінки факторів впливу на платоспроможність підприємства / Л. С. Синельник // *Економіка та держава*. – 2012. – №10. – С. 62–64.
71. Скляр Г. П. Механізм забезпечення фінансової стійкості підприємств споживчої кооперації та його удосконалення в умовах перехідної економіки [Електронний ресурс] / Г. П. Скляр, О. О. Педик // *Українська кооперація*. – 2010. – № 3. – Режим доступу : <http://www.ukrcoopjournal.com.ua/2010-3/num/Cskljar.htm>. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 11.09.2019р.
72. Сосновська О. О. Механізм оцінки фінансової стійкості підприємств / О. О. Сосновська // *Економіка: теорія та практика*. – 2015. – № 2. – С. 60–66.

73. Сметанюк О. А. Фінансова стійкість в системі фінансової безпеки підприємства / О. А. Сметанюк, С. О. Кругляк // Економічний простір. – 2014. – № 85. – С. 187–196.
74. Стришенець О. Аналітичний огляд фінансової стійкості підприємства / О. Стришенець // Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – 2018. – № 3. – С. 58–65.
75. Телишевська Л. І. Засади оцінювання фінансової стійкості підприємства / Л. І. Телишевська, К. І. Хісамієва // Економіка. Фінанси. Право. – 2017. – № 4(2). – С. 18-20.
76. Теорія фінансової стійкості підприємства: монографія / [М. С. Заюкова, О. В. Мороз, О. О. Мороз, Т. М. Кравченко, І. М. Кулік, Л. В. Мосійчук, І. Б. Паламар]. – Вінниця: УНІВЕРСУМ–Вінниця, 2004. – 155 с.
77. Терещенко О.О. Дискримінантна модель інтегральної оцінки фінансового стану підприємства/ О. О. Терещенко // Економіка України – 2003.– №8. – С. 38–45.
78. Терещенко О.О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: навч. посібник / О. О. Терещенко. – Київ: КНЕУ, 2008. – 544с.
79. Трунова Т. Н. Модель вибору типу фінансової стратегії підприємства / Т. Н. Трунова, А. Ю. Смирнова // Бизнес Информ. – 2011. – №5(2). – С. 28–32.
80. Урсолова Ю. О. Управління фінансовою стійкістю підприємств у нестабільних ринкових умовах / Ю. О. Урсолова, О. В. Тимошенко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2015. – № 3. – С. 143–147.
81. Філімоненков О. С. Фінанси підприємств: підручник / О. С. Філімоненков, Д. І. Дема. – Київ: Алерта, 2009. – 496 с.
82. Філонич О. М. Управління фінансовою стійкістю підприємства / О. М. Філонич, Я. О. Дряпак // Економіка і регіон. – 2012. – № 1. – С. 199–202.

83. Фоломьев А.Н. Устойчивость предприятий в рыночном хозяйстве / А. Н. Фоломьев // Экономика и организация рыночного хозяйства. – Москва: Прогресс, 2014. – 245 с.
84. Фурман І. В. Процес управління фінансовою стійкістю підприємства та шляхи його вдосконалення / І. В. Фурман // Економіка. Менеджмент. Бізнес. – 2017. – № 1. – С. 31–36.
85. Харченко Ю. А. Моделювання фінансової стійкості промислового підприємства / Ю. А. Харченко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент. – 2019. – Вип. 36. – С. 199–207.
86. Химич І. Фінансова стратегія як елемент фінансової стабільності підприємства / І. Химич // Галицький економічний вісник. – 2013. – № 4 (43). – С.158–164
87. Хеддервик К. Финансовый и экономический анализ деятельности предприятий / Пер. с англ. Д. П. Лукичева и А. О. Лукичевой; Под ред. Ю. Н. Воропаева. – Москва: Финансы и статистика, 2006. – 192 с.
88. Цал-Цалко Ю.С. Фінансовий аналіз. Підручник / Ю. С. Цал-Цалко – Київ: Центр учбової літератури, 2008. – 566 с.
89. Шеремет А. Д. Финансы предприятий / А. Д. Шеремет, Р. С. Сайфулин. – Москва: ИНФРА–М, 2004. – 343 с.
90. Школьник І. О. Фінансова стійкість підприємств машинобудування в Україні: таксономічний аналіз / І. О. Школьник, В. Е. Синепол // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2017. – Вип. 1(2). – С. 41–46.
91. Щербань О. Д. Механізм забезпечення та стабілізації фінансової стійкості на підприємстві / О. Д. Щербань // Бізнес-навігатор. – 2018. – Вип. 1(2). – С. 151–155.
92. Ясіновська І. Ф. Сучасні підходи до оцінки фінансової стійкості підприємств / І. Ф. Ясіновська // Європейські перспективи. – 2016. – Вип. 2. – С. 169–175.

93. Яшкіна Н. В. Оцінка бізнесу: навч. посібник/ Н. В. Яшкіна. – Київ: Алерта, 2010. – 440 с.